magazin istoric

ANUL XI Nr. 10 (127) OCTOMBRIE 1977

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul XI - Nr. 10 (127)
octombrie 1977

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU
Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI
Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

① ② ③ ④

① Detaliu de frescă de la Văcăreşti, monument de artă înălţat de Mavrocordaţi **(Cronici de familii,** p. 37)

② Momente din istoria Mexicului, evocate de celebrul muralist Diego Rivera **(Pieptu-rile peonilor şi tunurile piantatorilor,** p. 33)

③ Emisiune filatelică chineză, în cinstea centenarului independenţei României (timbrele reproduse ne-au fost puse la dispoziţie de Ana Budura, cercetător la I.S.I.S.P).

④ Portretul lui Vlad Dracul la Sighişoara? Ipoteza găseşte un serios argument în asemănarea dintre el şi fiul său; **în medalion:** Vlad Ţepeş **(Voievozi munteni cu reşedinţe transilvănene: Vlad Dracul,** p. 20)

sumar

Proiectul de constituţie a „cărvunarilor" moldoveni: DAN BERINDEI 2
Pe urmele Malvei, Celeiului, „Cozial"-ului: CONSTANTIN C. GIURESCU 6
Cu participanţi străini la sesiunea ştiinţifică închinată centenarului independenţei 9
Revoluţionarul, medicul şi ostaşul Ottoi Călin: N.G. MUNTEANU..... 12
Pasuri şi trecători în Carpaţii româneşti: PAVEL BINDER 15
● **Lu Sin — un mare om de litere, gînditor şi revoluţionar chinez** 17
Ultima locuinţă a lui Lu Sin: CRISTIAN POPIŞTEANU 19
Voievozi munteni cu reşedinţe transilvănene — Vlad Dracul: GHEORGHE BALTAG 20
1595 — puternica ridicare la luptă a secuilor: L. DEMÉNY 22
Insurecţia în ofensivă: I.I. MINŢ 25
Acasă la istoricii portughezi...: CRISTIAN POPIŞTEANU 30
Piepturile peonilor şi tunurile plantatorilor: I. WEIGL 33
Mavrocordaţii: SERGIU IOSIPESCU 37
Cele o sută patruzeci de zile din 1916: CONSTANTIN KIRIŢESCU 42
Trei tezaure pribege şi prima lor escală — România: M. MOLDOVEANU..... 47
Neamuri şi triburi tracice: GH. POENARU BORDEA 51
Franz von Papen — amintiri veştede, fantezii luxuriante: NICOLAE MINEI.... 52
O pagină din istoria petrolului: RENÉ SEDILLOT 57
● **Al doilea concurs** Magazin istoric, **1977... 14** ● **Cărţi sosite la redacţie... 55**
● **Poşta** Magazin istoric...**62**

PROIECTUL DE CONSTITUȚIE A „CĂRVUNARILOR" MOLDOVENI

În anul 1822, un grup de boieri mici și mijlocii au înaintat domnitorului moldovean Ioan Sandu Sturdza un memoriu, cunoscut în istoriografie sub numele de Constituția cărvunarilor. **Documentul reflectă frămîntările politice și sociale din perioada imediat următoare înăbușirii revoluției din 1821.**

În 1822, Poarta a numit ca domnitori în principate pe Ioan Sandu Sturdza (Moldova) și Grigore Dimitrie Ghica (Țara Românească); s-a pus, astfel, capăt lungului șir de domnii fanariote, care, pe lîngă meritele dezvoltării culturii și a unor sectoare ale vieții economice și de stat, stîrniseră profunde nemulțumiri atît în rîndul maselor populare, cît și al boierimii pămîntene. Revenirea la domniile pămîntene era rezultatul afirmării tot mai puternice a conștiinței naționale românești, afirmare determinată, la rîndul ei, de mutațiile importante petrecute în sînul societății noastre de la finele secolului XVIII și începutul celui următor.

Destrămarea relațiilor de producție feudale, accelerată prin revoluția din 1821, s-a tradus prin numeroase frămîntări sociale, cu ecouri și pe planul gîndirii politice. Marii boierimi, în marea ei majoritate conservatoare și retrogradă, i se opun tot mai mult forțele sociale și politice reprezentate de boierimea mică și mijlocie (în rîndul căreia pătrund tot mai multe elemente ale tinerei burghezii), interesate în schimbarea structurilor social-politice și economice și în punerea lor de acord cu tendințele de evoluție a societății.

În 1822, marea boierime a încercat să impună noilor domni măsuri de natură să le consolideze pozițiile dominante în viața economică și politică a țării. În căutare de aliați, domnitorul Ioan Sandu Sturdza a sprijinit mica boierime, numind pe unii din reprezentanții acesteia în dregătoriile importante și întărindu-i rîndurile cu elemente provenite din burghezie. Totodată, el s-a arătat favorabil ideilor reformatoare în domeniul vieții de stat.

În acest climat, mica boierime moldoveană a redactat în aprilie 1822 proiectul unei „constituții", în speranța că Sturdza îl va accepta, obținînd și aprobarea Porții.

Elaborat în cadrul unor consfătuiri ale reprezentanților micii boierimi, proiectul de constituție — din care reproducem în continuare numeroase paragrafe — a avut, de fapt, drept principal inițiator și redactor pe comisul Ionică Tăutu, cel pe care Alecu Russo îl considera „oracolul junimii moldovene".

Reacția marii boierimi a fost deosebit de violentă. În ochii săi, autorii documentului erau niște conspiratori periculoși — „cărvunari", prin analogie cu „carbonarii" italieni[1]. Sub presiunea latifundiarilor, domnitorul Ioan Sandu Sturdza a trebuit să respingă proiectul.

Ce interes prezintă acest text, care voia să dea o bază constituțională provizorie statului, pînă la întocmirea de către un sfat obștesc a unei noi constituții? Care sînt părțile lui novatoare? Dar limitele?

Încă de la început, în primul punct, se formula o cerință cu caracter general, exprimînd aspirațiile de libertate și independență ale întregului popor român. Invocînd regimul special al principatelor față de Poartă — documentul arăta că Moldova avea dreptul să-și aleagă domnul și să se guverneze după propriile sale legi. Revendicarea marca un pas înainte, pe calea cuceririi independenței și afirmării de sine stătătoare a poporului român.

Demne de relevat sînt numeroase alte cereri: instituirea unui sfat obștesc, în care să fie reprezentați nu numai înaltul cler și marii boieri, ci și mica boierime; participarea la alegeri a tuturor boierilor din ținutul respectiv; alegerea domnitorului din rîndul boierilor pămînteni ce se distinseseră prin calități civice și prin atitudini patriotice; limitarea puterii domnești de către un sfat obștesc, cu drept de control și asupra cîrmuitorului; respectarea legilor și egalitatea în fața lor; difuzarea textelor de legi; eliminarea mercenarilor străini; salarizare convenabilă pentru a feri de tentația mitei; protejarea țăranilor de abuzuri și, mai ales, a tîrgoveților; combaterea abuzurilor fiscale.

Ca un ecou al principiilor formulate în Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului, **lansată în 1789 de revoluția franceză, autorii proiectului cereau garantarea libertății și inviolabilității persoanei prin interzicerea detențiunilor arbitrare; ei proclamau principiul egalității înaintea legilor, iar slujbele să fie acordate după merit.**

---

[1] Membri ai unor societăți revoluționare secrete de la începutul sec. XIX, care luptau împotriva absolutismului, pentru unificarea și independența Italiei — **n.r.**

În ciuda propunerilor sale cu caracter progresist, amendarea vechilor structuri sociale era evident incompletă, urmărindu-se în primul rînd satisfacerea boierimii mici şi mijlocii; de asemenea nu se menţionau decît vagi măsuri împotriva exploatării la care era supusă ţărănimea şi rămînea în vigoare robia ţiganilor.

O altă serie de cereri, deşi cu caracter novator, conţineau importante elemente restrictive. De pildă, se recomanda crearea unei noi tipografii şi lărgirea dreptului de a edita cărţi, dar se insista asupra necesităţii de a se menţine cenzura. Se cerea înfiinţarea unor şcoli în limba naţională, la Iaşi şi în celelalte oraşe ale ţării, dar se excludea, de la bun început, accesul la învăţămînt al majorităţii zdrobitoare de atunci a poporului — ţărănimea.

Cu toate limitele sale, memoriul „cărvunarilor" rămîne însă un document important al gîndirii politice din perioada luptei pentru crearea statului modern român, un act progresist în măsura în care preconiza adaptarea organizării statale la necesităţile noilor relaţii de producţie din societatea românească.

Cititorii vor aprecia cu siguranţă şi o altă calitate majoră a textului: frumuseţea excepţională a limbii în care a fost scris, o limbă bogată, expresivă, savuroasă, plină de poezie şi parfum cronicăresc.

Dan BERINDEI

Cererile cele mai însemnate ce să fac din partea obştiei Moldaviei în atocmire cu cele cuprinse prin obştească ca jalba sa, trimisă către prea Înaltul Devleat şi în temeiul Sfîntului şi înalt împărătesc ferman, ce s-au slobozit la..., ca să fie obşteşte sfinţite aceste cereri, spre a sluji pămînteştii ocîrmuiri de temeiu, pînă ce să va putea înfiinţa pravila ţării într-o desăvîrşită alcătuire.

Pontul 1. Norodul Moldaviei, ca un norod ce din învechime şi pînă astăzi a avut şi are sfinţit privileghiul slobozeniei şi acela al voiniciei de a se oblădui cu ocîrmuitoriul său şi cu pravilele ţării supt umbrirea prea puternicei împărăţii cărea este supusă, cere de a avea şi folosinţa acestui privileghiu întru deplină legiuire cele căzute a dreptăţii şi în păzirea celei datornice a sa supuneri şi a credinţei sale către prea Înaltul Devleat, [Guvernul otoman] adecă:

2. Să-şi aibă întru nestrămutare viaţă stăpînitoare a pravoslavnicei credinţe creştineşti a Răsăritului, spre a urma cu toată slobozenia după rînduelele ei cele legiuite şi obicinuite în pămîntul acesta; să fie suferiţi însă toţi cei de alte credinţe, după obiceiul din vechi păzit în pămîntul acesta, de a avea slobodă lucrare credinţei lor, încît nu ar mijloci sub pricină de legi din partea acelora vreo supărare în pace, în linişte şi în siguranţia obştiei soţietăţii sau vreo atingere de vatamare în credinţa pămînteaască.

3. Să aibă slobodă stăpînire asupra averilor sale mişcătoare şi nemişcătoare, volnic fiind fieşte cine de a hotărî precum îi va plăcea pentru dreapta avere a sa, pentru rodurile ostenelilor şi a iscusinţei şi nesupus fiind către aceasta vreunei altei îndatoriri decît acea sfinţită de pravilele ţării.

4. Să nu poată fi nimenea oprit de a face cele ce nu vatămă pravilele.

5. Să nu poată fi nimenea lipsit de vreo parte din averea sa fără slobodă voinţa sa, afară numai de are vreo întîmplare cînd o neapărată obştească trebuinţă pravileşte îndreptăţită o va cere aceasta; dar şi atunci după ce i să va face o despăgubire potrivită cu lucrul ce să va cere a i să lua.

6. Să nu poată fi nimenea învinovăţit, ridicat la închisoare sau pedepsit decît numai întru întîmplările hotărîte prin pravilă şi după formele pravilei.

7. Tot acela ce să va chiema sau s-a ridica din poroncă după hotărîrea pravililor şi a formelor ci [deci] să să supue îndată; iar împrotivirea sa [să] fie cunoscută de vinovăţie şi să să supue giudecăţii pravilniceşti.

8. Tot cela ce va cuteza vreo lucrare în protiva cuiva nevolnicită [neîngăduită] în pravilă şi în formele pravilei, fie macar şi giudecător sau stăpîn aceluia, precum şi tot cela ce ar îndemna, ar unelti, ar iscăli, ar săvîrşi sau ar poronci a să săvîrşi orice altă faptă neertată [nepermisă] în pravilă şi numai după volnicia şi plăcerea cea de sine, să fie supus vinovăţirei şi giudecăţii pravileşti, fără alegere de obraji [...]

9. Pentru tot cela ce să va învinovăţi cu vreo faptă, şi mai înainte de a se dovedi fapta vinovăţiei lui, trebuinţa ar cere neapărat de a să pune la închisoare, toată asprimea acea de prisos peste trebuinţa siguranţiei despre persoana lui să fie oprită şi neertată.

10. Tot cela ce s-ar atinge de cinstea altuia sau prin graiu sau înscris sau prin oricare altă mijlocire în chip ocarnic, batjocoritor sau defăimător, precum însuşi cei trimişi cu porunci din partea zabeţilor [dregătorilor administrativi], a giudecătorilor şi a orice dregător, dacă vor păşi din cuprinderea poruncei şi să vor atinge de cinstea persoanei sau îi va face altă asemene supărare nevolnicită, să fie supuşi fără ertare pravileştei certări.

11. Tot cela ce va face entrigă şi spionlîc, prigonire sau viclenire, precum şi tot cela ce ar ridica turburare sau răzvrătire în protiva binelui patriei să fie neapărat supus pedepsei pravileşti, asemenea urmîndu-se şi pentru ciia ce ar cuteza vreo silnicie asupra persoanei oblăduitorului.

12. Nici un feliu de slujbă obştească, nici de giudecătorie, nici de zabetlîc [administraţie], nici de orice altă trebuinţă să nu să socotească de clironomie [moştenire] sau de chiverniseală şi nici să să deie vre odinioară supt acest feliu de socotinţă.

13. Lucrarea pămîntului în tot chipul, meşteşugurile, deschiderea de fabrici de orice trebuinţă, precum şi alcătuitura de iscusinţi cele nevinovate şi tot felul de negustorie să fie neoprită în pămîntul Moldovei, slobode fiind productele pămîntului de orice feliu a trece şi peste hotar, afară din ţară, spre folosul alişverişului [intereselor] ţării, fără să fie supusă vreunei dări sau altei îndatoriri, afară de cea a vămii legiuită, precum şi înlăuntrul ţării de a să alişvereşui, aceasta fără nici o îndatorire de plată, asemene slobozenie păzindu-să şi pentru lucrurile trecătoare din părţi streine aicea în ţară după trebuinţa ce va avea ţara de acest feliu de lucruri, ca să nu fie însărcinată cu vreo altă plată afară de cea a vămii legiuite.

14. Pămîntean al Moldovei să se numească tot cel născut în Moldova din părinţi moldoveni slobozi şi aşazat cu locuinţa în Moldova, care să să îndulcească şi cu driturile pămînteanilor celor legiuite; să se numască pămînteni şi tot streinul ce va veni de acum înainte în Moldova în vrîstă legiuită şi să va însura cu vreo pămînteancă cu avere nemişcătoare. După ce cu bune purtări va petrece necurmat 10 ani în Moldova, să să înfăţoşeze neaparat la giudecătorie, ca să-şi arate hotărîrea, de va voi să intre în rîndul pămînteanilor, şi aceasta fiind, giudecătoria să dee mărturie, după care de acolo înainte să rămîie în rîndul pămînteanilor, ca să aibă şi driturile şi îndatoririle unui pămîntean.

15. Ocîrmuirea Moldovei să fie în slobodă voinţă de a primi sau a nu primi de pămîntean pe oricare va socoti din streinii cei după paragraful al 14.

16. Dritul de pămîntean să nu-l poată avea cela ce să va face din moldovan pămîntean la altă ţară; să contenească de a-l avea şi tot cel ce să va dovedi în faptă criminalicească sau în pricini de comploturi în protiva ocîrmuirei şi a obştiei liniştiri a pămîntului, care nici odinioară în slujbele pămînteşti să nu poată fi puşi, nici primiţi.

17. Pravila ţării în deplină cuprindere şi al îndatoririlor şi a îndreptărilor obştiei să se dea în obştească cunoştinţă, ca să ştie fieşte cine ce este slobod şi ce nu este slobod a face.

18. Înaintea pravilei să fie socotiţi toţi de opotrivă şi fără deosebire, avînd a fi şi pravila una şi aceiaşi pentru toţi, sau pentru a ocroti, sau

pentru a pedepsi. În pravilă nu poate să să hotărască decît ceea ce este drept şi folositor şi nu poate să să oprească decît ceea ce este nedrept şi de stricăciune.

19. N orodul, spre a i să ocîrmui trebile sale cele din lăuntru în chipul cuviincios, ca să să poată folosi cu dreptăţile vechilor sale privileghiuri, cere ca să i să întărească şi legiuirea aceia a sfatului obştesc ce a avut-o pămîntul acesta iarăşi din vechime, legiuire după care puterea ocîrmuirei şi a împlinirii să fie în singura mînă a domnilor, iar puterea hotărîrei să fie pururea în mîna domnului împreună cu sfatul obştesc.

20. Spre a să întemeia această legiure supt o încuviinţată siguripsire [asigurare] cererilor obştiei, este ca sfatul obştesc să să alcătuiască într-acest chip, adecă de mitropolitul ţărei, de amîndoi episcopii, a Romanului şi a Huşului, de toate persoanele înfiinţătoare a divanurilor şi a departamenturilor, de cîte un boier vechil [delegat] rînduit de la fieştecare ţinut, şi adunarea sfatului să să facă cu toată slobozenia persoanelor ce o alcătuiesc, sau în domneasca curte sau afară de aceasta într-un loc hotărît; şi să să înfiinţeze şi de sineşti din poronca domnului, prin ţidulă chemat.

21. De adunarea sfatului obştesc să atîrne toate pravilele acele de obşte privighitoare, precum: îndreptarea pravilelor după trebuinţa ce ar fi, sau de adăugire sau scădere, sau de înoire, întîmplările cele ecstraordinare, poruncile împărăteşti de vre o cerere sau de vre o îndatorire de havalelile [sarcini, corvezi], îndreptarea birului, îmbunătăţirea economiei cîmpului, întemeierea cumerţiei [comerţului], întocmirea moralului, aşăzarea de şcoale şi alte publiceşti aşezături, buna orînduială bisericilor şi a mănăstirilor ţării, pricinile atingătoare de lege şi alte puniri la cale pentru saraci, obştească trebuinţă, în cît spînzură [în ce priveşte] binele obştesc.

22. Asupra a orice pricină sfatul obştesc să aibă a da cu toată slobozenia gnomile [deciziile] sale şi a încheie socotinţa sa în chip de hotărîre pururea după gnomile [opiniile] celor mai mulţi din persoanele sfatului. O asemenea hotărîre însă să nu să poată încheie, dacă feţile sfatului nu vor fi toate de faţă în numărul şi persoana lor. Pentru aceea, ori care din feţele sfatului, ori pentru pricină de boală, sau pentru orice altă pricină binecuvîntată, nu va putea merge în adunarea sfatului, să fie dator a rîndui neapărat a veni în locul său, nu însă din persoanele alcătuitoare a sfatului nici odinioară, ci numai din boierii acei ce nu vor fi în slujbă, pentru care să aibă a ridica toată răspundire.

23. Sfatul obştesc încheind socotinţa sa la orice pricină de obştească trebuinţă, acea cunoştinţă să se facă cunoscută domnului stăpînitor prin anafora [raport] iscălită de toate feţile adunării, în a se întări şi aduce întru împlinire, dacă se va uni şi gnomia domnului cu acea socotinţă. Iar dacă domnul va avea a da a sa gnomie cu vreo deosebire, atunce acea gnomie să o facă cunoscută prin ţidulă gospod [domnească] sfatului obştesc, întorcînd înapoi şi anaforaua; şi dacă acea gnomie va fi primită întru o covîrşitoare socotinţă şi unire de glasuri, atunci anaforaua să să prifacă şi încheindu-să hotărîrea pricinei după acea gnomie. Iar dacă nu va fi primită cu această covîrşire de unire, atunce domnul, primind anaforaua iarăşi, să o întărească, spre a lua fiinţă de hotărîre şi a să aduce întru împlinire. [...]

29. Începutul a orice judecată, sau de pricină politicească, sau criminalicească, să să facă pururea la judecătoria ţinutului unde să va afla lucrul de pricină sau persoana trasă în judecată [...]

36. Căutarea tuturor pricinilor de judecăţi în toate locurile judecătoriei să să facă cu cea mai întreagă liniştire şi cu toată luarea aminte, spre pătrunderea adevărului, iscălindu-să hotărîrile cu păzirea dreptăţii şi întocma, fără cea mai mică strămutare din glasurile pravilelor şi a formelor ei, şi hotărîrea să i să dea pururea după gnomile cele mai multe la număr şi cu fiinţa de faţă a persoanelor ce să judecă.

37. Fieşte carele din judecătorii [...] să-şi aibă a sa canţălerie, alcătuită de logofeţi şi scriitori, după trebuinţă, şi de un povăţuitor al cănţălăriii, care să fie supuşi de a urma datornica lucrare, fără contenire şi fără păsuire de vreme, şi de a feri fieşte care de cea mai puţină greşală avînd să fie supuşi răspunderii, fără iertare pentru urmare din protivă şi mai vîrtos pentru prelungîrile ce ar face în săvîrşirea lucrărei [hotărîrilor] şi a slobozirii actelor.

38. Vistiernicul halè [în funcţie] să fie ocîrmuitor şi împlinitor modelelor [contribuabililor] ce atîrnă de vistierie, fără să poată însă lucra vreo prefacere cît de puţin în vreo modè [contribuţie], lucru care atîrnă de obştească socotinţă şi de întărirea domnului unită cu a sfatului obştesc [...]

40. Hatmanul halè să aibă subt a sa purtare de grijă paza marginilor [hotarelor] ţării şi prinderea tîlharilor cu plăieşii şi slujitorii ţărei, iar nu cu alt feliu de oameni streini. Căpitanii marginilor să şi-i orînduiască hatmanul; iar pricinile ce vor avea căpitanii cu locuitorii ţării să le giudece şi să le hotărască ispravnicii; iar prin tîrgurile din ţară să nu să mestece hatmanu a rîndui căpitanii, fiind ispravnicii însărcinaţi cu nezamul [administrarea] în acele tîrguri; apoi pentru rînduiala a păzirii marginilor cum să să urmeze, să să puie la cale precum să va găsi mai cu cuviinţă după socotinţa domnului şi a sfatului obştesc, avînd a fi hatmanul halè supus poruncilor domnului stăpînitor şi povăţuirii sfatului obştesc.

41. Vornicul de aprozi să aibă datorie de înfăţoşat în divan pre cei cu pricini de giudecăţi, păzind rîndul fieştecăruia după numărul jalbelor, sau după altă regulă hotărîtă, şi să nu poată lua nimic de la cei ce vor cîştiga giudecăţi, pentru orice pricină ar fi. Volnicii [autorizaţii] subt protocălarea [în temeiul încheierii unui protocol] şi iscălitura sa să nu să urmeze, nici pentru a împlini ceva, nici pentru a aduce pe cineva, ci volniciile să fie protocălarea de vel logofăt sau de întăiul şăzător a fieştecăruia loc de giudecătorie, şi trimiterea volniciilor să fie numai prin aprozi, dar nu şi prin ţidulă şi ciohodari [slujitori], care să făcusă obiceiu de la o vreme a să trămite pentru împlinire de bani, şi mergerea lor nu era pentru alta decît numai pentru a jăcui [jefui]; şi aprozii îşi vor lua ostineala lor după condica domnului Grigore Ghica; dar pentru alte pricini de învinovăţiri încredinţată, pot să să trimată şi din oamenii curţei, luînd ce va cere trebuinţa după socotinţa domnului.

42. Aga [şeful poliţiei] halè să aibă slujba sa de a privighia pentru paza tîrgului de foc şi pentru siguranţii de furtişaguri şi alte supărări personaliceşti şi de averi a tîrgoveţilor, precum şi pentru vînzarea lucrurilor cele de trebuinţă, adecă pîne, carne şi celelalte ale îndestulării, ca să să facă pe mansupurile cele drepte şi cu preţurile legiuite, spre a se păzi eftinătatea şi buna rînduială în tîrg, orînduindu-să la agie şi un giudecător pentru căutarea pricinilor de giudecăţi, dinpreună cu vel aga, şi această giudecătorie va sluji, precum şi giudecătoriile de pe la ţinuturi, pentru începerea a orice pricini de giudecată ce să va întîmpla între lăcuitorii orăşeni locului, avînd şi apelaţii a păşi de la acest loc la celelalte giudecătorii, întocma după rînduiala însămnată la giudecătoriile ţinuturilor [...]

46. Toate feţele ce alcătuiesc sfatul obştesc, afară de şasăsprezece boieri vechi vechili a ţinuturilor, toate feţele alcătuitoare a divanului întăiu, a divanului al doile, a departamentului pricinelor străine şi a depart[amentului] criminalicesc, toate feţele ce au a împlini locurile osăbitelor pămînteşti dregătorii [loc alb], vel vestiernicul, hatmanul, vel agă, vel vornic de aprozi, vel armaş, persoanele casăi aşezăturilor patriii, giudecătorii şi ispravnicii de pe la ţinuturi, aşişdere şi toate persoanele povăţuitoare a cănţeleriilor, precum logofătul de taină ce este povăţuitor cănţeleriei divanului întăiu, a cănţeleriei sfatului obştesc, logofătul de vistierie, log[ofătul] casei mitropoliei, povăţuitorul cănţeleriei casei aşezăturilor, asemine şi sameşii modelelor vistieriei, a ţinuturilor, a hătmăniei, a agiei şi a orice alte modele de obştească trebuinţă, să să aleagă toţi aceştia după socotinţa domnului unită cu a sfatului obştesc, urmîndu-se alegerea numai după meritul a bunelor fapte şi după puterea vrednicieiei fieşte căruia pentru slujba ce este să să încredinţeze şi după socotinţele cele mai covîrşitoare la numărul sfatului obştesc, fără să poată fi primiţi însă la vreo slujbă pămîntească cei ce să vor afla atîrnînd de alţi supuşi, fie în casnica slujbă — rămăind slobod domnul de a face oarecare schimbare între cei aleşi de sfatul obştesc şi de va fi vreo pricină neapărată şi privitoare iarăş numai spre binele obştesc al pămîntului.

47. Spre a lipsi entrigile şi prigonirile şi spre a putea [alege] între toţi pămîntenii după meritul al lor în slujbele pămîntului, obştia găseşte cu cale ca toate feţile sau persoanele arătate la paragraful patruzeci şi şasă, pără la unu, de la mare pănă la mic, să să schimbe la plinirea fieştecăruia an, purtîndu-să bine, iar din potrivă, pravilicește găsindu-să vinovaţi, să să schimbe şi mai înainte de plinirea anului.

48. Şasăsprăzece boieri vechili de pe la ţinuturi, ce au să fie de pururea în sfatul obştesc, să fie aleşi după sloboda voinţă şi socotinţa obştiei boierilor ţinutaşi.

49. Lefile tuturor celor din slujbă de giudecătorii şi de celelalte dregătorii şi mansupuri a curţii şi a pă-

mîntului, precum și cheltuielile cănțeleriilor, să să regularisască și să să hotărască, ca să fie într-un chip încuviințate după treapta și materia slujbei și într-un chip vrednic de mulțămire pentru cei ce slujăsc, ca să poată avea oarecare folosință, spre a fi îngrădiți de la urmările netrebnicilor cîștiguri și cu dreptate supuși pedepsei pentru cutezările din protivă [...]

50. Cei ce vor îndrăzni a urma protivnice datorii slujbei, precum și cei ce se vor dovedi că au primit mită sau rușfert [dar] de la cineva, spre vatamarea dreptății sau a dreptului cuiva, să fie supus supt giudecata pravilicească.

51. Numirea boierilor prin îmbracare de caftan să fie pururе numai pentru cinstile vredniciei și pentru oarecare răsplătire a fieștecăruia pentru slujbele sale, și potrivirea cinurilor să fie pe aceste măsuri a vredniciei după orice trebuință a patriii. Numirea boierilor, atît acei de punere în slujbă, cît și aceia ce au să privivasarscă prin slujbe pe trecut, să să facă pururе după socotința domnului unită cu a sfatului obștesc [...]

Chipul îndreptărei cerut de obștie pentru acele mai jos însamnate

53. Adetul [obligațiile] lăcuitorilor țărani către stăpînii moșiilor să să îndrepteze întru o potrivire, ca nici stăpînii moșiilor să nu să păgubească din dreptul ce li s-ar cădea de pe drept pămîntul lor, ce-l dau lăcuitorilor de să hrănesc, dar nici lăcuitorii să nu să asuprească. Iar adeturile tîrgoveților și mai vîrtos a tîrgurilor, ce au fost drepte ale pămîntului și le-au înstrăinat domnii prin danii, să să împuțineze, ușurîndu-să încît să poate mai mult, pentru ca să să poată întemeia tîrgurile, știut fiind că ticăloșia tîrgurilor și a politiilor [orașelor] aduc neapărată ticăloșii și lucrătorilor de pămînt și comerției.

54. Birul țărei, care pînă acum n-au avut dreapta cumpănire, să să puie întru orînduială, ca aceea ce s-ar socoti mai bine și mai nimerit, pentru ca nici să să asuprească prin el pămîntenii, dar să lipsească și toate greutățile, analogînd și strîngerea, acele ce aduc pururе greșală, încurcături și prilejuri de scăderi și de adăugiri nedreaptă și asupritoare, și spre acest sfîrșit să rînduiască la fieștecare ținut cîte trei boieri, doi din boierii ținutași și unul care se va socoti din partea ocîrmuirei, ca să facă scriere în iveală de tot numărul lăcuitorilor, cu arătare lămurită de toate stările și îndemnările fiește căruia sat, care scriere să să cerceteze de sfatul obștesc, spre a sluji la socotința de îndreptarea birului [...]

56. Slujbele rusumaturi [impozite indirecte], groștina [impozit pe oi], desetină [zeciuială pe stupi], vădrăritul [dare pe vin] precum și vinitul de la vămi și al ocnilor [ocnelor], să să urmeze și de acum după rînduiala obicinuită din vechi, fără a să mai face vreo sporire peste ceea ce este legiuit; și aceste slujbe, ori în vînzare sau în credință de vor fi, să să caute numai de pămînteni și într-un chip ca să lipsască tot feliul de asuprire și de jăcuire ce să urma pînă acum, dîndu-se spre acest sfîrșit și țidule în tipariu pe la toate satele țărei, arătătoare lămuriri cît are să plătească la fieștecare rusumat, și îndatorindu-se slujbașii ca să dee și ei neapărat țidule iscălite și lămurit arătătoare de cîți bani s-au luat de la fieștecine anume și pe cîte bucate [...]

58. Înoirea hrisoavelor și a cărților treptelor, ce să obicinuesc la toată prifacerea de domnie, ca un lucru nedrept și pricinuitor de struncinare, să să ridice din această obicinuință, avîndu-și toți aceștia nestrămutate privileghiile, fără să le mai înoiască cărțile și hrisoavele [...]

65. Spre obștescul folos și păsire înainte pentru învățătura neamului moldovenesc, să să așăze școale obștești în Eși și pe la toate tîrgurile din țară, în rînduiala cea mai bună și mai cuviincioasă, într-un chip ca acela ca să poată învăța oricine în limba noastră: gramatică, aritmetică, geometrie, logică și meșteșugul alcătuitor de scris, aceste fiind cele mai de trebuință pentru toată starea de obștie, pe lîngă știința celor cuviincioasă a legei, a pravilei și a datoriei obștești. Apoi după aceasta, să între cei [ce] vor voi în școale de limbi streine, așăzîndu-se și acest fel de școale cum se vor socoti și unde, spre a se da învățături într-însele în limbile ce sunt mai de trebuință pentru acest pămînt, în care limbi să se dee și orice altă știință de tot felul.

66. O tipografie obștească în limba patriei, afară de acea ce o avea mitropolia, să să sloboadă a să deschide și a să alcătui în cea mai bună orînduială, care de nu o va face ocîrmuirea, să să sloboadă voe oricărui din pămînteni s-ar găsi ca să o alcătuiască cu a sa cheltuială, dînd însă și ocîrmuirea tot agiutorul cel putincios din partea ei, spre a se înființa după trebuință și a sluji spre tipărirea a tot felul de cărți ce se vor înfățoșa trebuincioasă fiind și fără pricină vederat vrednică de oprire [...]

72. Pentru domnii acestei țări, rămîind după milostivnica îndurare pre puternicei noastre împărății ca să fie din pămînteni domni, atunce alegerea domnului să fie prin obșteasca adunare, alcătuită de mitropolit i [și] de episcopii țărei și de toată obștea boierilor de la logofăt mare și pînă la șetrar [boier de rangul III] alegîndu-se domnul numa din pămînteni și pi acel ce va fi mai cu deplină ispitire, cunoscut și însămnat pentru faptele sale cele mai bune, pentru rîvna patrioticească, pentru vrednicia cea cuviincioasă unui domn și pentru credința sa către pre puternica împărăție, și făcîndu-să alegirea după socotința și primirea celor mai mulți, după care, făcîndu-să cunoscut pre puternicul împărății prin obștesc Arz-magzar [firman] pentru acel ales, să facă și rugăminte de a să întări și a să orîndui domn.

73. Leguindu-să privileghiul acesta a sfatului obștesc, ce l-au avut din învechime pămîntul, după rugătoarea cerere a să face din parte obștiei pămîntului, tot ce să va hotărî de domn împreună cu sfatul obștesc să fie și să să cunoască de hotărîre și voință a toată țara. Acea hotărîre are să fie desăvîrșita pravilă, căreia toată obștiea norodului este datoare neapărat a să supune.

74. Pravilelor țării și hotărîrilor celor săvîrșite de domn unit cu sfatul obștesc este supus însuș domnul și sfatul obștesc, pînă cînd nu s-ar anerisi [anula] acea hotărîre prin altă pravilicească hotărîre.

75. Pravila fiind tot temeiul în care stă stavila [piedica] întregii slobozenii, hotarul puterei celor ce plinesc trebile obștești, prevățul [călăuza] cel povățuitoriu spre ocrotirea... acești [neclar în text], a averii și a drepturilor obștești sau în partea fieștecăruia și în sfîrșit temeiul puterei care plinește și face a să plini toate aceste legături soțialicești [sociale], cererea obștei este ca, pe temeiul cererilor sale aceste arătate și acele următoare de aceste, precum și acele ce să vor mai găsi de cuviință afară de aceste, să înfățoșeze o pravilă a țării în deplină cuprindere și a pravilelor politicești și acele criminalicești, precum și a tuturor orînduielilor celor sfințite a pămîntului, care pravă [pravilă], alcătuindu-să în limba noastră, să să întărească și să să dee în cunoștința cea de obște, spre a o avea fieștecine de pravăț [călăuză] asupra dreptăților și asupra îndatoririlor sale; dar pănă se va alcătui și se va înființa pravilele țării după chipul arătat, să va urma în pricinile de giudecăți politicești după împărătești pravile și în pricinile de giudecăți criminalicești după [loc alb], pînă cînd va lua sfîrșit pravila țării.

76. Sfatul obștesc fiind lucrul cel mai cu denadinsul ce se cere de către toată obștia pămîntului și fiindcă prin aceasta, dinpreună și cu domnu stăpînitoriu, are să să facă începutul și pornirea a toată lucrarea privitoare către sfîrșitul cererilor însămnate pentru binele patriei, adauge obștia și această rugătoare ceriri, ca, legiuindu-să privileghiul acesta pămîntului, acum deodată adunarea sfatului să înfățoșeze prin însuși ocîrmuirea. Ocîrmuirea domniei să facă adecă înadins luminata poruncă domnească către boierii ținuturilor, ca să-și aleagă de la fieștecare ținut cîte un boier vechil și să să trimită aici la Eși; să facă iarăși înadins luminata poruncă domnească către boierii orășeni din Eși, ca să să aleagă doisprezece boieri de toată treapta pentru acest dintăi sfat obștesc; și aceasta făcîndu-să, apoi, prin alta luminată poroncă către preosfinția lor [mitropolitul] și episcopii țării și către toți alesii boieri vechili de pe la ținuturi și acei din boieri orășeni a Eșului, ca în zi hotărîtă să să adune toți la un loc socotit, spre a înființa sfatul obștesc, după care să să facă în adunări [ca] și socotința de alegirea a boierilor celor ce au să plinească locurile osăbiților dregători, mansupuri și celelalte slujbe de pămîntești trebuință.

77. Fiindcă jalbele obștiei în trebuințele patriei către prea puternica și umbritoarea noastră împărăție au fost oprite de la o vreme încoace de către domnii greci, din care pricină niciodată obștia cea adevărată al acestui pămînt nu au putut să-și arate nevoile și tînguirile sale, pricină pentru care au și venit pămîntul nostru în această nenorocită stare, cerirea obștiei este ca, slobozîndu-să de către împărătească milostivire pămînturilor dritul acesta ce din vechiu l-au avut, să fie slobodă și lucrarea acestui drit în orice vreme de trebuință. Iar osăbit jalobe [plîngeri], afară de trebuințele cele obștești a patriei și numai de vre o pără [pîră] unuia asupra altuia, să fie oprite și neertate.

PE URMELE MALVEI, CELEIULUI, „COZIAL"-ULUI

Academician CONSTANTIN C. GIURESCU

Într-un articol publicat în paginile revistei Magazin istoric[1], **sub titlul** Căutînd pe hartă Posada, Rovine, Vicina, **acad. prof. dr. docent Constantin C. Giurescu propunea — pe baza unei ample documentații istorice, etnografice, cartografice — delimitarea unor locuri cu mari rezonanțe în istoria patriei noastre. Ecoul a fost deosebit. Numeroși cititori[2] și cercetători[3] au confirmat sau, în baza altor izvoare, au propus noi localizări așezărilor menționate.**

Paginile ce urmează — un fragment din lucrarea Probleme controversate în istoriografia română, **în curs de apariție la Editura Albatros — ne propun elucidarea altor locuri: Malva — capitala provinciei Dacia Malvensis, Celeiul — iazul menționat în Diploma cavalerilor ioaniți și Cozial-ul — localitatea în care Alexandru cel Bun l-a primit pe Ghillebert de Lannoy, ambasadorul regilor Angliei și Franței.**

Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

Malva

Dintre toate provinciile Imperiului roman, singura care n-are pînă acum o delimitare precisă și despre care nu se știe unde era așezată capitala ei, este Dacia Malvensis. Asupra localizării așezării urbane Malva există astăzi în istoriografia română și străină patru opinii. Două dintre ele — numai formulate — sînt acelea ale lui Vasile Pârvan și Constantin Nicolăescu-Plopșor. Iubitul meu magistru[4] credea, cu titlu de ipoteză, că Malva a putut fi pe teritoriul comunei Răcari de astăzi, din județul Dolj; moartea prematură l-a împiedicat însă să publice și celelalte argumente — în afară de importanța ruinelor — pe care se sprijinea această localizare. Plopșor, colegul meu din anii studenției, era de părere că Malva a fost la Cioroiu — sat la nord de Craiova, tot în Dolj — unde, de asemenea, se află un important cîmp de ruine; mi-a repetat-o și în 1966. Nici el însă n-a apucat să arate temeiurile părerii sale, închizînd ochii în 1968. O seamă de arheologi români și străini — și citățm dintre ei pe Grigore Tocilescu, H. Nesselhauf, H. Pflaum și Dumitru Tudor — localizează Malva la Reșca[5], în județul Olt, unde știm că a existat importantul centru roman Romula și explică această dualitate de nume astfel: Malva e numele autohton, dacic, în timp ce Romula e numele dat de administrația romană.

Alți arheologi și istorici printre care, D. Detlefsen, Carl Patsch și Constantin Daicoviciu, așază Malva pe teritoriul comunei Denta, în județul Timiș, imediat la sud de comuna urbană Deta, lîngă granița iugoslavă.

Fiecare tabără se bazează pe cîte o inscripție: cei ce localizează Malva la Reșca, pe inscripția privind pe demnitarul roman Sextus Julius Possessor, inscripție zidită azi în temelia turnului La Giralda din Sevilla (Spania) și din care ar rezulta pentru Possessor titlul de **curator civitatis Romulensium Malvensium**; partizanii localizării la Denta, pe o altă inscripție, aflătoare mai înainte în parcul unui castel de acolo, iar astăzi în curtea muzeului din Timișoara, și care reprezintă o închinare către trei zeități romane din partea lui C. Kaninius Sabinia-

[1-3] Vezi **Magazin istoric**, nr.1/1971; 11/1971; 11/1974, 1/1975.

[4] Vasile Pârvan; vezi în acest sens și **Magazin istoric**, nr. 6/1976.

[5] Vezi **Magazin istoric**, nr. 3 și 9/1969.

nus, fost DCM. Ultimele trei litere au fost interpretate ca fiind prescurtarea formulei D[ecurio] C[oloniae] M[alvensis] deci consilier comunal al coloniei Malva; de aici concluzia că Malva a fost la Denta. D. Tudor susţine că cele trei litere n-au semnificaţia ce li s-a atribuit şi că ele înseamnă în realitate D[e] C[urio] M[unicipii], aşadar că respectivul Sabinianus „a fost un modest **decurion** («consilier») municipal într-un oraş ce nu mai era necesar a fi numit, fiindcă inscripţia se ridicase chiar între zidurile lui, oraş care nu e în nici un caz Malva". Pe de altă parte — adaugă Tudor — „modestele cioburi romane" descoperite la Denta nu justifică în nici un caz localizarea aici a unui oraş, ci cel mult a unui sat.

C. Daicoviciu contestă că inscripţia de la Sevilla ar da lui Sextus Julius Possessor titlul de **curator civitatis Romulensium Malvensium** şi o citeşte **curator civitatis Romulensium M. Arvensium,** deci curator al unui municipiu (M) Arva din Peninsula Iberică. D. Tudor aduce însă recent două dovezi: cea dintîi este lectura umanistului Ambrosio de Morales din Cordoba, care a reprodus în culegerea sa de inscripţii, publicată în 1575, textul inscripţiei în discuţie, înainte de a fi fost zidită în turnul La Giralda: **curator civitatis Romulensium Malvensium.** Cea de-a doua dovadă este un mulaj, executat în 1885, şi care dă: **civitatis Romulensium Malvensium.**

Faţă de aceste două dovezi, credem că Possessor a fost într-adevăr curator — am zice azi inspector financiar — al oraşului Romula-Malva. Şi odată admis faptul, localizarea Malvei este rezolvată: acest oraş, capitală a Daciei Malvensis, se afla acolo unde era Romula, aşadar pe teritoriul actualei comune Reşca. S-a adăugat în inscripţia lui Possessor şi numele autohton, dacic, de Malva, spre a preciza de care Romulă e vorba, deoarece în Imperiul roman erau nu mai puţin de şapte oraşe cu acest nume care aminteau pe legendarul Romulus.

O dată precizată localizarea Malvei, se poate răspunde, măcar în parte, şi la cea de-a doua întrebare: ce teritoriu cuprindea Dacia Malvensis? Este evident că această provincie cuprindea Oltenia toată — pe teritoriul acesteia se afla doar Capitala — şi probabil şi teritoriul din vestul Munteniei, situat între Olt şi limesul care, pornind de la Dunăre — în dreptul Flămîndei, azi Poiana, din judeţul Teleorman — se îndrepta spre Cîmpulung-Rucăr. Dacă tot de Dacia Malvensis ţinea şi Banatul e mai greu de răspuns în mod sigur; se poate să fi fost aşa, după cum se poate şi ca el să fi fost inclus în Dacia cu capitala la Apulum. Noi descoperiri vor lămuri, sperăm, problema.

Celei

E vorba de Celeiul pomenit în Diploma cavalerilor ioaniţi din 1247[1] ca punct pescăresc important, atît de important încît regele Ungariei îşi opreşte jumătate din veniturile acestuia. Pasajul respectiv arată că din „pescăriile de la Dunăre şi iazurile de la Celei" **(preter piscationes Danubii ac piscine de Cheley)** ioaniţii vor lua numai jumătate, cealaltă jumătate revenind regelui.

Pînă în 1938, toţi cercetătorii au fost de acord să situeze Celeiul din 1247 lîngă Dunăre, în fostul judeţ Romanaţi, azi în judeţul Olt, unde există şi în zilele noastre un sat cu numele de Celei. În 1938 însă, geograful I. Conea a opinat pentru aşezarea omonimă din nord-vestul Gorjului, din bazinul Izvarna-Celei, unde, pe vremuri — afirmă el — trebuia să fi fost un stăvilar sau o iezătură care să formeze „un iezăr sau rîmnic".

Dar localizarea Celeiului în nord-vestul Gorjului nu e posibilă pentru următoarele motive: 1) dacă ar fi existat un iezăr sau rîmnic la Celeiul gorjan, ar trebui să se păstreze iezătura sau digul de pămînt, aşa cum s-a păstrat la Nucet (judeţul Dîmboviţa) cel al eleşteului domnesc sau iezăturile din preajma Iaşilor, cele de pe valea Mostiştei (Ilfov) şi din atîtea alte locuri; 2) un asemenea iaz sau rîmnic la Celeiul gorjan nu însemna un venit apreciabil. Regele Ungariei avea sute de pîraie cu păstrăvi în Transilvania, Banat, Crişana, Maramureş şi Carpaţii Nordici, aşa încît nu era necesar să-şi rezerve şi un iaz de păstrăvi în Gorj, pe cînd pescuitul la Celeiul dunărean reprezenta într-adevăr un venit considerabil. Pentru a avea o idee de cantităţile uriaşe de peşte care se prindeau aici, e suficient să arătăm că, înainte de primul război mondial, într-o zi de scădere mare a apelor, cînd acestea se scurgeau din bălţi în Dunăre, s-au prins în balta şi gîrla Celeiului. la năvoade şi la gard, nu mai puţin de 21 vagoane şi jumătate de peşte (215 000 kilograme).

Dacă s-a întrebuinţat în diploma latină din 1247 termenul de **piscinae,** adică iazuri, este pentru că el se referă în speţă la lucrările efectuate de mîna omului, la gardurile puternice din ţăruşi înfipţi adînc în pămînt de-a curmezişul gîrlelor care legau de Dunăre bălţile complexului de la Celei — numit mai tîrziu complexul Potelu. În 1247 acestui complex i s-a zis „de la Celei" fiindcă lîngă această localitate răspundea drumul care, venind dispre miazănoapte, ajungea la vadul Dunării, drum de negoţ pe care suiau carele cu peşte şi coborau cele cu sare de la Ocnele Mari, ca şi chervanele negustorilor din Transilvania.

În concluzie, Celeiul din Diploma ioaniţilor (1247) este cel de la Dunăre, iar nu Celeiul din Gorj.

„Cozial"

În 1421 a trecut prin Moldova, în calitate de sol al regelui Angliei şi al regelui Franţei către mai mulţi monarhi din Orient, nobilul Ghillebert de Lannoy. Însoţit de mai multe călăuze, pe care le primise, la Cameniţa Podoliei, de la Vitold, marele duce al Lituaniei, el intră în ţară pe la Hotin şi, după ce străbate „mari pustietăţi", întîlneşte pe Alexandru cel Bun „la un sat al său, numit Cozial" **(a ung sien villaige nommé Cozial).**

Identificarea acestui sat a fost făcută pînă acum de fiecare cercetător într-un fel deo-

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 4/1976.

sebit. B.P. Hasdeu, traducînd în românește relația de călătorie a lui Ghillebert de Lannoy, crede că e vorba „fără îndoială" de „satul Bohotinu pe Cozia". Radu Rosetti, într-un studiu asupra Bohotinului, susține însă că părerea lui Hasdeu „este cu bună seamă greșită", deoarece „satul Bohotinului, departe de a fi așezat pe pîrîul Cozia, se află pe voloaca Bohotinului". Apoi, pe vremea aceea, „pîrîușorul Cozia departe de a fi avut [...] un sat pe malurile lui, se afla în mijlocul unei pustietăți". În sfîrșit, în drumul său de la Cameniţa la pîrîul Cozia, călătorul nostru n-ar fi străbătut numai pustiuri, ci numeroase sate și chiar orașe. Prin urmare, afirmă Rosetti în concluzie, „avem a face sau cu schimonosirea unei numiri românești de către Lannoy" sau „cu o cetire greșită a întîiului editor sau cu un sat Cozia, așezat cu totul în altă parte a țării".

N. Iorga, în **Istoria românilor prin călători,** identifică locul de întîlnire cu... Suceava.

P.P. Panaitescu, în lucrarea de comemorare a lui Alexandru cel Bun, crede că satul Cozial „azi dispărut, era probabil în Basarabia".

Reluînd problema localizării acestui sat, am arătat, într-un articol din **Revista istorică română** (1934) că avem de-a face în realitate, cu satul **Cozia,** existent și în zilele noastre. La data redactării articolului, făcea parte din comuna Răducăneni, județul Fălciu. Arătam și argumentele acestei localizări: mai întîi, **numele,** aproape identic cu cel dat de Ghillebert de Lannoy, apoi faptul că nu putea numi călătorul, om cult, capitala țării, „un sat", cînd Suceava, la vremea aceea, era un oraș însemnat, cunoscut și în Lituania de unde venea Ghillebert. Că Alexandru cel Bun se găsea într-un sat nu trebuie să mire, deoarece satul făcea parte din „braniștea domnească" a Bohotinului sau era în hotar cu ea; domnul venise, deci, aici pentru vînătoare și pescuit sau numai pentru a inspecta această întinsă proprietate domnească. Nici faptul — adăugam eu — că Ghillebert de Lannoy a trecut prin „mari pustietăți" pentru a ajunge aici, nu-i de mirare; satele, în genere, nu erau așezate de-a lungul șleaului, a drumului, ci în laturi, în locuri mai ferite.

Socoteam, în urma acestui articol, problema localizării satului „Cozial" rezolvată. Iată însă că în lucrarea colectivă **Călători străini despre țările române,** vol. I., Maria Holban o consideră nerezolvată, deoarece: 1) „Între numele de Cozial și cel de Cozia" este „o deosebire apreciabilă". 2) Faptul că Ghillebert numește locul întîlnirii cu Alexandru cel Bun „un sat" nu e probant, deoarece în relația de călătorie a acestui ambasador „se constată destule confuzii, inconsecvențe și chiar contradicții".

Să examinăm ambele argumente. Pentru oricine cunoaște toponimia, diferența între „Cozial"-ul unui text francez din prima jumătate a secolului al XV-lea și „Cozia" zilelor noastre e **minimă,** iar nu „apreciabilă"; e surprinzător chiar cît de corect a redat Ghillebert numele românesc al satului. Pe de altă parte, în acest pasaj, nu poate fi vorba nici de inconsecvență — deoarece numele nu mai revine în altă parte a textului — nici de contradicție — pentru același motiv — nici de confuzie. Căci e greu, ca să nu spunem imposibil de admis ca un ambasador, adică un diplomat cult, obișnuit să observe și să noteze, să considere satul Cozial — despre care precizează că e sat domnesc — drept altceva decît era în realitate. Nici vorbă nu poate fi de o confuzie cu Suceava. „Cozial" e satul Cozia de la sud-est de Iași, aparținînd astăzi, în urma reformei administrative din 1968, comunei Costuleni din județul Iași. E una din localizările care pot fi considerate drept sigure pentru toți cei familiarizați cu geografia istorică și cu toponimia. Satul e amintit și într-o hotărnicie din noiembrie 1785, din vremea voievodului Alexandru Mavrocordat, cînd se precizează: „Satul Cozia ce iaste de hotar Bohotinului", adică se învecinează cu marea branițe domnească, unde voievozii veneau să vîneze, să pescuiască și să se odihnească, departe de grijile și obligațiile, mari și mici, ale domniei.

«1947 CÎȘTIGĂTORI»

(Urmare din nr. 9/1977)

Vasiliu Mircea-Nicolae — *Focșani;* Rebega Angela — *TL;* Dumitrache Aneta — *Schela Berca, BZ;* Virgil Ciutescu — *Rm. Vîlcea;* Milica Gh. Miruna — *Ploiești;* Damașcanu Eftimie — *BV;* Năvărgeac Simona — *CT;* Petrișor Doina — *IS;* Cerbanic Eugenia — *Sighetul Marmației, MM;* Ștefan M. Silică — *B;* Bărăscu Petru — *CT;* Clochină I. Alexandru — *Ghermănești, VS;* Vlad Luminița — *BR;* Apostoiu Oana — *Ploiești;* Onofrei Vasile — *Ploiești;* Gavriliuc Paula — *Vorești, SV;* Boca Camelia — *Timișoara;* Prigoreanu Vasile — *Forăști, SV;* Petrescu Luminița — *Slănic-Prahova;* Ștefănescu Maria — *B;* Gligor Ana — *Livezile, AB;* Roman Melania — *BR;* Chișiu Florica — *Aiud, AB;* Chișiu Simion — *Aiud, AB;* Lupu Nicolae — *BV;* Tundrea Matei — *Tg. Jiu;* Bursuc Corneliu — *Roman;* Maxim Georgeta — *BV;* Bălan C. Nicolae — *Bicaz;* Neghină Dumitru — *BT;* Frangulea Constantin — *CT;* Dumitraș Laura — *Bucium, AB;* Diță Vasile — *B;* Ifrim Valeriu — *AR;* Baron Constantin — *B;* Drumen Aurel — *Tg. Jiu;* Ilișiu Maria — *Nimigea, BV;* Ciugudeanu Enea — *Cîmpina;* Ionescu B. D-tru — *Rădoiești, TR;* Petriu Livia — *Nimigea, BN;* Vioreanu Mircea — *Tudor Vladimirescu, BR;* Cernea Camelia — *Ploiești;* Mureșan Petru — *Cluj-Napoca;* Gavriliță Victor — *Hațeg, HD;* Tomi Gavrilă — *Nimigea de Jos, BN;* Ciobanul I. Adrian — *Bucești, GL;* Sandu St. Marin — *Giurgiu;* Căldăraru Maria — *Bîrlad;* Giurescu Grigore — *Aiud, AB;* Bassa Mircea — *B;* Păunel Stelian — *B;* Iuga Anica — *B;* Bassa Costin — *B;* Dumitru Gheorghe — *Ploiești;* Stranschi Maria — *Ploiești;* Ciocîrlă Daniela — *Drobeta Tr. Severin;* Ognean R. Octavian — *Mihăiești, HD;* Scorțescu D. Dumitru — *Alba Iulia;* Mărgărit C-tin — *Tg. Jiu;* Ghiță V. Marin — *Curtea de Argeș;* Petre E. Ion — *Rm. Sărat;* Andrei Dumitru — *Tîrgoviște;* Antonescu Aron — *B;* Pop Aurel — *Năsăud, BM;* Hanganu Ioan — *Cetățuia, BC;* Negescu Viorica — *Valea Mare, AG;* Negescu Marin — *Valea Mare, AG;* Duțan St. Ion — *Toporu, TR;* Anastasiade Eugenia — *B;* Gheorghiu Iulian — *B;* Dinescu Emil — *B;* Feieș Ionel — *B;* Mateescu Sanda — *B;* Bucureștean Aurel — *Baia Mare;* Preda Galicescu I. Tudor — *Motru, GJ;* Trofin Gheorghe — *Ploiești;* Trofin Ileana — *Ploiești;* Ormenișan Dionisie — *Socolul de Cîmpie, M.S;* Rogobete Constantin — *Drobeta Tr. Severin;* Atudosie Alexandru — *Giurgiu;* Deliu Pompiliu — *BV;* Rusu Victor — *Vulcan, HD;* Atudosie Cornelia — *Giurgiu;* Pal Irina — *BV;* Neagoe Leonard — *VS;* Florea Pestriţu — *Pitești;* Octavian Pantalon — *IS;* Cotruță Anca — *IS;* Grigoroșcuță Dumitru — *BV,* Rădulețu Năstase — *B;* Georgescu Gr. C-tin — *Pitești;* Popescu Florentina — *B;* Carandonis Hristos — *Gheorghe - Gheorghiu Dej, BC;* Gh. Marcov — *Timișoara;* Dumitru Aurel — *Caransebeș;* Dumitru Gabriel — *Caransebeș;* Barbu Diana — *Mîneciu, PH;* Alex. Barbu — *Mîneciu, PH;* Manole Valerică — *Pitești;* Cincheza C-tin — *Mehadia, CS;* Ponoran Virgil — *Timișoara;* Davidescu Doina — *Reșița;* Zeveleanu Adrian — *B;* Danciu Aurel — *Oravița, CS.*

(Continuare în p. 63)

CU PARTICIPANȚI STRĂINI LA SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ ÎNCHINATĂ CENTENARULUI INDEPENDENȚEI

În cadrul manifestărilor organizate cu prilejul aniversării centenarului independenței de stat a României, între 4 și 6 mai, a avut loc sesiunea științifică cu participare internațională pe tema: Lupta secular a poporului român pentru independență națională. **Academia „Ștefan Gheorghiu" a fost gazda acestei reuniuni, la care au participat aproape 100 invitați — activiști de partid și de stat, oameni de știință din țara noastră, precum și oaspeți din 19 țări. Comunicările susținute au fost grupate în jurul a trei teme majore din istoria poporului român, teme dezbătute pe larg și în cele trei secțiuni în care s-au desfășurat lucrările sesiunii:** Lupta poporului român pentru unitate statală și independență națională; Armata română în războiul din 1877-1878 și însemnătatea internațională a acestuia și Independența și suveranitatea — principii de bază ale dezvoltării societății contemporane.

Prezentă la această manifestare, revista Magazin istoric — **care, de-a lungul celor 10 ani de apariție, a acordat un spațiu amplu problemelor privind evenimentele din anii 1877-1878 și semnificației lor în istoria patriei, publicînd numeroase studii, articole, interviuri, sub semnătura unor prestigioși cercetători români și din alte țări — a urmărit și de această dată să înlesnească cititorilor săi posibilitatea unui dialog cu oaspeți de peste hotare.**

Am rugat, în principal, pe interlocutorii noștri să se refere la ecoul avut în istoriografia din propriile țări, de evenimentele petrecute cu un veac în urmă și, în mod special, de participarea României, precum și la cercetările personale întreprinse în această privință.

Iată ce ne spune BORIS SEMIONOVICI POPOV, **de la** Școala superioară de partid de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.:

„În istoriografia sovietică, evenimentele din anii 1877-1878, inclusiv participarea României la război, se bucură de o tratare destul de amplă. Toate aceste probleme, ca și legăturile revoluționare dintre popoarele noastre, în epoca respectivă, au fost studiate de numeroși cercetători sovietici. Eu personal am ținut lecții pe această temă în cadrul cursului de istorie universală predat în școlile de partid sovietice: am scris capitolul respectiv din **Manualul de istorie modernă** pentru aceleași școli și am publicat o broșură cu titlul **Țările balcanice între anii 1870 și 1914.** M-am reîntors la vechile preocupări, neglijate în ultima vreme, cu prilejul comunicării[1] susținute la sesiunea prezentă".

Referindu-se **la istoriografia britanică,** dr. A. CLAYTON, director-adjunct la departamentul de studii politice și sociale al Academiei Regale Militare Sandhurst, **ne relatează că războiul din anii '77-'78, inclusiv participarea României,** „este amintit în toate studiile privind perioada reginei Victoria. **The Siege of Plevna** («Asediul Plevnei»), de R. Furneaux, Londra, 1958, lucrare binecunoscută marelui public, se bazează, în principal, pe relatările corespondenților de război englezi și americani. Aș cita un fragment în care Mac Gahan, corespondent al ziarelor **Daily News** (Londra) și **New York Herald,** vorbește despre operațiile de la Plevna: «Românii înaintează spre cea de-a doua redută [**Griviția**] cu o perseverență și o vitejie demne de toată lauda [...]. Plouă neîncetat, noroiul din tranșee este înfiorător și pe deasupra foarte frig, dar ofițerii și soldații [**români**] stau neclintiți la posturile lor cu un curaj și o hotărîre care îmi stîrnesc admirația...»".

Războiul din 1877-1878 pentru noi, bulgarii, este războiul de eliberare — **ne spune** TONKO GHENOV, cercetător științific principal la Institutul de istorie al Academiei de Științe din R.P. Bulgaria — și s-a bucurat de un interes istoriografic deosebit; unii dintre foștii luptători și-au scris memoriile, apoi, la aniversările a 20 și 30 ani, au apărut ediții jubiliare pe tema participării voluntarilor bulgari. În anii socialismului, cercetările istoriografice au fost amplificate, fiind tipărite multe cărți în viziune marxistă. În preocupările mele, aceste probleme ocupă locul central de mai bine de douăzeci de ani. În urmă cu zece-doisprezece ani am publicat, printre altele, un eseu despre Valter Mărăcineanu, iar anul trecut, sub titlul **Pe drumul de lupte al eliberării,** un volum care are un capitol special despre contribuția armatei române la eliberarea Bulgariei. Acum lucrez la o monografie amplă, intitulată **Istoria războiului de eliberare din 1877-1878,** care pune, în mare, două probleme: pregătirea conflagrației și semnificațiile ei. Va fi consemnată intrarea României în război și participarea ei care, printre țările spațiului balcanic, a fost cea mai importantă".

Despre rolul determinant în conflict al trupelor române, ne vorbește și generalul de corp de armată BEDRETTIN DEMIREL, șef al Secției de istorie militară, din Marele Stat Major, Turcia: „Adevărul este că România nu putea să rămînă neutră. Dat fiind poziția ei geografică era nevoită să se alăture, fie Imperiului otoman, fie Rusiei. Convenția dintre România și Rusia a înlesnit succesele armatei ruse, a schimbat cursul războiului pe acest front. Înaintarea rapidă a trupelor ruse pînă la Edirne [**Adrianopol**], și, de acolo, într-un ritm și mai alert, pînă la Agostefanos, are la bază, în primul rînd, ajutorul acordat trupelor rusești de către armata română, apoi de către combatanții sîrbi, bulgari și muntenegreni. Numai așa se poate explica, din punct de vedere strategic și tactic, faptul că trupele ruse au străbătut întreaga Peninsulă Balcanică, într-un timp atît de scurt, au înfrînt armata otomană și au ajuns pînă la porțile Istanbulului. Trecerea României de partea Rusiei este apreciată de către unii din istoricii noștri drept o mare lovitură pentru Imperiul otoman".

Generalul de brigadă RINALDO CRUCCU, șeful Secției de istorie din Statul major al trupelor de uscat italiene, **afirmă că evenimentele din anii '77-'78** „au fost urmărite cu interes la timpul lor, iar în prezent, grație momentului aniversativ, reexaminarea lor de către cercetători militari sau civili italieni a fost revitalizată"; **un alt interlocutor italian** ALDO SCHIAVONE, de la Institutul „A. Gramsci", **apreciază că, în studierea acestei perioade,** „ar fi interesantă o mai activă colaborare între istoricii țărilor noastre, pentru că amîndouă și-au obținut unitatea și independența ca urmare a crizei marilor sisteme imperiale moderne, habsburgic și otoman".

Prof. univ. ALBERTI ARNALDO, **de la revista** Il Calendario del popolo, **a urmărit îndeosebi** „poziția presei, opinia publică și atitudinea guvernului italian. Rodul acestor cercetări vor fi — în afară de comunicarea susținută la sesiune[2] — cîteva articole care-mi vor servi ca bază pentru un viitor volum".

Și dr. KAREL HERMAN, **președintele** Comitetului național de studii sud-est europene, din R.S. Cehoslovacia, **a pregătit cîteva articole consacrate acestui eveniment. Cît despre istoriografia cehă și slovacă,** „se interesează îndeaproape de războiul din 1877-1878, ca fenomen făcînd parte dintr-un proces social mai general. Poporul român a jucat un rol important în lupta pentru eliberare națională și socială, purtată împotriva dominației otomane și a vechii orînduiri feudale, rol care a fost apreciat cu multă căldură de popoarele ceh și slovac".

A rîndul său, prof. TREVOR HOPE, **de la** Universitatea din Londra, **a remarcat că:** „încă din 1854 problema României a figurat pe larg în toate discuțiile din țara noastră privind problema orientală. Toți istoricii englezi care s-au ocupat de politica externă britanică, din perioada respectivă, sînt de acord asupra acestui fapt. Printre ei se numără R. W. Seton-Watson, G.N. Medlicott, M.S. Anderson, J.B. Marriott și mulți alții, care au scris despre aceste evenimente".

La vremea respectivă — continuă interlocutorul nostru — opinia publică engleză a urmărit cu interes evenimentele din Balcani. „William Ewart Gladstone[3], de exemplu, care împreună cu colegul său de Parlament, John Roebuck, au devenit, în 1867, cetățeni de onoare ai României, pentru sprijinul dat cauzei unirii principatelor în 1859 — a inițiat în 1876, o masivă campanie în favoarea națiunilor balcanice și împotriva politicii pro-otomane dusă de Disraeli[4], situație de care au putut profita o serie de personalități filoromâne din Anglia pentru a strînge fonduri și alte ajutoare în sprijinul cauzei române.

Am vorbit despre evenimentele din 1877-1878 în cadrul unei conferințe organizate de Școala de studii slavistice și est-europene, din Londra, pe tema **Istoria militară a Europei de Răsărit.** Făcînd cercetări în arhivele britanice, am găsit o serie de mărturii noi despre legăturile care au existat acum 100 ani între englezi și români. Am descoperit astfel corespondența inedită dintre dr. Carol Davila, conducătorul Serviciului sanitar al armatei române, și chirurgul militar britanic, dr. George W. McNalty, corespondență care evidențiază ajutorul acordat în îngrijirea răniților, la Turnu Măgurele, de către o echipă de medici englezi, în 1877.

O activitate ce merită relevată a desfășurat și d-na Mansfield, soția consulului britanic la București, care a lucrat zi și noapte la Spitalul englez, din Capitala dv., alături de alți doctori de la Societatea engleză de ajutor pentru România. Investigațiile mele în această direcție mi-au confirmat faptul că legăturile anglo-române au fost mai ample și mai semnificative decît se știe pînă acum, ele nelimitîndu-se, bineînțeles, numai la anii 1877-1878. Am elaborat pe această temă cîteva lucrări care se află în prezent sub tipar și vor apărea în curînd, inclusiv comunicarea pe care am ținut-o în

---

[1] Rolul Rusiei în eliberarea popoarelor balcanice de sub jugul turcesc.

[2] Atitudinea presei periodice piemonteze față de evenimentele din România, în 1877.

[3-4] W.E. Gladstone (1809-1898), om politic britanic, șef al partidului liberal (Whig), de patru ori prim-ministru, alternînd cu Benjamin Disraeli, lord Beaconsfield (1804-1881), romancier și om de stat englez, lider al partidului conservator (Tory), de două ori prim-ministru.

mai, la sesiunea specială de la Academia «Ştefan Gheorghiu».

După ce au exprimat mulţumiri redacţiei revistei Magazin istoric **pentru prilejul oferit de a se putea adresa cititorilor români,** membrii delegaţiei chineze, **condusă de** LI-SHU, redactor şef al revistei, **Lishi Yamjiu** („Studii de istorie"), **a** Academiei de Ştiinţe Sociale şi Filozofie, **au menţionat:** „Poporul român este păstrătorul unei glorioase tradiţii de luptă. De-a lungul istoriei sale zbuciumate, el nu s-a supus niciodată, desfăşurînd o îndelungată luptă împotriva agresiunii. Astfel, în 1877, şi-a cucerit independenţa, ceea ce a constituit un eveniment istoric de cea mai mare importanţă în istoria naţiunii române, deschizînd perspective largi progresului social şi dezvoltării economice. Poporul chinez nutreşte o înaltă stimă pentru lupta eroică purtată de poporul român pentru independenţa ţării.

Pentru a marca centenarul independenţei României, revista **Lishi Yamjiu** a publicat articolul **Pagini de luptă glorioasă. Centenarul Independenţei României** — semnat de Lu-Hsiang-Kan, membru al delegaţiei. În acelaşi timp, la Pekin s-a tradus şi editat cartea, **România independentă — 1877-1878,** de istoricul român Dan Berindei, s-au emis trei timbre comemorative şi a avut loc o expoziţie".

Dr. JOHANN CHRISTOPH ALLMAYER-BECK, directorul Institutului de istorie militară şi al Muzeului Militar din Austria, **ne-a mărturisit că ar dori** „să scrie un articol despre conflictul balcanic, pentru o revistă de istorie militară", iar prof. FREDERICK KELLOGG **de la** Universitatea Tucson (Arizona), **care a prezentat de curînd** „diverse comunicări ştiinţifice despre cucerirea independenţei României în cadrul reuniunilor internaţionale ţinute la Universitatea din Colorado, din Ohio şi acum la reuniunea de la Bucureşti", **speră că rezultatele cercetărilor sale vor apărea într-un volum intitulat** The Road to Romanian Independence **(„Drumul spre independenţa României").** „Comunicările prezentate la sesiune s-au remarcat prin relevarea unor informaţii recent descoperite şi a unor noi interpretări", **a conchis prof. Kellogg.**

Cum a fost întîmpinată ştirea cuceririi independenţei de către poporul român, dincolo de ocean, o aflăm de la JOHN E. JESSUP jr., preşedinte al Comisiei Statelor Unite pentru istorie militară şi vicepreşedinte al Comisiei internaţionale de istorie militară: „Poporul american care, în 1877, abia încheiase sărbătorirea unui centenar al propriei sale independenţe, nu a avut decît motive de mulţumire aflînd că un alt popor, renăscut, care fusese silit să trăiască sub legi dictate de stăpînitori străini, ajunsese la clipa cînd îşi putea dobîndi eliberarea.

Ca profesor, eu predau istoria Rusiei şi am putut urmări confruntarea aproape permanentă dintre ea şi Imperiul otoman, confruntare ce a reprezentat un element important în evenimentele care au desenat, o vreme, harta Europei. În acest sens, lupta românilor pentru independenţă se contopeşte cu lupta multor popoare din Europa care aspirau la eliberarea de sub jugul străin.

Intenţionez să elaborez un articol amplu, cu sprijinul Centrului de studii şi cercetări de istorie şi teorie militară din România, pe care îl voi publica în S.U.A., ca un omagiu adus poporului român şi independenţei sale".

Referindu-se la comunicările prezentate în cadrul sesiunii, profesorul Jessup a adăugat că „acestea, precum şi largul schimb de idei realizat între participanţi, în afara şedinţelor, au permis, fără îndoială, o mai bună evaluare a subiectului discutat şi a unora dintre multiplele şi variatele sale aspecte".

Despre interesul manifestat de istoriografia polonă, faţă de momentul anilor '77-'78 ne relatează prof. STEFAN KIENIEWICZ, **de la** Universitatea din Varşovia: „Există, în limba polonă, o istorie a României destul de recentă, scrisă de J. Demel, care vorbeşte despre această temă şi o excelentă carte, semnată de H. Wezcszycki, despre concertul diplomatic european între anii 1872 şi 1878, în care România ocupă un loc important".

La aceeaşi întrebare, prof. EMIL NIEDERHAUSER, **de la** Universitatea „Lajos Kossuth" din Debreţin şi cercetător la Institutul de ştiinţe istorice al Academiei Ungare de Ştiinţe, **a avut amabilitatea să ne răspundă în scris:** „În revista istorică maghiară **Szasádok** («Secole») va apărea un articol care comemorează centenarul independenţei României. Articolul rezumă cercetările istoricilor români, făcute în acest domeniu, şi va fi scris de mine împreună cu colegul meu Zoltan Szász".

Am solicitat interlocutorilor noştri aprecieri asupra sesiunii ştiinţifice de comunicări la care au participat...

Menţionînd că lucrările sesiunii-au înlesnit o mai bună informare în probleme importante ale istoriei României, istoricul italian A. SCHIAVONE, ca şi alţi numeroşi interlocutori, a ţinut să sublinieze importanţa sesiunii ştiinţifice în planul îmbogăţirii cunoaşterii materialului faptic, al informaţiei istorice autentice, apreciind-o ca „foarte interesantă şi importantă. Am putut astfel să înţeleg mai bine raportul existent între istoria dv. naţională şi actuala politică a României. Faptul că ţara dv. pune azi în centrul atenţiei problema suveranităţii şi independenţei naţionale reprezintă, în fond, valorificarea unei aspiraţii profund înrădăcinată în întreaga sa istorie şi îndeosebi în cea din ultimul secol". **Opinii similare formulează şi** dr. FRIEDRICH CHRISTIAN STAHL, directorul Arhivelor militare ale Bundeswehr-ului, din R.F. Germania: „Referatele cu caracter istoric şi militar au constituit, din punct de vedere obiectiv şi metodic, momente de real interes. De aceea m-a bucurat faptul că am putut să particip şi eu cu tema mea, **Suveranitatea României şi dezvoltarea armatei române,** la dezbatere".

Aceeaşi părere este împărtăşită şi de prof. englez T. HOPE: „Întîlnirea a fost interesantă şi instructivă pentru toţi participanţii. Sîntem foarte recunoscători organizatorilor pentru eforturile depuse, care s-au desfăşurat în pofida condiţiilor grele create de recentul cutremur".

Bsumiia, secretar ştiinţific al Institutului de istorie a partidului, de pe lîngă C.C. al Partidului Popular Revoluţionar Mongol ne-a spus: „pentru mine, participarea la lucrările sesiunii are o mare importanţă în materie de cunoaştere. Am căpătat astfel informaţii valoroase despre istoria luptei eroice a poporului român şi am înţeles că obţinerea, în 1877, a independenţei a fost un moment crucial în istoria sa, deschizîndu-i drumuri noi".

Din ţara mea îndepărtată — **ne-a declarat** NYDIA GONZALEZ, director adjunct al Şcolii naţionale a C.C. al Partidului Comunist Cubanez, «Nico Lopez», din Havana — am adus la această sărbătoare cu uriaşă semnificaţie istorică, un salut de solidaritate cu poporul român. Considerăm de cea mai mare importanţă această analiză a rădăcinilor istorice ale independenţei României, studiate din diferite puncte de vedere de către specialişti, atît români cît şi străini".

Text pregătit pentru tipar de Ana Maria ŞERBĂNESCU; interviuri realizate de: Gheorghe DAVID, Florentina DOLGHIN, Ion LĂCUSTĂ şi Ioana URSU

Revoluționarul, medicul și ostașul

OTTOI CĂLIN

N. G. MUNTEANU

2/15 aprilie 1917. La Iași, o companie militară de onoare și o delegație reprezentînd partidul socialist precum și mișcarea sindicală conduceau spre cimitirul evreiesc din Păcurari pe ultimul său drum, pe medicul locotenent Ottoi Călin „decorat cu «Steaua României» cu spade, în grad de cavaler, pentru zelul cu care a combătut bolile molipsitoare în 1916-1917". Salvele prin care era omagiat militarul au fost însoțite de discursul rostit de liderul socialist, locotenentul Mihai Gheorghiu-Bujor[1] care a evocat viața și activitatea luptătorului revoluționar, căzut la datorie în serviciul patriei.

Născut la 15 martie 1886, Ottoi Călin și-a petrecut copilăria și adolescența în Iașii ultimelor decenii ale secolului trecut. Încă din timpul liceului — pe care l-a terminat în 1905 — el s-a simțit atras de ideile socialiste participînd cu elan la activitatea Cercului de studii sociale ce ființa la Iași. Mai tîrziu, ca student al Facultății de medicină, el s-a remarcat prin activitatea sa propagandistică pe același tărîm. Scriind despre activitatea cercului din Iași, în 1906, gazeta România muncitoare **menționa și un ciclu de conferințe ținut de O. Călin. Un an mai tîrziu, acesta a devenit colaborator al cunoscutei reviste teoretice socialiste,** Viitorul social. **Articolele și studiile sale au atras aprecierea lui C. Dobrogeanu-Gherea, care, în semn de prețuire, i-a trimis un exemplar din lucrarea lui** Neoiobăgia. **„Pe cît de nerăbdător am fost să-l văd apărut [studiul lui Gherea — n.r.] — scria O. Călin în răspunsul trimis cunoscutului fruntaș al mișcării socialiste — pe atît de afectat am fost cînd am văzut atenția deosebită pe care mi-ai dat-o [...]. Noi, cei tineri, la a cărei cultivare, în general, și educare socialistă, în special, ai contribuit într-un mod atît de covîrșitor, prin activitatea d-tale literară și politică, îți dorim multă sănătate și vioiciune pentru a realiza opera care îți preocupă gîndirea".**

La 24 noiembrie 1911, Ottoi Călin și-a susținut teza de doctor în medicină și chirurgie. Imediat după aceea, el a plecat la Paris și de aici la Berlin, pentru specializare. În aprilie 1913, reîntors în țară, a început să practice în Capitală, publicînd, totodată, în 1913-1915, sub pseudonimul Ioan Otescu, în ziarul Seara **„Cronica medicală" — numeroase articole de popularizare a medicinei și igienei.**

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 11/1971.

Teoretician al mișcării sociale

În ciuda acestei activități, cea mai mare parte a timpului său, Ottoi Călin o consacra luptei politice și ideologice, afirmîndu-se ca unul dintre cei mai valoroși teoreticieni ai Partidului Social-Democrat. Într-o serie de studii ca, de pildă, în **Democratismul român**, el făcea o analiză a schimbărilor survenite pe scena politică a țării, după răscoala din 1907, subliniind necesitatea organizării politice a muncitorilor, deoarece „sprijinul intereselor sale nu va veni decît de la organizația ei de clasă, de la partidul socialist". „Muncitorimea organizată în vederea luptelor zilnice — scria el într-un articol publicat în **România muncitoare**, din 28 februarie 1910 — și-a oțelit puterile, a devenit stăpînă pe dînsele și acum, depășind tărîmul luptelor economice, se aruncă în viața politică a țării". Biografiile consacrate de Ottoi Călin lui Karl Marx (1908), August Bebel (1910), Iosif Dietzgen (1913), Edouard Vaillant (1915) au rămas antologice pentru genul lor în literatura socialistă din patria noastră. Cu multă atenție s-a aplecat el și asupra problemelor păcii și ale războiului. Lucrarea apărută în septembrie 1914, **Războiul. Cauzele și urmările lui**, analizînd motivele izbucnirii primei conflagrații mondiale, arată că acestea „trebuiesc căutate în interesele de cucerire ale claselor burgheze, ale marilor industriași, ale marilor proprietari de pămînturi, ale marilor comercianți din țările respective. Cauzele războiului le găsim în politica imperialistă a Angliei, Franței și Rusiei, de o parte, și a Germaniei și Austriei, de altă parte, adică în politica pe care o duc ele de decenii, pentru a-și întinde stăpînirea mai întîi economică și mai apoi efectivă asupra unor ținuturi străine cît mai întinse și mai depărtate".

Aceste idei au fost adîncite și dezvoltate în **Social-democrația și războiul**, lucrare elaborată în 1915 la cererea Comitetului Executiv al Partidului Social-Democrat din România și prezentată, în același an, ca raport teoretic la Congresul partidului. Analizînd temeinic caracterul războiului și poziția țării noastre, autorul aprecia că ea însăși amenințată de marile puteri, România nu era și nu putea fi o țară imperialistă. Totodată, el făcea o distincție între războiul de agresiune și cel de apărare, între războaiele drepte și nedrepte, subliniind că social-democrația era datoare să definească în mod științific caracterul războiului dus de o țară sau alta și să cheme masele la luptă împotriva conflagrațiilor provocate de țeluri imperialiste ale acestora. „Socialiștilor — arăta el — nu le este indiferent dacă țara este sau nu invadată și cotropită de dușmani".

La propunerea lui Alecu Constantinescu, raportul a fost adoptat de congres, iar Ottoi Călin a fost ales membru în Comitetul Executiv al partidului, în cadrul căruia a desfășurat o amplă activitate de organizare a propagandei socialiste (presa și editura, învățămîntul, conferințele publice etc.), pînă la mobilizarea și plecarea sa pe front.

În august 1916, atunci cînd România a intrat în război, Partidul Social-Democrat a făcut dovada patriotismului fierbinte care anima proletariatul din țara noastră în acele momente grele.

Ottoi Călin, alături de alți militanți socialiști s-a prezentat la unitatea militară la care fusese mobilizat.

Repartizat de la început la o unitate operativă, locotenentul medic a înfruntat cu mult curaj și devotament greutățile războiului. În primele luni ale anului 1917, epidemiile luaseră proporții favorizate de condițiile vitrege de retragere în Moldova. Evocînd aceste momente, C. Kirițescu scria în **Istoria războiului pentru întregirea României**: „Lunile ianuarie și februarie 1917 sînt groaznicele luni ale tifosului exantematic și febrei recurente, care au secerat zeci de mii de suflete și au întins zăbranicul negru al morții peste Moldova mult încercată [...] O adevărată cruciadă a fost pornită împotriva îngrozitorului flagel. Astfel, medicii au dus și ei războiul lor cu dușmanul invizibil [...] ca să apere cu știința, viața acelora care apărau țara cu arma. Ca și ei trebuie să lupte; ca și ei, cad în luptă".

Ottoi Călin s-a numărat și el printre medicii care au căzut în lupta cu acest necruțător dușman. A rămas convins pînă în cea din urmă clipă a vieții de triumful ideilor socialiste, așa cum le exprimase într-un articol publicat în **Viitorul social**, cu o lună înaintea mobilizării sale: „De un lucru sîntem siguri și putem fi mîndri: ideile noastre au prins rădăcini în proletariatul român, ele au scos la iveală calitățile nobile ale poporului, ele au pregătit, la noi, luptători plini de sacrificiu. De acum înainte socialismul român e de neînvins".

DECENIILE REPUBLICII

În cinstea sărbătoririi celor 30 ani de la proclamarea Republicii, dînd curs dorinței exprimate de numeroși cititori, revista noastră organizează în acest an, bogat în aniversări, un al doilea concurs Magazin istoric, **intitulat „Deceniile Republicii"**

Cele 30 întrebări (care vor apărea în nr. 10, 11 și 12/1977) privesc toate numerele revistei, începînd cu primul, din aprilie 1967. La fiecare întrebare, se va indica, între paranteze, anul de apariție a numărului ce trebuie consultat pentru întocmirea răspunsului.

La cei treizeci de ani ai Republicii, așadar, treizeci de întrebări și tot treizeci de premii.

Răspunsurile, foarte concise, se vor limita exclusiv la problemele ridicate de întrebări, fără nici un adaus (date, nume, citate etc.). Concurenții vor scrie foarte citeț, pe o singură față a filei. Împreună cu cele trei taloane respective, buletinele se vor trimite pe adresa: redacția Magazin istoric, **Căsuța poștală 702, București, și codul poștal 70100, pînă cel mai tîrziu la** 30 ianuarie 1978 **(data ștampilei poștale). Plicurile vor purta mențiunea** Pentru concurs.

Nu se va lua în considerație nici o rectificare ulterioară a vreunuia dintre răspunsuri, singurele valabile fiind cele de pe buletinele expediate împreună cu taloanele respective. Dacă numărul scrisorilor cu răspunsuri exacte depășește pe cel al premiilor, cîștigătorii vor fi desemnați prin tragere la sorți. Numele celor care atașează două sau mai multe serii de taloane*, vor fi prezente de două sau mai multe ori în urnă.

Datele personale ale concurenților (numele, adresa și profesia) vor fi scrise citeț, cu litere mari de tipar, imediat sub ultimul răspuns.

Cu aceasta, urăm participanților mult succes!

Premiul I — *un televizor SPORT*
Premiul II — *două pick-up-uri AKORD*
Premiul III — *trei stilouri SHEAFFER*
Premiul IV — *trei aparate de fotografiat CERTO KN 35*
Premiul V — *patru seturi de lucrări istorice recent apărute*
Premiul VI — *patru stilouri HERO*
Premiul VII — *șase abonamente pe un an la* Magazin istoric
Premiul VIII — *șase abonamente pe șase luni la* Magazin istoric

Prima serie de întrebări

1. Vestea proclamării Republicii în țara noastră a făcut, în scurt timp, ocolul întregului glob. Agenții de presă, posturi de radio și importante cotidiene i-au acordat un amplu spațiu, multe dintre ele însoțind știrile de comentarii lucide.

Cum definea marele cotidian britanic Manchester Guardian **existența monarhiei în România anilor 1947-1948 ?**

(1967)

2. În presa internațională au apărut numeroase comentarii pe marginea evenimentului de la 30 decembrie 1947. „Momentul istoric pe care îl trăiește România este, păstrînd proporțiile și ținînd seama de timp și de loc, asemănător cu momentul istoric pe care l-a trăit Franța în 1792 — scria un cotidian occidental. România s-a debarasat de regele său. Republica România nu s-a născut în sînge [...] și este cu atît mai bine pentru România".

În ce ziar și la ce dată a apărut acest comentariu?

(1972)

3. În urmă cu peste un veac, pe podul Mogoșoaiei (Calea Victoriei de astăzi) și pe străzile centrale ale Capitalei, avea loc o mare manifestație antimonarhică, mulțimea strigînd: „La Palat", „Trăiască Republica!"

Precizați data acestei demonstrații!

(1972)

4. Dimitrie Cantemir amintește în **Descriptio Moldaviae** despre trei ținuturi, „un fel de republici", ai căror locuitori, „nu sînt nobili, totuși nu ascultă de nici un boier".

Numele celor trei „republici"!

(1976)

5. De la începuturile sale, mișcarea socialistă din România a afirmat, cu tărie, necesitatea instaurării republicii. „Cine zice socialism — scria în 1885 o publicație — nu poate să nu înțeleagă și republică".

Despre ce ziar e vorba!

(1967)

6. După înăbușirea revoluției pașoptiste, emigranții politici români, credincioși nobilelor lor idealuri, au

REPUBLICA ROMANA

desfășurat o amplă activitate propagandistică în străinătate. Printre altele, ei au editat și această revistă, al cărei titlu era concludent pentru orientarea lor.

În ce capitală europeană a apărut revista?

(1972)

7. Ideea domniei poporului prin popor a străbătut toate programele mișcării muncitorești și socialiste din România. La 31 mai 1892, publicația **Democrația socială** arăta cine anume trebuie să fie suveranul țării.

Spuneți-ne și dv.!

(1975)

8. În concepția unui reprezentant de seamă al Școlii ardelene, republica era caracterizată ca „o stăpînire unde, precum norodul, așa și cei aleși din norod să aibă cuvînt și sfat la trebile țării de obște".

Cine semnează aceste rînduri?

(1967)

9. Voința de libertate a poporului român, crezul sfînt al multor generații, și-a găsit expresia și în programele revoluției de la 1848. Astfel, **Proclamația de la Islaz** preconiza independența administrativă și legislativă a țării și neamestecul niciunei puteri străine în treburile interne.

În ce articol?

(1977)

10. O „epistolă" datată 1 decembrie 1849 și adresată domnitorului Barbu Știrbei arăta: „Să nu mai fie domni și boieri, să nu mai fie stăpîni și slugi, ci toți d-opotrivă și frați în societate [...]".

Cine trimitea această scrisoare?

(1972)

* Talonul se află în p. 63.

PASURI ȘI TRECĂTORI ÎN CARPAȚII ROMÂNEȘTI

Dr. PAVEL BINDER

Niciodată, în milenara istorie a patriei noastre, Carpații n-au fost un zid despărțitor între provinciile românești din afara și dinăuntrul arcului lor. Dimpotrivă, cum afirmă C.C. Giurescu, „istoria noastră e strîns legată de Carpați. Din antichitate și pînă astăzi, ei au format axa neamului". Plaiurile munților și văile rîurilor sînt străbătute de drumuri care au asigurat în permanență osmoza demografică, economică, culturală și politică dintre Transilvania, Moldova și Țara Românească.

Voievozii celor trei țări române, dregătorii principalelor centre comerciale s-au ocupat, în permanență, de administrarea și controlul acestor căi de comunicație. Pentru convoaiele comerciale au fost desemnate anumite trasee obligatorii, unde se percepea vama pe mărfuri. Iar alături de drumurile controlate de autorități, au existat și foarte numeroase „poteci", pe care, nu o dată, românii transilvăneni și-au găsit calea spre libertate.

Iată — pornind din partea de nord a țării spre sud-vest — acele căi „oficiale", marile drumuri ale vămii sau drumuri ale țării, cum au mai fost numite.

Pasul Prislop

Însemnată arteră rutieră între Maramureș și Moldova. Pornind din Borșa, drumul trece prin Lazul Borșei (Poiana Borșii de azi), apoi, pe firul Vișeului, de aici peste Muntele Zimbroslavului și al Țibăului, ajungînd în Cîmpulung Moldovenesc. Menționat mai tîrziu în izvoarele istorice (o descriere a lui a fost făcută de călătorul Paul Ràday în 1709), acest pas a fost străbătut de Dragoș vodă, cînd a „descălecat" în Moldova și tot în apropierea lui — probabil la Cîrlibaba — a avut loc înfruntarea dintre oastea regelui maghiar Ludovic cel Mare și cea a lui Bogdan I, în urma căreia a fost statornicită independența statului feudal de sine stătător Moldova.

Pasul Rodna

A fost principala legătură carpatică dintre Transilvania și Țara de Sus a Moldovei. Pornind din Bistrița, drumul trece prin satul Dumitra pentru a ajunge în valea Someșului. Inițial, prin Pasul Rodnei se înțelegea numai drumul ce lega, peste Munții Suhardului, valea Someșului cu valea Dornei.

Pe acest drum, pe care cronicarii moldoveni l-au mai numit și „Drumul de Sus al Sucevei" sau „Drumul Bistriței" au traversat munții Ștefan cel Mare, Petru Rareș și alți voievozi. Pe acest drum, care lega Moldova de Bistrița, centru comercial unde veneau numeroși negustori moldoveni, domnitorul Alexandru Lăpușneanu a ridicat, în 1557, o „casă de oaspeți" **(domus peregrinancius)**.

Pasul Bîrgău

A fost utilizat mai frecvent din sec. XVII-XVIII, dar a fost menționat în izvoare încă din sec. XVI. Pornind din satul Livezile, străbate valea Bîrgaielor, apoi Munții Miroslava, Zîmbroaia și Măgura Calului și coboară în depresiunea Dornelor, unindu-se cu drumul Rodnei.

Pasul Tulgheș

Face legătura între depresiunea Giurgeului și Moldova. Ca și la celelalte pasuri carpatice, izvoarele istorice referitoare la această cale sînt

sporadice. Probabil că prin acest pas a avut loc, în 1529, pătrunderea în secuime a oștirilor lui Petru Rareș[1].

Pasul Bicaz

Cunoscut și sub numele de Cheile Bicazului, acest pas este menționat între trecătorile carpatice abia de la începutul veacului trecut.

Pasul Ghimeș

Face legătura prin satul Frumoasa și apoi peste Muntele Pogan între depresiunea Ciucului și Valea Trotușului. Drumul a intrat în circuitul marilor trecători comerciale începînd din anul 1626, cînd principele Transilvaniei, Gabriel Bethlen (1613-1629) a construit cetatea Ghimeș.

În perioadele mai îndepărtate, a fost una din căile prin care au pătruns în Transilvania oștile tătărăști.

Pasul Oituz

Calea pornește din Brașov, străbate Țara Bîrsei și o serie de localități din județul Covasna de azi, ajungînd apoi în valea Trotușului. În cronicile moldovenești acest traseu mai era denumit **Drumul de Jos** (Macarie) sau **Drumul Brașovului** (Eftimie și Grigore Ureche). Pe aici a intrat Matei Corvin în Moldova, în expediția din 1467, soldată cu înfrîngerea oștilor sale, la Baia, de către Ștefan cel Mare. Tot „pe cursul apei Oituzului" a mers în Transilvania oștirea lui Petru Rareș, biruitorul lui Ferdinand de Habsburg, în 1529, la Feldioara. Pe aceeași cale a trecut din Transilvania în Moldova, Mihai Viteazul, în anul 1600, cînd a înfăptuit prima unire politică a țărilor române[2].

Pasul Tabla Buții

Din cele mai vechi timpuri, principala legătură rutieră între Transilvania și gurile Dunării s-a stabilit prin obîrșia Buzăului și Valea Teleajenului, acest din urmă nume însemnînd „o cale cu drum de telegi [care]". Denumirea Tabla Buții („tabla butoaielor") este o mărturie a comerțului cu vinurile ce proveneau îndeosebi din podgoriile de la Valea Călugărească. Pornind din Țara Bîrsei, drumul ajunge în Întorsura Buzăului și, de aici, prin valea Buzoelului, urcă pe Muntele Tabla Buții, coborînd apoi în valea rîului Teleajen.

Dintre numeroasele traversări istorice ale acestui pas, cea mai însemnată este, fără îndoială, aceea întreprinsă de Mihai Viteazul, în 1599. Marele domnitor, scrie cronicarul transilvănean Stefan Szamosközi, „a poposit sub munți și s-au strîns în aceeași zi oștile din toate părțile [...]. Vineri dimineața au plecat spre munți; noaptea au trecut munții în vînt și ploaie, iar în ziua următoare au poposit în Buzae, pe moșia lui Ioan Bèldi [Beldie]. De aici, voievodul a trimis pe Gheorghe Makó să strîngă [secui]... Pe cei din Trei Scaune i-a adunat la Varhegi [lîngă Lețfalău]. Fără să piardă o clipă, voievodul a ajuns duminică la Prejmer, unde au venit brașovenii cu daruri".

Drumul Prahovei

Atît de cunoscuta și intens circulata vale a Prahovei de azi, acest drum (denumit și **Drumul Brașovului**) a fost multă vreme o potecă accesibilă numai convoaielor de samare, transportate pe spinarea cailor. Traseul nu urma, ca azi, firul văii Prahovei, din cauza pericolului de viituri în timpul ploilor. Pornind din valea Timișului, el urca peste Muntele Vlăduț, la Predeal (apelativ românesc cu înțelesul de cumpănă a apelor); de aici cobora în valea Prahovei. Multă vreme, în evul mediu, întreținerea acestui drum și îndeosebi a podurilor de peste rîul Prahova a căzut în sarcina românilor din Șcheii Brașovului, ei ocupîndu-se cu cărăușia, motiv pentru care erau numiți și „praoveni".

Pasul Bran

A fost principala arteră comercială și strategică dintre Brașov și Țara Românească. Plecînd din Brașov, traseul străbate Cristianul și Rîșnovul, apoi valea Sohodolului, ajungînd la Bran, de aici la Rucăr și apoi la Tîrgoviște, fiind numit pentru aceasta și **Drumul Dîmboviței.** În 1377, pentru paza lui a fost construită cetatea Branului. Aflate, inițial, sub stăpînirea regelui Ungariei, cetățile și vămile de pe acest traseu (Bran, Valea Orăștiilor și cetatea Dîmbovița) au intrat, între 1417-1427, sub stăpînirea lui Mircea cel Bătrîn și a urmașilor săi — aceasta ca urmare a tratatului dintre voievodul Țării Românești și Sigismund de Luxemburg, rege al Ungariei, iar din 1410 și împărat al Sfîntului imperiu romano-german.

Trecătoarea Turnu Roșu

Face legătura — prin defileul Oltului — între Sibiu și localitățile din subcarpați. În evul mediu a reprezentat principala cale comercială între acest oraș și Țara Românească. Așa cum rezultă din registrul vămii, într-un singur an (1500) negustorii din Sibiu au transportat prin Turnu Roșu peste în cantitate de 2 538 poveri de cai (aproximativ 325 000 kg — **n.a.**) Calea a fost cunoscută de daci, apoi de romani, care au numit-o **pons vetus** („punte veche"). Pe aici au organizat și trupele otomane expediții de pradă, lovindu-se deseori de îndîrjita rezistență a localnicilor ca, de pildă, în anul 1493. Tot prin această trecătoare au venit în Transilvania și oștile fraților Buzești, pentru a se întîlni la Tălmaciu, cu cele comandate de Mihai Viteazul.

Pasul Vîlcan

Începe din Hațeg, urcînd pe valea Streiului, apoi prin Aninoasa și Vulcan, ajunge în depresiunea Jiului. De aici, vechiul drum urcă pe sub vîrful Straja (1 689 m), coborînd în Gorj pe valea Hărăbarului și reîntîlnind valea Jiului la Schela (Sîmbotin).

Pe lîngă importanța comercială, pasul Vîlcan a jucat un rol strategic, pentru împiedicarea incursiunilor otomane. În 1462, Matei Corvin, de exemplu, a întărit privilegiile lui Nicolae, fiul lui Cîndea din Rîu de Mori, deoarece acesta se opusese vitejește, cu oamenii săi, otomanilor pătrunși în Munții Vîlcan.

[1-2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 3/1977; 5/1975.

ȘAPTE MILIOANE DE CUVINTE PENTRU POPOR

LU·SIN — un mare om de litere, gînditor și revoluționar chinez

Se împlinesc 28 ani de la istorica victorie a poporului chinez, condus de partidul comunist, împotriva imperialiștilor invadatori și a reacțiunii interne, biruință încununată prin proclamarea Republicii Populare Chineze. În anii de lupte grele, pline de eroism, duse de poporul chinez pentru eliberarea socială și națională, a trăit și a creat marele om de litere și revoluționar chinez Lu Sin, de la a cărui moarte se împlinesc, în aceste zile, 41 ani. Marcînd această dată, revista China populară **consacră memoriei marelui gînditor un amplu articol semnat de Ven Ti.**

Cu nouăsprezece ani înainte de sfîrșitul veacului trecut, China era încă semifeudală și semicolonială, arată articolul menționat. Înrăutățirea continuă a situației economice, care reducea țărănimea la mizerie, lăsînd-o la discreția unei exploatări fără limită, făcea victime pînă și printre moșieri. În casa unei asemenea familii ruinate din provincia Cijețzian, județul Șaosin, din răsăritul Chinei, s-a născut, la 15 septembrie 1881, Ciu Su-jen, care avea să rămînă în memoria generațiilor următoare sub numele de Lu Sin. Convingerile viitorului revoluționar s-au plămădit sub influența asprelor realități ale vieții rurale — cu tot cortegiul ei de suferințe — pe care le-a cunoscut încă din copilărie.

În Japonia, unde venise încă din anul 1902 pentru a studia medicina, Lu Sin a devenit unul dintre membrii activi ai mișcării revoluționare în emigrație. Încă din

1894, democratul revoluționar Sun Iat-sen, el însuși medic de profesie, crease la Honolulu „Societatea pentru renașterea Chinei", al cărei principal țel era înlăturarea regimului reacționar, reprezentat de dinastia manciuriană Țin, instalată pe tron încă din 1644. La sfîrșitul secolului trecut și începutul celui actual, China fusese zguduită de numeroase răscoale antifeudale și antimonarhice, înăbușite de aparatul represiv imperial și de trupele coloniale ale marilor puteri intervenționiste. În 1900, detașamentele înarmate ale „societății dreptății și armoniei" (I-He-Tuan), intraseră în Pekin și asediaseră ambasadele străine; în același an se răsculaseră revoluționarii burghezi din Guancijou (Canton). Între anii 1906 și 1908 provinciile Hunan, Guandun, Guansi, Yunnan și Sîciuan aveau să fie cuprinse de răscoale armate, cu participarea organizațiilor burgheze revoluționare, iar în anul 1911 avea să se declanșeze revoluția, în anul următor proclamîndu-se Republica Chineză, cu capitala la Nankin, sub președinția provizorie a lui Sun Iat-sen. Influențat de această atmosferă militantă, Lu Sin a aderat la mișcarea condusă de Sun Iat-sen și a abandonat medicina, consacrîndu-se exclusiv literaturii, pe care a folosit-o drept armă pentru deșteptarea conștiinței poporului. Insuflețit de victoria Revoluției din Octombrie, pe care a descris-o ca pe „zorii unei noi ere" — după cum se menționează în revista chineză — Lu Sin a început să scrie lucrări cu caracter militant-revoluționar. În 1918, el a publicat nuvela **Jurnalul unui nebun,** care combătea sistemul feudal și principala sa armă ideologică, confucianismul, devenit de milenii religie de stat.

4 mai 1919. La Pekin a avut loc o mare demonstrație antiimperialistă a studenților, ca protest împotriva hotărîrii Conferinței de pace de la Paris de a atribui Japoniei concesiunile germane în Peninsula Șandun. Acțiunea, care a marcat începutul revoluției noi democratice, a fost urmată de greve ale muncitorilor, transformîndu-se într-o mișcare de masă și inaugurînd perioada de luptă pentru o nouă cultură, o cultură pentru

Lu Sin

În p. 17: *8 octombrie 1936. Lu Sin, în mijlocul unor tineri artiști, cu 11 zile înainte de a se stinge din viață*

popor. Doi ani mai tîrziu, în 1921, cînd a luat ființă Partidul Comunist Chinez, Lu Sin — partizan al acestei noi culturi — a publicat cunoscuta operă **Adevărata poveste a lui Ah Q,** în care eroul principal, argat într-un sat, îndură fără să crîcnească toate nevoile, constrîngerile și umilirile pe care i le impun stăpînii săi. Condamnîndu-l, autorul stigmatiza, implicit, supunerea oarbă, pasivitatea, inerția.

Între 1920 și 1926 — arată articolul din **China populară** — perioadă în care a locuit la Pekin, Lu Sin i-a ajutat pe tinerii scriitori să înființeze organizații literare și să tipărească reviste, îndemnîndu-i să nu se rupă de mase. Era epoca primului război civil revoluționar (1924-1927), cînd Armata Național-Revoluționară a înregistrat strălucite victorii: la 22 martie 1927 a fost eliberat Șanhaiul, iar două zile mai tîrziu, Armata Național-Revoluționară a intrat în Nankin. Lupta se ducea mai departe împotriva militariștilor, care domneau peste imense feude în nordul țării și ale căror abuzuri și atrocități Lu Sin le-a demascat în numeroase articole.

Din ianuarie 1927, el se stabilise la Guancijou, leagănul revoluției chineze, unde, în 1923, se formase guvernul Sun Iat-sen. Aici, el a fost numit decan al Facultății de limba și literatura chineză și șeful secretariatului Universității. În toiul bucuriei generale, stîrnită de victoriile Armatei Național-Revoluționare, Lu Sin a atras cu luciditate atenția cititorilor săi că biruința finală în revoluție constă în a lupta pînă la capăt, că adevărații revoluționari nu trebuie să se declare mulțumiți cu primele succese.

La 12 aprilie 1927, Cian Kai-și a înfăptuit cunoscuta sa lovitură de stat contrarevoluționară, urmată de o feroce represiune împotriva comuniștilor și a personalităților progresiste. Lu Sin a rămas credincios cauzei revoluționare și, în semn de protest împotriva puciului, nevrînd să slujească regimul reacționar instaurat

cu forța, și-a dat demisia de la Universitate. În octombrie același an, el a părăsit Cantonul și s-a stabilit la Șanhai, unde a locuit aproape zece ani, pînă la moarte.

Deceniu care coincide cu perioada celui de-al doilea război civil revoluționar (1927-1937), cînd, sub conducerea lui Mao Țzedun, Armata Roșie Chineză a zdrobit campaniile contrarevoluționare ale gomindaniștilor și a încheiat cu succes Marșul cel lung[1]. Ostașii roșii au ajuns astfel pe frontul de rezistență împotriva Japoniei, care — din septembrie 1931 — invadase nord-estul țării. Deceniu în care, prin politica sa capitulardă în fața imperialismului japonez, Cian Kai-și a trădat interesele naționale chineze. Deceniu în care, înfruntînd teroarea și politica reacționară a guvernului gomindanist, Lu Sin a scris aproximativ 600 pamflete pline de vehemență împotriva crimelor săvîrșite de imperialiștii japonezi, a condamnat cu curaj capitularea, trădarea și împilarea poporului. Deși grav bolnav de tuberculoză și simțitor slăbit, el a refuzat numeroase invitații ale prietenilor săi, care-l chemau să-și îngrijească sănătatea în străinătate. În această perioadă, Lu Sin a inițiat înființarea „Ligii chineze a scriitorilor de stînga", la deschiderea căreia a rostit cuvîntul inaugural. Cu unsprezece zile înainte de a muri, chinuit de febră, Lu Sin a vizitat o expoziție de grafică a artiștilor progresiști, întreținîndu-se cu tinerii creatori.

Eminent luptător comunist, scrie în încheiere articolul apărut în **China populară**, autor al unor opere originale și traduceri, însumînd peste șapte milioane de cuvinte, sub circa 130 pseudonime literare, Lu Sin a încetat din viață la 19 octombrie 1936.

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 10/1974.

Ultima locuință a scriitorului

Un Șanhai torid peste care, doar seara, flutură adieri musonice, transformate, cînd și cînd, în căderi de ploaie. În după-amiaza zilei de 3 iulie 1973, la orele 16, am sosit într-unul din cele mai populare cartiere din nord-vestul giganticului oraș-port. După ce-am străbătut pe jos cîteva străzi puternic animate de o mare mulțime de pietoni și cicliști, am pătruns pe o stradelă tăcută. Ne-am oprit în fața unei case în stilul vechilor locuințe englezești. Aici, în cîteva încăperi modeste, a locuit pînă la prematurul său sfîrșit Lu Sin, scriitorul fără de partid și, în același timp, militantul revoluționar de o neabătută principialitate și intransigență.

Întreaga locuință — devenită muzeu din anul 1950 — poartă pecetea personalității sale de o rară modestie. Remarci îndată că acest om grav bolnav își petrecea tot timpul lucrînd. Lu Sin scria adesea culcat. De aceea în camera de odihnă, lîngă patul său, se găsesc instrumentele de creație — hîrtie, toc, cerneală. Într-o încăpere alăturată, operele altor mari scriitori traduse de Lu Sin. Sînt aici Cervantes, Gorki, Sadoveanu[1].

„Lu Sin — îmi spun colegii de la Universitățile din Pekin și Șanhai, care mă însoțesc — era în permanență preocupat de viitorul Chinei; el studia perseverent marxismul; căuta să aducă, prin scrierile sale, un real ajutor cititorilor. Era un creator autentic care, prin satira scrisului său, a ușurat mult mersul înainte al omului Chinei de azi.

În deceniile de după moartea sa, Lu Sin a devenit cunoscut multor sute de milioane de compatrioți. Așa după cum, în viață, el a fost un tovarăș fidel idealurilor progresiste ale secolului său, după încetarea sa din viață, a continuat să slujească revoluția prin uriașa sa operă".

Fotografii, manuscrise, diferite ediții ale lucrărilor sale, ziare, pamflete, un obiect sau altul din garderoba scriitorului — păstrate cu pietate de soția sa (decedată și ea în 1968) — vorbesc în limbajul amintirilor fără de moarte despre drumul luptătorului Lu Sin. Deosebit de impresionant este ceasul care s-a oprit la 19 octombrie 1936, orele 17.25, clipa morții. Cobor gînditor din răcoroasa locuință în care Lu Sin a trăit ultimii săi ani la Șanhai — deseori hărțuit de descinderile polițienești — și-i privesc pentru ultima oară chipul ascetic.

Ajuns în stradă văd numeroase fețe făcîndu-mi semne prietenești. Sînt vecinii lui Lu Sin care țin în felul acesta să-și arate respectul pentru cei care vin aici spre a omagia amintirea marelui scriitor revoluționar.

Cristian POPIȘTEANU

[1] În limba română au apărut mai multe traduceri din scrierile lui Lu Sin (nuvelele **Dărnicie, Satul natal** și **Adevărata poveste a lui Ah Q**, precum și un volum de **Povestiri** și unul de **Opere alese**).

Voievozi munteni cu reședințe transilvănene:

Vlad Dracul

În primăvara anului 1976, cu prilejul unor lucrări de amenajare interioară la una dintre cele mai vechi clădiri din Sighișoara, de sub tencuiala peretelui unei săli a ieșit la iveala o pictură reprezentînd patru personaje în costumație medievală, cu identitate necunoscută. Pictura fusese acoperită în primii ani ai secolului nostru și căzuse în uitare. Descoperirea ei a readus în actualitate o veche tradiție locală, anume că în această clădire ar fi locuit domnul Țării Românești, Vlad Dracul[1]. Care sînt temeiurile istorice ale acestei tradiții?

În februarie 1431, Vlad Dracul se afla la Nürnberg, unde își stabilise reședința protectorul său, Sigismund de Luxemburg. La scurt timp, a plecat în Transilvania, poposind la Sighișoara — una dintre cele mai puternice cetăți orășenești — pentru a putea acționa mai energic în vederea dobîndirii tronului Țării Românești, ocupat în acea vreme de Alexandru Aldea.

Încoronat ca voievod, încă din 1431 de către Sigismund de Luxemburg, Vlad Dracul a devenit efectiv domn în 1437, tot cu sprijinul protectorului său fiind însă în toată această perioadă, stăpîn al Amlașului și Făgărașului — feude tradiționale ale Țării Românești în Transilvania.

Despre șederea sa în Sighișoara avem puține informații documentare. Se știe că a locuit în oraș, cu unele intermitențe, între 1431 și 1435. Se știe, de asemenea, că în unul din atelierele breslei argintarilor au fost bătute monede de argint cu titlul său, care au cunoscut la vremea respectivă, o largă circulație. Ca stăpîn al Amlașului și Făgărașului, el și-a exercitat, de fapt, autoritatea asupra întregului sud al Transilvaniei. Acest lucru reiese și dintr-o scrisoare din 1431, adresată brașovenilor și în care viitorul domn al Țării Românești scria: „Știți bine voi înșiși că domnul, chezarul [Sigismund de Luxemburg — **n.r.**], m-a însărcinat pe mine să păzesc această margine". Și tot în calitate de stăpîn al sudului Transilvaniei a intervenit el, în 1432, pentru pedepsirea orășenilor din Rupea, care se răsculaseră împotriva autorității centrale.

De la Sighișoara, a inițiat mai multe acțiuni pentru alungarea lui Alexandru Aldea, devenit impopular pentru politica sa filootomană. În multe din aceste acțiuni, a fost sprijinit de orășenii din Transilvania, fapt ce rezultă și dintr-o scrisoare trimisă, în ultimele luni ale anului 1431, brașovenilor: „De aceea, vă rog ca pe niște frați buni și prieteni ai mei, dați-mi și voi ajutor și veniți cu mine [...]. Și șăghișorenii merg cu mine". Pe lîngă informația importantă că Vlad se bucura de ajutorul sighișorenilor, documentul este valoros și pentru faptul că el conține prima mențiune documentară românească a denumirii orașului, care, la acea vreme, va fi sunat **Șăghișoara.**

Toate aceste informații, chiar așa succinte cum sînt, atestă poziția deosebită a lui Vlad Dracul în Sighișoara, faptul că era socotit o personalitate de vază. De aceea, deși în afară de tradiție nu există nici o altă dovadă care să indice casa în care a locuit, socotim că reședința sa a fost în această clădire care, de-a lungul anilor, i-a perpetuat numele.

Analiza structurii construcției relevă faptul că edificiul a fost realizat în mai multe etape,

---

[1] O imagine a clădirii a fost reprodusă în culori, în **Magazin istoric**, nr. 3/1974 — **n.r.**

Vlad Dracul (al doilea din stînga), alături de cîțiva demnitari ai orașului, așa cum apar pe fresca din casa sighișoreană
(vezi și coperta 4)

cea mai veche parte a sa (actuala fațadă dinspre Piața Muzeului) fiind ridicată, probabil, în primele decenii ale veacului XV. Era printre puținele clădiri din piatră ale orașului în acea vreme, ceea ce indică, o dată mai mult, că era rezervată celor mai de seamă personalități, adică tocmai ipostaza în care se găsea viitorul domn al Țării Românești. Clădirea reproduce tipul medieval de casă săsească, cu ziduri de piatră și cărămidă, mai lată la bază, îngustîndu-se treptat, pe măsură ce cîștiga în înălțime. Ferestrele, mici, îi conferă, în plus, aspectul unui turn de apărare.

Accesul în vechea clădire se realiza prin trei intrări înguste, situate pe latura dinspre Piața Muzeului. Una dintre acestea (protejată de un pasaj) ducea la încăperile parterului. Alte două — întîlnindu-se într-o scară îngustă — conduceau (ca și azi) la etaj, unde se aflau două încăperi, dintre care una servea probabil, drept sală de primire. În această sală a fost descoperită fresca.

Este o frumoasă pictură murală, executată în tehnica „al secco" (pe tencuială uscată), îmbrăcînd partea de sus — chiar sub grinzile tavanului — a celor patru pereți. Fresca cuprinde decorații florale specific săsești, elementul cel mai important al ei, constituindu-l galeria de patru portrete situată pe peretele din vest al încăperii. Dintre cele patru chipuri se distinge în mod deosebit un personaj cu ochii migdalați și foarte expresivi, îmbrăcat în straie central-europene dar, purtînd turban, după moda orientală. În mîna stîngă, el poartă un însemn al puterii, iar cu dreapta primește o cupă, pe care i-o oferă femeia din stînga sa (în costumație săsească). Celălalt portret central al frescei reprezintă un personaj purtînd un costum cu guler larg, de dantelă, cravată și pălărie specifice sec. XVII. Figurile lor sînt încadrate de alte două, cel al femeii (amintită mai sus) și un bărbat cu haină largă de blană și purtînd insigna de primar sau jude regal. Portretul femeii și al acestui din urmă personaj sînt, fără îndoială, ale unor personalități ale vieții orășenești din epocă, încadrînd doi oaspeți ce par a fi din zone geografice și poate, din epoci diferite.

Vestimentația unuia dintre ei este, cum am arătat, specifică sec. XVII. Cine este însă misteriosul personaj cu veșminte europene și turban?

Știind că Vlad Dracul a fost unul dintre cei mai importanți oaspeți ai Sighișoarei și că în mod sigur a locuit între zidurile cetății, ne punem întrebarea firească, dacă nu cumva acest portret constituie singura reprezentare picturală a voievodului? Pledează pentru această ipoteză puternica tradiție locală, precum și asemănarea pe care chipul o are cu cel al fiului său, Vlad Țepeș, așa cum e înfățișat acesta în gravurile germane din sec. XV-XVI.

Este posibil ca tabloul să fi fost executat mai tîrziu, atunci cînd adevărul despre Vlad Dracul începuse a se amesteca cu legenda. Sau poate că este vorba de o repictare, în spiritul veacului XVII, a unui tablou mai vechi distrus de marele incendiu din 1676.

Oricum, șederea lui Vlad Dracul în Sighișoara se impune în mod cert ca un moment semnificativ al colaborării multiseculare dintre transilvăneni și munteni, iar posibila identificare a portretului său ca o prețioasă contribuție la iconografia voievodală.

P.S. Din nefericire, cu prilejul lucrărilor de amenajare — executate fără supravegherea necesară — o parte din pictură (personajul feminin și motivele florale de pe peretele de est) a fost distrusă. Pierderea nu este cu totul irecuperabilă, grație copiei pe pergament ce se păstrează la muzeul orașului, copie executată în jurul anului 1900 de către pictorița Betty Schuller. Un motiv serios de îngrijorare în legătură cu posibilitatea de conservare a frescei și, în general, a întregului monument, îl constituie însă intenția transformării lui în local de alimentație publică. Fiind vorba de una din cele mai vechi clădiri ale orașului Sighișoara adresăm forurilor de resort întrebarea dacă e cea mai bună destinație?

Gheorghe BALTAG

1595:

PUTERNICA RIDICARE LA LUPTĂ A SECUILOR

L. DEMÉNY

Anul 1595 promitea înfăptuirea unor vechi idealuri de libertate pentru popoarele dominate de Imperiul otoman. Coaliţia antiotomană condusă de Curtea de la Praga a împăratului Rudolf II ducea războiul de 15 ani, soldat cu înfrîngeri, dar şi cu succese din ce în ce mai vizibile.Victoriile repurtate de armatele imperiale şi maghiare, sub conducerea vestitului comandant Mansfeld, sădiseră în conştiinţa opiniei publice europene speranţa alungării definitive a Semilunei din Europa. Din Spania şi Italia, pînă în nordul continentului, se adunau bani, arme şi alte ajutoare pentru armatele eliberatoare.

Pe tronul Ţării Româneşti se afla bărbatul care a lăsat urmele cele mai profunde în conştiinţa naţională română: Mihai Viteazul. În noiembrie 1594 desfăşura steagul eroicei bătălii pentru neatîrnare. În august 1595 a avut loc memorabila bătălie de la Călugăreni, care a înscris o strălucită victorie în istoria poporului român. În sprijinul domnului Ţării Româneşti a venit şi o oaste de 4 000 secui. Cu toată împotrivirea dîrză, Mihai Viteazul a fost nevoit să se retragă în munţi, solicitînd, pe baza tratatului încheiat, ajutorul lui Sigismund Báthori. În această perioadă, trimişii lui Rudolf II duceau tratative cu domnul Moldovei, Aron Tiranul în vederea aderării acestuia la coaliţia creştină. Transilvania, prin solii principelui Sigismund Báthori, aderase la coaliţie şi încă din vara anului 1594 începuse campania de eliberare a cetăţilor din Banat.

Acestea au fost împrejurările politico-militare în care a izbucnit o nouă şi puternică răscoală a secuilor îndreptată împotriva nobililor care le-au călcat în picioare vechile drepturi şi libertăţi. În faţa gravei ameninţări a invaziei otomane, singura forţă militară din Transilvania care putea opune o rezistenţă cu sorţi de izbîndă ameninţării era armata cea mare a secuilor, ce se alcătuia prin chemarea la arme a tuturor bărbaţilor secui. Principele nu avea nici timp, nici bani, pentru a angaja o armată de mercenari, suficient de numeroasă şi puternică pentru a scoate, împreună cu oastea lui Mihai, pe Sinan paşa care pătrunsese în Ţara Românească. Cît priveşte armata nobiliară, pe ea nu se putea conta într-o expediţie de asemenea proporţii. În condiţiile date, principele era deci nevoit să-i cheme pe toţi bărbaţii secui la arme, ceea ce nu se mai întîmplase după înăbuşirea răscoalei generale a secuilor din 1562.

Vechi drepturi şi libertăţi

Încă de la aşezarea sa în Transilvania, populaţia maghiară a Secuimii îndeplinea anume rosturi militare de apărare a graniţelor ţării dinspre răsărit împotriva atacurilor cumanilor, uzilor, pecenegilor şi tătarilor. Secuii participau, de asemenea, la războaiele purtate împotriva invaziei otomane nu numai în Transilvania, dar şi în Ţara Românească şi Moldova. În virtutea îndatoririlor ce le reveneau, ei se bucurau de anume drepturi şi libertăţi, la care ţineau mai presus de toate. Aveau o organizare administrativ-teritorială şi militară proprie. Adunarea generală a tuturor bărbaţilor apţi de a purta arme era organul suprem al autonomiei lor: ea adopta legi, pronunţa sentinţe în cazuri capitale, alegea organele de conducere etc. Căpitanii şi juzii regali aflaţi în fruntea scaunelor[1] erau aleşi, de asemenea, de adunarea generală a scaunului. Obştea satului constituia nu numai o unitate economică, ci şi una de ordin social, politic şi judecătoresc. Această organizare închegată, bazată pe obligaţia de a purta arme, precum şi condiţiile geografice deosebite ale zonelor locuite de secui (peste 85% din teren acoperit de păduri şi munţi) au constituit timp îndelungat o piedică în calea pătrunderii şi generalizării relaţiilor feudale. Dar cu vremea, a început să se ridice şi din rîndul secuilor o pătură de oameni înstăriţi. Regii Ungariei, apoi mai tîrziu principii transilvăneni au făcut danii în zonele locuite de secui unor nobili din comitate, constituindu-se, astfel, şi aici domenii feudale. Aceştia au încercat să-i supună pe secuii primiţi drept danie regală la aceleaşi obligaţii pe care le aveau şi iobagii. Funcţiile de conducere au început să fie acaparate mai cu seamă de nobilii care obţinuseră danii în zonele secuieşti.

[1] Scaunul (szék) secuiesc constituia o unitate de organizare teritorial-administrativă, militară şi judecătorească, care şi-a căpătat numele de la scaunul de judecată — n.a.

În societatea secuiască s-a creat astfel o stare conflictuală permanentă între asupriți și asupritori, ducînd la un șir neîntrerupt de răscoale, care s-au intensificat în a doua jumătate a secolului XV. Regele Matei Corvin a fost nevoit să intervină în aplanarea conflictului, întocmind prima conscripție a populației secuiești maghiare. Între altele, s-a stabilit ca darea percepută de la secui să rămînă numai datul boului (ökörsütés), care se lua de la fiecare familie cu ocazia căsătoriei regelui sau la nașterea prințului moștenitor. Diploma regelui Matei s-a păstrat ca o confirmare a vechilor drepturi secuiești; referiri la această diplomă întîlnim și în actele de libertăți date secuilor de Mihai Viteazul.

Vechile drepturi și libertăți au fost însă din nou călcate și unele chiar anulate. Jalbele secuiești colective înaintate puterii centrale zugrăvesc un tablou sumbru al nedreptăților și samavolniciilor la care erau supuse masele de secui. La împilare se putea răspunde numai prin noi răscoale. Din rîndurile secuilor s-a ridicat Gheorghe Doja, conducătorul și eroul principal al războiului țărănesc de la 1514. O încleștare generală cu feudalitatea a avut loc la 1562, cînd oastea de 40 000 țărani secui a încercat să facă dreptate cu tăișul sabiei. După înăbușirea acestei ridicări, toți secuii liberi de rînd au fost transformați în iobagi ai principelui, care-i putea dărui după bunul lui plac. Dările și, în general, apăsarea regimului feudal au fost înăsprite.

După această dată, în conștiința secuiului de rînd istoria a început să se împartă în două perioade: perioada libertăților de dinainte de 1562 și aceea a anulării vechilor drepturi, de după înăbușirea răscoalei. Evident, masele de secui nu s-au putut împăca cu o asemenea stare de lucruri. Un nou șir de răscoale au avut loc, dar principii din familia Báthori, aliați cu nobilimea au reușit să le înfrîngă.

Principele este nevoit să semneze

La sfîrșitul lui august 1595, a sosit momentul favorabil unei noi ridicări la luptă. După cum am amintit, principele Sigismund Báthori a fost nevoit să cheme — la acea dată — pe toți bărbații secui la arme, pentru a porni în ajutorul lui Mihai Viteazul. Cronicarii transilvăneni Nagy Szabó, Ferenc Baranyai, Decsi János, Szamosközy Istvan, la fel ca și Istvánffy Miklós și Pellérdi Péter, menționează faptul că Báthori ar fi promis tuturor secuilor care participau la expediție eliberarea din starea de iobăgie. Un alt cronicar transilvănean contemporan, Bársos Tamás, neagă acest fapt. Indiferent, însă, dacă a existat sau nu o asemenea promisiune, faptul chemării la arme a tuturor bărbaților secui a trezit nădejdea în eliberarea iminentă. Cronicarii descriu cum oamenii luau sabia și lancea, cum focurile aprinse pe coline anunțau marele pericol al apropierii dușmanului străin și obligația fiecărui secui de a lăsa la o parte uneltele agricole și a se pregăti de război. Baterea în dungă a clopotelor amintea însă și vremurile caracteristice pentru pornirea războiului țărănesc, a ridicării populare împotriva stăpînilor, împotriva nobilimii și a funcționarilor samavolnici. Secuii iobagi, pe baza chemării generale la arme din partea principelui, au reclamat dreptul de a fi oșteni liberi. Acolo unde stăpînii s-au opus, s-a ajuns la ciocniri violente, la arderea castelelor, la devastarea unor conace nobiliare. În cîteva zile, o oaste de peste 15 000 secui s-a adunat pe cîmpul de lîngă Codlea. La sosirea principelui în tabăra de la Codlea și după ce printre secui au fost împărțite cele 8 200 „puști negre", aduse din Stiria pentru armata princiară, secuii și-au formulat revendicările și au cerut eliberarea unui act oficial solemn, prin care restabilirea vechilor libertăți și drepturi colective să fie consemnată și confirmată de semnătura și pecetea principelui. Timp de două săptămîni au durat tratativele. Secuii au amenințat cu pornirea unei răscoale generale. Nobilii au cerut principelui să împrăștie tabăra răzvrătită de la Codlea. Nu a fost cu putință. Conducătorii oastei secuiești și-au dat bine seama că nici nobilimea, nici principele nu dispuneau de o armată suficientă pentru o confruntare cu tabăra lor.

Masele de secui nu numai că nu au refuzat să participe la expediția în sprijinul acțiunilor domnului Țării Românești de alungare a lui Sinan pașa din țară, dar și-au afirmat cu entuziasm dorința fierbinte de a lua parte la luptă, dovedind în felul acesta că sînt demni de libertatea și drepturile pe care le reclamau în baza purtării armelor. Constrîns de iminența invaziei otomane, pe de o parte, de pericolul izbucnirii unei violente răscoale secuiești, pe de altă parte, Sigismund Báthori a fost nevoit să cedeze; la 15 septembrie 1595 a consfințit actul de libertăți secuiești, care cuprindea următoarele:

1. Tot secuiul de orice stare, în calitate de oștean, depune jurămînt de credință față de principe și față de moștenitorii săi.

2. Fiecare familie de secui plătește anual în vistieria statului o dare de un florin, cîte o cîblă mare de grîu și ovăz și o cîblă mică de orz. Darea extraordinară o vor plăti precum va stabili Dieta țării. Prin aceasta secuii de rînd au arătat că înțeleg să participe la sarcinile obștești destinate apărării țării.

3. Cetățile princiare ridicate în Secuime se vor menține, ceea ce era, de fapt, împotriva voinței maselor de secui.

4. Nobilii și fruntașii secui își vor păstra pămînturile moștenite și obținute pe cale legală, dar cele zălogite vor fi redate la achitarea sumei luate în zălog proprietarului inițial. Orice proprietate obținută cu sila se va restitui obștei.

5. Dijma și zeciuiala bisericească se vor plăti după vechiul obicei.

6. Orașele își vor păstra vechile lor privilegii.

7. Toți aceia care prin actul prezent își recîștigă libertatea sînt obligați să participe la oaste, înzestrîndu-se pe cheltuiala proprie și la prima chemare a principelui „fără să se cruțe, cu sabia și cu sîngele vor sluji cu devotament patria".

8. Secuii sînt nevoiți să recunoască ca dregător superior al lor pe căpitanul și judele regal suprem numit de principe, avînd însă dreptul de a-și alege în mod liber pe toți ceilalți dregători din rîndurile lor: căpitani, juzi regali scaunali, asesori etc.

9. Ocnele de sare și minele de fier rămîn în administrarea căpitanului numit de principe. La topitorii, secuii vor trimite permanent 50 lucrători și vor cumpăra sare și fier de la căpitanul principelui. Pucioasa ce va fi extrasă și preparată la Turia de localnici, revine principelui.

10. Secuii de rînd vor achita toate datoriile atît față de stăpîni cît și față de stat.

11. Toți cei ce nu participă la expediție nu vor beneficia de libertățile acordate de actul principar, ei vor fi readuși la stăpînii lor sau la cetățile fiscului; excepție fac bătrînii, copiii și cei care sînt trimiși la luptă în Moldova, Țara Românească și Banat, ori au fost luați prizonieri. Fiecare secui se poate prezenta la oaste la libera lui alegere, nici un stăpîn neavînd dreptul să împiedice pe cineva de a se înrola.

În încheiere, principele a ordonat consemnarea tuturor bărbaților participanți la expediție, registrul (după terminologia timpului, **lustră** militară) slujind drept dovadă a stării de libertate a fiecărui secui trecut pe listă.

Entuziasmul era de nedescris

În ciuda unor măsuri care reflectă un compromis între cele două părți, secuii de rînd au redobândit vechea lor libertate și au lichidat starea lor de iobagi ai principelui. Participarea la expediție era o cale de eliberare și pentru ceilalți iobagi din secuime.

S-a obținut astfel o victorie răsunătoare. Entuziasmul secuilor de rînd era de nedescris. Adevărata mobilizare generală a început abia acum, sub semnul libertăților și drepturilor recîștigate. N-a fost nevoie de trimiși princiari pentru mobilizare. Conducători aleși din rîndul secuilor de rînd au umblat din sat în sat. După vechile datini, cel care refuza să se înroleze își vedea gospodăria rasă de pe fața pămîntului, căci în fața invaziei otomane țara era în pericol. S-a adunat astfel o oaste secuiască de peste 25 000 oameni.

Secuii au luptat vitejește în campania de eliberare a Țării Românești. Marele patriot revoluționar Nicolae Bălcescu, analizînd cu atenție evenimentele și izvoarele vremii, a ajuns la concluzia că ei au jucat un rol important în eliberarea orașelor și cetăților Tîrgoviște, Giurgiu și Brăila. El descrie în mod amănunțit asaltul și eliberarea cetății Tîrgoviște, arătînd, printre altele, că „Străl lucitul Răzvan Vodă, avînd cu sine moldovenii săi și cu legioanele secuilor, se așezase despre răsărit, pe drumul Bucureștilor, și bătea drumul de sus a cetății cu 10 tunuri". În această așezare și sub tirul artileriei „secuii căutară a se folosi de negură. Ei aduseră lemne uscate, catran, rășină, bușteanuri aprinse, torțe și alte materii aprinzătoare și, aținînd bine focul, începură a-l arunca pe streșinile caselor cetății și căutară a aprinde întăriturile ei".

În ciuda vitejiei și abnegației, în ciudă faptului că obținerea actului de libertăți a fost plătită de secuii de rînd cu un uriaș tribut de sînge în lupta contra dușmanului extern pentru apărarea țării, principele și nobilimea s-au purtat mișelește. În momentul în care oastea secuiască, întoarsă din expediție, s-a împrăștiat, actul de libertăți a fost revocat. Cuvîntul dat de principe a fost călcat. Secuii au încercat să se organizeze din nou în cete, dar nobilimea a avut grijă ca răscoala să fie înăbușită în fașă. Sub pretextul audierii jalbelor, conducătorii secuilor de rînd au fost chemați în fața Dietei, la Alba Iulia și arestați. Unități ale armatei princiare și nobiliare au cutreierat noaptea satele, prinzînd pe cei ce erau cunoscuți ca deosebit de dîrji. La Tîrgu Mureș, la Ciuc și Gheorghieni, la Odorhei și Trei Scaune, în lunile ianuarie-martie 1596 a avut loc o adevărată vînătoare de oameni. Sute și sute de bărbați nevinovați au fost trași în țeapă. Aceasta a fost „răsplata" oferită secuilor de Sigismund Báthori și de nobilime pentru sîngele vărsat în lupta pentru recîștigarea independenței.

Răscoala secuilor de rînd din anii 1595-1596 a fost și rămîne un eveniment istoric de mare valoare în trecutul zbuciumat dar în același timp glorios al patriei. Ea face parte din tezaurul bogat de tradiții revoluționare, de tradiții ale luptei comune pentru dreptate socială, pentru neatîrnare și independență, purtată de masele populare românești împreună cu celelalte naționalități de pe pămîntul patriei de-a lungul secolelor. Ea se înscrie în șirul acelor fapte de reală însemnătate istorică, care stau la temelia libertății sociale și naționale dobîndită de România socialistă prin eroicele ridicări la luptă ale generațiilor care ne-au precedat.

ISTORIA MARELUI OCTOMBRIE (V)

Acad. I. I. MINȚ

24 octombrie 1917... Ultima zi înainte de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. Ziua în care a început confruntarea fățișă a forțelor revoluționare din Petrograd, aflate în plin avînt, și Guvernul provizoriu al lui Kerenski, reuniune de fantome claustrate în saloanele glaciale ale Palatului de Iarnă. De acolo plecau ordine peste ordine, dar nimeni nu le mai dădea ascultare. În schimb, la Smolnîi — unde Lenin și-a făcut prima apariție după o lungă perioadă petrecută în domiciliile conspirative impuse de necesitățile situației — se hotăra soarta insurecției, soarta Rusiei.

24 octombrie 1917... Ajunul imediat al Revoluției. Ziua în care s-au întîmplat foarte multe lucruri în foarte multe locuri ale Capitalei de pe Neva. Ziua în care puterea încetase, de fapt, să mai aparțină miniștrilor fără ministere și trecuse în mîinile muncitorilor și soldaților, călăuziți de bolșevici în frunte cu Lenin. Ziua în care au avut loc evenimente decisive, pregătind evenimentele istorice din ziua următoare. Și toate acestea după un tipic foarte deosebit de cel al trecutelor răzmeriție din Rusia — fără a se jertfi o viață de om, fără a curge o picătură de sînge. O zi paradoxală, fără seamăn, o zi cu adevărat memorabilă și care a rămas adînc întipărită în memoria omenirii. O zi pe care lucrarea academicianului I.I. Mințj, Istoria Marelui Octombrie, **ne-o evocă în textul ce urmează.**

Insurecția în ofensivă

La 24 octombrie, Lenin se afla într-o locuință conspirativă din cartierul Vîborg. Un curier venit de la Smolnîi l-a informat despre începerea acțiunii. M.V. Fofanova, gazda sa, sosită mai devreme decît de obicei de la lucru, i-a relatat care era situația din oraș și i-a povestit despre încercarea autorităților de a ridica podurile de peste Neva. Lenin, care dorea să se afle mai aproape de centrul conducător al insurecției, s-a adresat de două ori Comitetului Central cu rugămintea de a i se permite să vină la Smolnîi, dar a primit răspunsul că este prea devreme pentru dînsul să iasă din casă.

Activitatea de la Smolnîi devenea cu fiece oră mai intensă. Comitetul militar-revoluționar (C.M.R.) traducea sistematic în viață planul insurecției, elaborat din timp. Soseau tot mai mulți delegați la cel de-al doilea Congres al Sovietelor, care urma să se deschidă la 25 octombrie. Aveau loc consfătuiri ale fracțiunilor partidelor reprezentate în Congres. La ora 14 a început ședința fracțiunii bolșevice a delegaților la cel de-al doilea Congres al Sovietelor. Au fost prezentate informări cu privire la mersul evenimentelor. Relatînd despre activitatea C.M.R., despre încercarea Guvernului provizoriu de a închide ziarele bolșevice, despre ordinul dat de C.M.R. crucișătorului „Aurora" de a se apropia de podul Nikolaevski pentru a nu permite ridicarea acestuia, precum și despre starea de spirit a garnizoanei, Troțki a declarat: „Acum totul depinde de Congres. Dacă acesta va da dovadă de moliciune, atunci regimentele revoluționare vor ieși în stradă, celelalte vor începe să oscileze (Regimentul 14 de cazaci, neutru, și altele). Singura salvare este o politică fermă a Congresului". Cu alte cuvinte, insurecția era în curs de desfășurare, dispozițiile guvernului nu erau respectate, un număr tot mai mare de detașamente revoluționare îndeplineau ordinele C.M.R., dar Troțki afirma din nou că numai Congresul Sovietelor va rezolva problema puterii. În raportul său el spunea în continuare: „Arestarea Guvernului provizoriu nu se află la ordinea zilei ca sarcină de sine stătătoare. Dacă Congresul ar constitui o putere, iar Kerenski nu i s-ar supune, arestarea ar constitui o problemă de poliție, nu una politică". De aici decurgea că Guvernul provizoriu putea fi menținut pînă ce Congresul II al Sovietelor va rezolva problema puterii.

„Aurora" ajunge la podul Nikolaevski

Este foarte posibil ca lui Lenin să i se fi comunicat informații despre ședința fracțiunii. Extrem de alarmat că, în cazul unei amînări, măsurile guvernului și activitatea febrilă a eserilor și menșevicilor vor face mult mai grea doborîrea lui Kerenski sau chiar o vor împiedica, Lenin a scris Comitetului Central, plin de neliniște pentru soarta insurecției, cerînd ca puterea să nu fie lăsată în nici un caz în mîinile Guvernului provizoriu pînă a doua zi și ca acesta să fie înlăturat imediat. „Este limpede ca lumina zilei că orice întîrziere a insurecției înseamnă acum cu adevărat moarte. Vă conjur, tovarăși, să vă dați seama că acum totul atîrnă de un fir de păr, că la ordinea zilei sînt probleme care nu pot fi rezolvate nici de conferințe, nici de congrese (chiar și de congrese ale Sovietelor), ci numai de popoare, de mase, de lupta maselor înarmate". V.I. Lenin considera necesar ca toate raioanele, regimentele, toate forțele să fie imediat mobilizate și să trimită delegații la C.M.R., la C.C., care să ceară „ca puterea să nu fie lăsată în nici un caz și cu nici un chip în mîna lui Kerenski & Co. pînă în ziua de 25; chestiunea trebuie rezolvată astăzi, în cursul zilei, seara sau în cursul nopții".

Seara, C.C. a trimis la Lenin un curier cu propunerea de a veni la Smolnîi. Deghizîndu-se, Lenin a părăsit, însoțit de curier, ultima sa locuință conspirativă. El a apărut la Smolnîi tîrziu noaptea, ducîndu-se direct în biroul C.M.R., trecut la cîrma insurecției armate. Odată cu venirea lui, realizarea planului insurecției a luat un caracter impetuos.

Detașamente de ostași ai Gărzilor roșii și de soldați trimise de C.M.R. au ocupat gările care încă nu fuseseră cucerite: Varșovskaia, Nikolaevski și Țarskoselski. Au trecut în mîinile insurgenților Poșta centrală și Centrala telefonică principală. Automobilul blindat al guvernului care păzea centrala a fost capturat printr-un atac prin surprindere. Din dispoziția C.M.R., au fost decuplate telefoanele Palatului de Iarnă, ale Comandamentului regiunii militare și ale unor ministere. Trupele revoluționare au ocupat principala centrală electrică a Capitalei, iar apoi toate celelalte centrale. Marinarii au instituit posturi de pază la Amiralitate și în portul militar.

Fabricile și uzinele au fost luate sub pază, detașamente revoluționare au încercuit o serie de școli militare (ceea ce și explică faptul că iuncherii Școlilor Mihailovskoe, Nikolaevskoe și Konstantinovskoe nu au ajuns la Palatul de Iarnă, iar iuncherii Școlii Pavlovskoe au fost dezarmați de soldații unității de deservire a școlii). Sub strictă observație au fost puse cazărmile cazacilor, care știau că, dacă deschid porțile și ies pentru a interveni în sprijinul Guvernului provizo-

riu, riscă să nimerească sub focul de mitraliere al ostaşilor Gărzii roşii şi al soldaţilor revoluţionari.

Ocuparea tuturor punctelor strategice avea loc aproape fără rezistenţă. În cursul nopţii, trupele lui Kerenski au încercat să reocupe Centrala telefonică a Petrogradului, Telegraful central şi unele poduri de peste Neva, dar nu au putut obţine nici un succes.

În jurul Pieţii Palatului se crea un cerc al trupelor C.M.R. În cursul nopţii spre 25 octombrie au fost luate în stăpînire ultimele poduri de peste Neva, rămase în mîinile Guvernului provizoriu. C.M.R. i-a cerut comisarului crucişătorului „Aurora" să restabilească circulaţia pe podul Nikolaevski. Comisarul a luat legătura cu marinarii Echipajului 2 al Flotei din Marea Baltică, comunicîndu-le că „Aurora" îi va ajuta cu tunurile sale să ocupe podul. Dar, pe neaşteptate, crucişătorul s-a oprit, comandantul refuzînd să-l conducă pe Neva, de teamă să nu eşueze pe un banc de nisip. A fost repede controlat şenalul[1] Nevei şi s-a demonstrat că este navigabil. Ofiţerii crucişătorului au fost arestaţi, dar, în ultimul moment, comandantul a căzut de acord să conducă el nava. La ora 3.30 dimineaţa, „Aurora" a aruncat ancora lîngă podul Nikolaevski, iar marinarii din Echipajul 2 i-au izgonit pe iuncheri şi au reunit părţile podului.

[1] Porţiune navigabilă în lungul unui rîu, al unui canal sau al unui lac, destul de largă şi de adîncă pentru a asigura navigaţia la intrarea într-un port.

Ore ale unei zile

În dimineaţa de 25 octombrie, către ora 6, insurgenţii au ocupat Banca de stat. Practic, tot oraşul era acum în mîinile lor. La ora 10.15, Polkovnikov comunica generalului Ceremisov, comandantul Frontului de Nord: „Raportez că situaţia din Petrograd este ameninţătoare. Nu se observă acţiuni de stradă şi dezordini, dar are loc o ocupare planificată a instituţiilor, gărilor, se desfăşoară arestări. Nici un fel de ordine [ale autorităţilor] nu se îndeplinesc. Iuncherii îşi predau posturile fără împotrivire, cazacii, deşi au primit mai multe ordine, nu au ieşit nici pînă acum din cazărmi. Înţelegînd întreaga răspundere pe care o am în faţa ţării, raportez că Guvernul provizoriu se află în faţa pericolului de a pierde cu totul puterea şi nu există nici un fel de garanţii că nu se vor face încercări de a captura Guvernul provizoriu". În realitate, Guvernul provizoriu încetase să mai conducă, adevăratul deţinător al puterii devenise C.M.R.

Încă în cursul nopţii spre 25 octombrie, la Smolnîi avusese loc o şedinţă a C.C. Informaţiile primite arătau că, cu excepţia Palatului de Iarnă, toate punctele principale ale Capitalei fuseseră ocupate de insurgenţi; autorităţile Guvernului provizoriu nu mai funcţionau, guvernul însuşi era de fapt doborît şi întreaga putere se afla în mîinile insurgenţilor. Masele populare trebuiau să fie imediat informate despre aceasta. S-a discutat, de asemenea, problema componenţei şi denumirii noului guvern sovietic, al cărui preşedinte a fost desemnat în unanimitate Lenin.

După aprobarea de către o consfătuire a membrilor C.C., s-a trimis la tipar următorul apel scris de Lenin:

„Către cetăţenii Rusiei!

Guvernul provizoriu a fost răsturnat. Puterea de stat a trecut în mîinile C.M.R. — organ al Sovietului de deputaţi ai muncitorilor şi soldaţilor din Petrograd, care se află în fruntea proletariatului şi garnizoanei din Petrograd.

Cauza pentru care a luptat poporul — propunerea ime-

In p. 25: *un nou detaşament de soldaţi trece de partea forţelor revoluţionare*

Pe străzile Petrogradului: se fac trecătorilor percheziţii corporale...

diată a unei păci democratice, desființarea proprietății moșierești asupra pămîntului, controlul muncitoresc asupra producției, crearea guvernului sovietic — această cauză este asigurată.

Trăiască revoluția muncitorilor, soldaților și țăranilor!

Comitetul militar-revoluționar de pe lîngă Sovietul de deputați ai muncitorilor și soldaților din Petrograd. 25 octombrie 1917, ora 10 dimineața".

Niciodată în istorie, insurgenții nu și-au vestit victoria într-o formă atît de concisă, nici un guvern nu și-a expus programul de activitate atît de precis. În aceeași zi, apelul a fost transmis telegrafic în întreaga țară.

Tot în dimineața de 25 octombrie, C.M.R a emis un manifest, cu un text mai amplu, în care anunța victoria revoluției și sublinia că aceasta a învins fără nici un fel de vărsare de sînge. C.M.R. arăta că „puterea locală a trecut în mîinile Sovietelor de deputați ai muncitorilor, soldaților și țăranilor".

Din dispoziția C.M.R., Fortăreața Petru și Pavel a început să furnizeze arme Gărzii roșii. S-a asigurat funcționarea neîntreruptă a centralei electrice. Aflînd că, în unele unități, ofițerii nu țin seama de trecerea puterii în mîna Sovietelor, C.M.R. a ordonat arestarea acestora.

În cursul zilei, insurgenții au ocupat Ministerul de Război și pe cel al Afacerilor Externe. Pe la amiază, ostașii Gărzii roșii și soldații Regimentului „Lituania" au trecut la încercuirea Palatului Marinsk unde urma să se țină ședința Preparlamentului. Toate intrările au fost blocate de soldații Regimentului „Keksholm" și marinarii Echipajului de gardă. Comandantul detașamentului a cerut celor aflați în incintă să părăsească clădirea. Președintele Preparlamentului, Avksentiev[1] i-a adunat pe reprezentanții fracțiunilor, care au hotărît să exprime un protest „împotriva violenței", dar au propus deputaților să plece. Detașamentele revoluționare i-au lăsat pe toți să treacă.

Prima oară după o sută zece zile

C.M.R. își sporea neîncetat forțele, în raioane luau ființă noi formațiuni ale Gărzii roșii, soseau marinari de la Kronstadt. Circa 5 000 oameni s-au îmbarcat pe nave de transport și pe puitorul de mine „Amur". Fiecare detașament a primit un plan de acțiune elaborat din timp. În drum spre Petrograd, Detașamentul 7, cu un efectiv de peste 700 oameni, a ocupat Oranienbaum[2], dezarmîndu-i pe iuncherii școlii de ofițeri și lăsînd o garnizoană de 100 oameni pentru paza orașului și a gării. Comandamentul detașamentului a lăsat și la Peterhof 50 oameni, cu scopul de a-i dezarma pe iuncheri. În felul acesta porțiunea respectivă a drumului dinspre Baltica a fost ocupată. Sosind la Petrograd, detașamentul s-a pus la dispoziția C.M.R. Președintele Centrobaltului, P.E. Dîbenko a comunicat de asemenea, că spre Petrograd s-au mai trimis ca întăriturl două trenuri cu marinari, precum și patru distrugătoare cu plutoane de luptă. Distrugătorul din frunte „Samson" a pornit ridicînd pe catarg semnalele: „Jos coaliția, trăiască Congresul Sovietelor din întreaga Rusie!, Toată puterea Sovietelor!".

În cursul aceleiași zile, de 25 octombrie, s-a deschis ședința Sovietului de deputați ai muncitorilor și soldaților din Petrograd, la care a luat cuvîntul Lenin, prima oară după 110 zile de ședere impusă în ilegalitate. Cei prezenți l-au întîmpinat cu ovații furtunoase pe conducătorul revoluției. „Tovarăși! — a început Lenin. Revoluția muncitorilor și țăranilor, despre a cărei necesitate au vorbit întotdeauna bolșevicii, s-a înfăptuit". El a subliniat că în urma victoriei obținute, se va forma un guvern nou, fără reprezentanți ai burgheziei, care va distruge vechiul aparat de stat și va crea unul nou. La ordinea zilei, a declarat Lenin, se află sarcina de a se pune capăt războiului. Puterea sovietică va publica tratatele secrete[3], va începe lupta pentru încheierea unei păci drepte, va lichida proprietatea moșierilor asupra pămîntului și va introduce controlul muncitoresc asupra producției.

Sovietul din Petrograd a hotărît să adopte rezoluția scrisă de Lenin, care saluta victoria „în această insurecție nesîngeroasă, cum puține au fost și încununată de un succes rar întîlnit" și exprima convingerea fermă că guvernul sovietic ce va fi creat va merge cu hotărîre spre socialism.

Un mare rol în obținerea victoriei rapide a insurecției armate au avut Sovietele raionale din Capitală, care se sprijineau nemijlocit pe comitetele de întreprindere și pe cele ale unităților militare.

Guvernul provizoriu, înlăturat de la putere, se afla în Palatul de Iarnă. Fără putere și fără sprijin, el nu mai conta pe nici o forță din Capitală. Aghiotantul lui Kerenski, generalul B.A. Levițki, a caracterizat astfel situația în care se găsea guvernul: „Unitățile care se află în Palatul de Iarnă îl păzesc numai de formă, deoarece au hotărît să nu procedeze activ; impresia generală este ca și cum Guvernul provizoriu se află în capitala unui stat inamic, care a încheiat mobilizarea, dar nu a trecut la acțiuni active". Nu întîmplător, la ultima ședință a guvernului, miniștrii înșiși au ridicat problema „valabilității" mandatului lor „în situația actuală". „Toți ne-au părăsit. Nu ar trebui, oare, să predăm puterea?" spuneau ei. Singura lor speranță, și aceea vagă, rămînea într-un sprijin din afara Capitalei.

Fuga lui Kerenski

Încercînd să organizeze o rezistență, mai ales prin scoaterea cazacilor din cazărmi, Kerenski, aflat la Palatul de Iarnă, ba îi chema pe generalii de la Comandamentul regiunii militare, ba se ducea el însuși, în grabă acolo. La ordinele

---

[1] Avksentiev N.D. a fost unul dintre liderii eserilor. Un timp a fost ministru de Interne în guvernul Kerenski, apoi președinte al Preparlamentului. După Revoluția din Octombrie a devenit unul dintre organizatorii rebeliunilor contrarevoluționare; apoi a emigrat în străinătate.

[2] Pînă în anul 1948, denumirea orașului Lomonosov.

[3] Vezi Magazin istoric, nr. 9/1977.

lui, Cartierul general al armatei aduna pe front trupele pe care le considera credincioase. Erau pregătite pentru a fi trimise spre Capitală forțe însemnate. O parte a lor urma să sosească la 25 octombrie — restul — eșalonat pînă la 30 octombrie.

Dar pentru aducerea unităților de pe front era nevoie de timp, iar în jurul ultimului teritoriu care se mai afla sub controlul Guvernului provizoriu, deja înlăturat de fapt de la putere, cercul continua să se strîngă. Kerenski a încercat încă o dată să determine cele trei regimente de cazaci, care se aflau chiar în Petrograd, să intre în acțiune. Dar cazacii au declarat că nu vor porni fără infanterie, iar aceasta trecuse de partea insurgenților.

În noaptea spre 25 octombrie, la ora 3, Kerenski a chemat la Palatul de Iarnă reprezentanți ai Direcției politice a Ministerului de Război, care i-au prezentat „un tablou foarte nefavorabil": cea mai mare parte a garnizoanei fie că trecuse deschis de partea bolșevicilor, fie că oscila; numai unele unități „se pare" că rămăseseră fidele guvernului. În zori, Kerenski s-a dus împreună cu Konovalov la Statul major al Regiunii militare. Acolo, „tabloul nefavorabil" s-a confirmat: „Toți se agită, promit, dar nu fac nimic real". La ora 6, Kerenski și Konovalov s-au întors la Palatul de Iarnă. Președintele guvernului a ordonat ca toți miniștrii să fie convocați pentru o ședință urgentă. A luat de cîteva ori legătura cu Cartierul general, cerînd să se grăbească trimiterea de ajutoare.

La ora 7 dimineața, generalul Bagratuni, șeful de Stat major al Regiunii militare Petrograd, a trimis pe adresa tuturor șefilor de comenduiri, șefilor de gară și șefilor de mișcare a trupelor, telegrama nr. 5 632, care conținea următorul ordin: „Comandantul suprem a ordonat ca transporturiie de trupe care se îndreaptă de pe front spre Petrograd să fie trimise [...], întrerupînd, dacă va fi necesar, circulația trenurilor de pasageri". Aflînd de această dispoziție a lui Bagratuni, C.M.R. a ordonat, la rîndul său, șefilor de comenduiri, de gări și de mișcare a trupelor, precum și șefului de mișcare a trupelor Frontului de Nord: „telegrama cu nr. 5 632 din Petrograd să fie considerată drept nulă și neavenită". La ora 9, Konovalov l-a chemat la telefon pe Polkovnikov, care se afla la Statul major al Regiunii. Acesta l-a informat că îi scrie lui Kerenski un raport în care arată că „situația este critică și Guvernul provizoriu nu are la dispoziție nici un fel de soldați". Zguduit de această veste, Konovalov a hotărît să verifice la Bagratuni informația primită. Acesta a confirmat cele spuse de Polkovnikov. Aflînd, Kerenski s-a dus în grabă la comandament, pentru „a prelua personal întreaga conducere a apărării". Aici el s-a convins că de pe front nu a sosit nici un transport și că în Capitală nu există nici o unitate dispusă să vină în ajutorul guvernului. Ocuparea podului palatului de către insurgenți însemna încercuirea totală a Palatului de Iarnă.

Acum Kerenski a înțeles că totul s-a sfîrșit. Abia cu o zi înainte, vorbind în fața Preparlamentului ca un dictator atotputernic, el amenințase să termine cu insurecția, iar acum se vedea părăsit de toată lumea, fără putere, fără sprijinul măcar al unei unități militare. Temîndu-se de răsplată (fusese informat că marinarii și soldații cereau să le fie predat), el a hotărît să fugă, comunicîndu-i lui Konovalov că „pleacă" de urgență pentru a întîmpina personal trupele care vin dinspre front. Tot lui Konovalov i-a dat dispoziția să-i adune pe foștii miniștri în ședință „permanentă" în incinta Palatului de Iarnă.

Dat fiind că în jurul Pieții Palatului erau postate patrule ale forțelor revoluționare, Kerenski s-a adresat după ajutor unor ambasade străine. Ambasada americană a fost de acord să trimită un automobil. Odată cu acesta, a venit și ataşatul militar, Whithaus. Kerenski i-a comunicat că pleacă la Luga, pentru a fi în rîndul trupelor, și l-a rugat să transmită tuturor ambasadorilor aliați ca aceștia să nu recunoască guvernul bolșevic, deoarece el „speră să se întoarcă pe data de 12 [30 octombrie după stilul vechi — I.I. Minț] cu un număr suficient de trupe pentru a restabili situația".

Ofițerul aghiotant al șefului Direcției transporturilor auto din Regiunea militară Petrograd, sublocotenentul B.I. Knirș, reținut după victoria insurecției, a dezvăluit în fața comisiei de anchetă militară detaliile fugii lui Kerenski. În dimineața zilei de 25 octombrie, la ora 10, Knirș a fost chemat la șeful de Stat major al Regiunii militare, care i-a ordonat să procure o mașină pentru Kerenski. Polkovnikov l-a sfătuit să se adreseze unei ambasade străine. Împreună cu sublocotenentul Sobolev, Knirș s-a dus la Ambasada italiană, dar ambasadorul le-a spus că nu are mașină. Continuînd căutările, ofițerii au văzut o mașină lîngă Ambasada americană. Ataşatul militar american a fost de acord să pună automobilul la dispoziție, dar a solicitat să fie dus la Kerenski. În curînd, a fost procurată și o a doua mașină. Se făcuse ora 11 cînd fostul prim-ministru a ieșit pe Prospectul Nevski. Patrula Gărzii roșii a permis trecerea mașinii cu steag american[1] și, în drum, Kerenski a văzut pe ziduri manifestul C.M.R. cu privire la răsturnarea Guvernului provizoriu.

---

[1] În versiunea sa asupra plecării de la Palatul de Iarnă, Kerenski neagă întrucîtva declarațiile unor oameni din anturajul său, făcute în zilele imediat următoare evenimentului. „În ultimul moment — scrie el (**La Russie au tournant de l'histoire**, p. 576) — cînd comandantul provizoriu al Regiunii militare, aghiotantul meu și cu mine ne pregăteam să plecăm, au apărut cîțiva colaboratori ai Ambasadelor engleză și americană și ne-au propus să ieșim din oraș sub steag american. Eu le-am mulțumit aliaților noștri, dar le-am spus că șeful guvernului rus nu poate traversa Capitala sub drapel străin. Apoi însă mi-a trecut prin minte că mașina lor poate fi folosită de unul dintre ofițerii mei, pentru care nu mai era loc în mașina mea. Cea de-a doua mașină ne-a urmat la o anumită distanță". Comentînd aceste rînduri, I.I. Minț face remarca: „Dezmințirea lui Kerenski se rezumă la faptul că el a mers cu automobilul său, iar mașina sub steag american, aflată «întîmplător» la îndemînă, doar l-a însoțit" — **n.t.**

Traducere de
Vladimir ZAHARESCU

ACASĂ LA ISTORICII PORTUGHEZI...

CRISTIAN POPIȘTEANU

A casă la istoricii portughezi înseamnă în primul rînd să te afli față în față cu urmele civilizațiilor megalitice, lusitane, iberice, celtice, feniciene, romane, arabe, portugheze care s-au succedat pe pămîntul cel mai vestic din continentul european. Înseamnă să privești aceste urme răsfirate de-a lungul unui litoral oceanic de 848 km după ce ai atins Cabo da Roca, „unde se sfîrșește pămîntul și începe marea", unde domnește spiritul îndrăznelii și aventurii, care a dus caravelele portugheze în căutarea de lumi noi pentru omenire. Înseamnă să pătrunzi în turnul de la Belem de unde au început celebrele călătorii ale exploratorilor portughezi.

Înseamnă să poposești pe străzile și bulevardele orașului celor șapte coline — Lisabona, care pentru poziția și coloritul său este deseori comparată cu Neapole sau Istanbul. Capitală a Portugaliei de peste opt veacuri, istoria ei a făcut faima locului unde Tejo, primul dintre cele patru fluvii ale țării (Minho, Douro, Guadiana) primește în estuarul său îmbrățișarea Atlanticului. Înseamnă să pătrunzi în Mănăstirea Jeronimos, exponenta clasică a tipului arhitectural național, ridicată de regele Dom Manuel I (1495-1521), unde vei putea urmări proto—și preistoria poporului portughez într-un imens muzeu de arheologie al cărui mozaic pare frate bun cu cel de la Constanța. Ascultînd muzica zecilor de clopote de argint ale mănăstirii, îți amintești de clasicul literaturii portugheze Alessandro Herculano, al cărui mausoleu se află tot aici și de la a cărui moarte se împlinesc acum 100 ani.

Înseamnă să urci la Castelul São Jorge, ale cărui puternice fortărețe — reconstruite de același Dom Manuel I — veghează de peste două milenii așezarea și unde vei întîlni două arcuri romane cu cea mai largă deschidere, perfect conservate, sau să urci pe dealul de vizavi la Montesanto care domină Lisabona și de unde în orice zi senină poți zări în depărtare Mănăstirea citadelă Mafra, una din cele mai bogate relicve ale catolicismului iberic.

Înseamnă să cobori într-unul din cele mai trepidante porturi ale lumii, unde să admiri Praça do Comercio — o splendoare a arhitecturii portugheze coloniale — și apoi din Praça dos Restauradores — consacrată eroilor luptei de veacuri pentru independență — să urci pe Avenida de Liberdad spre monumentul de pe care Sebastiao Jose de Carvallo e Melo, conte de Oieras, marchiz de Pombal (omul căruia Portugalia îi păstrează o amintire nepieritoare, atît pentru fermitatea cu care a unit poporul spre a face față dezastrului ce a urmat cutremurului din 1755[1], cît și pentru măsurile înțelepte și reformele prin care a limitat puterea clerului și a modernizat țara) scrutează depărtările sprijinit cu mîna stîngă în coama unui leu de granit.

Înseamnă să ajungi la 118 km nord de Lisabona unde se înalță acel masiv monument al Portugaliei medievale — catedrala de la Batalha. Închinată victoriei de la Aljubarrota, de la 1385, cînd după secole de luptă cu popoarele migratoare — dintre care alanii, suebii și vizigoții au sălășluit cel mai mult pe tărîmurile lusitane — apoi cu maurii și în cele din urmă cu vecinii castilieni, portughezii, după ce și-au dobîndit o identitate statală încă de la 1143 sub primul lor rege Afonso Henriques, și-au afirmat din nou cu armele hotărîrea de a se cîrmui singuri, catedrala evocă o măreție autentică. Asemănătoare cu cea a impunătorului Castel de la Pena, a palatelor din Sintra și Queluz, Braganza și Coimbra.

Înseamnă să reconstitui din crîmpeie de patetică relatare desfășurarea acelor secole XI-XVII, viforoase și vijelioase, cînd Portugalia a demonstrat o excepțională energie colectivă mai întîi pentru alcătuirea statului, apoi a regatului, după aceea pentru ruperea sa de sub orice dominație străină și pentru dobîndirea dreptului de a dispune de ea însăși, în sfîrșit spre a se avînta pe mări și oceane. Mai întîi coasta Africii de Nord, respectiv a Marocului, cel mai apropiat teritoriu al continentului negru, apoi Insulele Madera în 1419-1420, Azorele în 1427, Rio de Oro în 1436,

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 7/1977.

Insulele Capului Verde în 1452 și în același an Sierra Leone, Monrovia în 1462, Ghana în 1471, Biafra în 1472, Groenlanda, Gabon și NewFoundland în 1474, São Jorge da Mina și Angola în 1482, Kenya și Capul Bunei Speranțe în 1488, India în 1498, Madagascar și Brazilia în 1500. În deplină admirație, Montesquieu scria: „Navigînd în Oceanul Atlantic, portughezii descoperă punctul cel mai meridional al Africii; ei văzură o mare imensă care-i duse în Indiile Orientale".

Începutul perioadei celei mai glorioase din istoria medievală a Portugaliei este prin tradiție indisolubil legat de numele aceluia care a făcut totul pentru a deschide noile drumuri istorice pe ape: Henric Navigatorul (1394-1460). Deși istoriografia contemporană portugheză emite ipoteze care-i reduc parțial acest rol, totuși rămîne cert că fortăreața de la Sagres a devenit un laborator și șantier de avangardă al Europei. Prințul Henric al Portugaliei a organizat aici, în extremitatea sud-vestică a continentului european, o universitate practică, făcînd apel la tot ceea ce era mai avansat în acea epocă în cunoștințele de astronomie, meteorologie, oceanografie, construcții navale. El a reușit, folosind fondurile ramurii portugheze a ordinului cavalerilor templieri, să îmbunătățească mereu instrumentele de navigat, construcția caravelelor, pregătirea oamenilor. Din acest laborator-școală s-a lansat în fiecare săptămînă o nouă caravelă, care revenind aducea numeroase observații științifice. La Sagres s-au antrenat marinari genovezi și florentini, au predat cursuri astronomi germani, au lucrat dulgheri francezi. Școala de la Sagres a inspirat pe marii navigatori ai sec. XV: Bartolomeo Diaz, Magellan, Vasco da Gama, Cristofor Columb[1].

Prințului i-a urmat regele João II care, de la 1474, s-a consacrat cu neistovită tenacitate unui adevărat plan strategic al expansiunii maritime și descoperirilor de noi teritorii și căi de navigație, în așa fel încît la 1494, prin Tratatul de la Tordesillas, Papa împărțea pămînturile noi atinse în două emisfere, cea de vest și cea de est, peste care se înstăpînea dominația colonială spaniolă și portugheză.

Pe promontoriul de la Sagres am înțeles maxima pe care o îndrăgesc portughezii, care sună așa: „Noi stăm cu spatele spre Pirinei și cu fața spre marea cea mare".

După cum imaginea globală a călătorilor portughezi, despicînd aceste noi trasee istorice, am admirat-o pe uriașa hartă planetară săpată în marmură la picioarele impresionantului monument al descoperitorilor, consacrat primei jumătăți de mileniu (1460-1960) de la începuturile fascinantei aventuri a cunoașterii maritime **(care a implicat desigur și complicate determinări economice, politice, strategice).**

Profesorul Antonio da Silva Rego, directorul bibliotecii Societății de geografie, mi-a dat și numeroase alte amănunte despre aceste călătorii, în vreme ce mă conducea de-a lungul balcoanelor celor patru etaje, în jurul imensei săli de recepție a societății. Drapată într-un brocard roșu-cardinal, sala era odinioară sediul comunicărilor despre descoperirile din teritoriile de peste mări. De altfel, de-a lungul balcoanelor străbătute, am putut admira o expoziție care reunește mărturii ale vieții oamenilor din pămînturile descoperite și străbătute de portughezi. Este o impresionantă demonstrație etnografică a vechilor civilizații africane, americane, asiatice. Locul de onoare îl ocupă desigur subcontinentul Brazilia, de unde provin cele mai valoroase costume, obiecte și tezaure. Mi s-a părut semnificativ ca la sfîrșitul vizitei profesorul Da Silva Rego să-mi arate într-o mică încăpere un scrin aparținînd unui celebru amiral portughez și care închidea o cutiuță cu patru bucățele de rocă. Erau mostre de sol lunar aduse de echipajul lui Apollo XIII de pe satelitul natural al Terrei și dăruite în semn de omagiu poporului care a făcut atît de mult pentru cunoașterea planetei noastre.

A casă la istoricii portughezi înseamnă să te strecori pe străduțele miniaturale ale vechii cetăți Coimbra — una din capitalele nordului feudal — printre porticurile universității datînd din 1290 prin „Grădina lacrimilor" unde se spune că și-a găsit moartea Inès de Castro[2].

Înseamnă să admiri strania așezare de pe dealurile de granit pe malul drept al gurii Fluviului Douro, a celui de-al doilea oraș ca mărime din țară, Porto. Este orașul cu cel mai relevant nume — așezarea preromană **Portucale** a oferit denumirea de azi a țării, Portugal, printr-o treptată derivație lingvistică.

Înseamnă să stai de vorbă cu eminenți istorici, ca Vitorino Magalhaes Godinho, Silva Diaz, A.M. de Oliveira Marques, să vizitezi Academia de Istorie, universitățile, arhivele naționale Torre di Tombo, biblioteca națională din Lisabona, Muzeul trăsurilor și Muzeul marinei.

Fiecare dintre aceste vizite, momente, discuții, îți întregește cu un detaliu semnificativ sau cu o imagine fundamentală tabloul istoriei tumultuoase a uneia din cele cinci țări latine din aria europeană.

„Centenarul independenței de stat a României ne impresionează mult mai mult decît vă puteți închipui", mi-a spus V. Magalhaes Godinho într-o tîrzie după-amiază de iulie. „Acest prilej atît de important de a evoca personalitatea istorică a poporului român ne-a făcut să ne gîndim la propria noastră istorie. Faptul că Portugalia este singurul stat european ale cărui frontiere nu au mai suferit modificări cît de cît sensibile de aproape opt decenii, a determinat generații de istorici să lase să se estompeze acerba epopee dusă pentru afirmarea identității portugheze, remarca profesorul Godinho. Se uită adesea

[1] Vezi despre toți aceștia **Magazin istoric**, nr. 1/1969 și 4-6/1973.

[2] Fiica unui nobil din Castilia (cca. 1320-1355), care s-a căsătorit pe ascuns cu infantele Pedro al Portugaliei și a fost asasinată la ordinele regelui Alfonso IV.

că, deşi a avut la un moment dat cel mai întins imperiu colonial, metropola însăşi a înfruntat numeroase dificultăţi pentru a se conserva. Putem cita două exemple care constituie un paradox: rezistenţa populară declanşată împotriva invaziei napoleoniene din anii 1807-1810 şi în acelaşi moment istoric vicisitudinile ajutorului britanic. În epocă ţăranii portughezi obişnuiau să spună — încotro să ne îndreptăm: dinspre răsărit ne striveşte Bonaparte, iar dinspre apus ne mînă Wellington. În acelaşi timp curtea regală şi mulţi dintre potentaţi se retrăseseră la Rio de Janeiro, care a fost timp de 14 ani capitala Portugaliei".

De altfel, peste cîteva zile, la Coimbra, profesorul Silva Diaz — unul dintre fondatorii Asociaţiei de ştiinţe politice, creată în zilele şederii mele la Lisabona — avea să-mi evoce acelaşi subiect vorbindu-mi despre revelaţiile jurnalului aghiotantului mareşalului francez Masséna, comandantul celei de-a treia armate franceze invadatoare. Ceea ce este impresionant în acest jurnal de campanie, descoperit de foarte curînd în arhivele de la Vincennes, este admiraţia pe care autorul o nutrea pentru cei pe care-i combătea şi elogiul pe care-l aduce războiului popular dus de luptătorii din guerila portugheză.

La rîndul său, prof. A.M. de Oliveira Marques îmi spunea: „Patru ani de război au lăsat ţara într-o stare mizerabilă. Invazia şi ocupaţia franceză au devastat mare parte din Portugalia, în special la nord de Tejo. Agricultura, comerţul şi industria au fost puternic afectate, fără a mai aminti de pierderile de vieţi omeneşti, de actele de cruzime şi de nenumărate distrugeri. Francezi şi englezi, deopotrivă, au prădat numeroase mănăstiri, biserici, palate şi chiar locuinţe mai modeste, luînd cu ei acasă tot felul de lucruri preţioase printre care picturi, sculpturi, mobilier, bijuterii, cărţi şi manuscrise. Pentru o ţară mică cum era Portugalia aceste pierderi erau grav resimţite. Alături de cutremurul de la 1755, războiul peninsular purtat de iberici împotriva invadatorilor se face răspunzător pentru absenţele descoperite mai tîrziu în monumente, muzee, arhive, biblioteci, precum şi a nenumărate alte obiecte de preţ pentru istoria Portugaliei. Pe deasupra, invazia franceză a lăsat Portugalia într-o situaţie politică cu totul aparte. De la 1807 la 1821 ţara a fost, în acelaşi timp, protectorat englez şi colonie a Braziliei. A urmat o persecuţie feroce a tuturor liberalilor. Pe tot cuprinsul ţării nemulţumirea împotriva regelui, a regenţei lăsate de acesta la Lisabona, a englezilor era întovărăşită de o situaţie economică şi financiară deplorabilă. Fermentul revoluţionar se afla pretutindeni".

Iată doar cîteva notaţii desprinse din convorbirile cu confraţii portughezi. Multe altele pot fi consacrate prestigiului şi simpatiei de care se bucură România — „o altă patrie latină în extremitatea sud-est europeană, aşa cum noi sîntem una în cea vest-europeană". Evenimentul pe care istoricii portughezi, împreună cu întreaga opinie publică l-au reţinut însă a fi de cea mai mare însemnătate în perspectiva relaţiilor bilaterale l-a constituit schimbul de vizite la cel mai înalt nivel din 1975, documentele şi hotărîrile convenite cu acel prilej. În acest context, vizita preşedintelui Nicolae Ceauşescu este unanim apreciată ca un punct istoric de referinţă şi este viu întipărită în amintirea portughezilor.

Sînt şi alte notaţii: povestea acelui tablou înfăţişînd pe Dom Pedro al Portugaliei împreună cu domnitorul român Dan II al Ţării Româneşti; relatările presei portugheze despre istoricul act de la 23 August 1944 şi despre proclamarea republicii la 30 decembrie 1947, ca şi o serie de alte interferenţe din legăturile celor două ţări, care vor fi prezentate în viitor în revista noastră.

Fără a anticipa propriul destin istoric, colegii cu care am vorbit mi-au spus nu o dată că „există elementele de bază prin care cea de-a II-a republică portugheză, născută la 25 aprilie 1974, odată cu răsturnarea puterii fasciste şi cu lovitura de graţie aplicată de popor anacronicului imperiu colonial, să deschidă o eră memorabilă, aşa cum au făcut-o: lupta pentru formarea Portugaliei independente din sec. XI-XII, Reconquista, Marile descoperiri. O nouă şi lungă, grea şi frumoasă perioadă de reconstrucţie a ţării ne aşteaptă. Sperăm să ducem în sec. XXI o Portugalie demnă de marele ei trecut istoric".

PLANŞELE NOASTRE

① Portul Constanţei: în urmă cu şase decenii şi azi

② Unul dintre cele mai originale muzee ale Lisabonei este Muzeul trăsurilor, inaugurat în urmă cu 72 ani, în clădirea fostului manej al Palatului Belem, din Piaţa Imperiului, situată în apropierea confluenţei Fluviului Tajo cu Oceanul Atlantic. După datele oferite de directoarea muzeului, doamna Maria Madelena de Cagigal e Silva, aproape o jumătate milion de vizitatori admiră în fiecare an cele 26 trăsuri, 16 berline, 4 echipaje de gală, 4 berline pentru procesiuni, 2 şarete cu două roţi şi alte 2 cu patru roţi, 9 trăsuri de plimbare, 3 litiere şi 6 scaune purtătoare. Reproducem un aspect general al muzeului **(sus)** şi două trăsuri: a reginei Ana de Austria **(stînga jos)** şi o trăsură de ambasadă **(Acasă la istoricii portughezi...,** p. 30)

③ Exemplar din preţioasa colecţie de arrasuri a regelui Sigismund Augustul (detaliu) **(Trei tezaure pribege şi prima lor escală — România,** p. 47)

④ Harta pasurilor şi trecătorilor în sec. XVII-XVIII: se remarcă existenţa unor importante centre comerciale ale epocii ca Tg. Trotuş, Oraşu de Floci, Telega şi Turnu — viitorul Turnu Măgurele. Desen de arhitect Dan Popovici **(Pasuri şi trecători în Carpaţii româneşti,** p. 15)

ALBUM ISTORIC ROMÂNESC

Constanța — Vedere din port.

Pasuri și trecători în Carpații românești în sec. XVII — XVIII

CERNĂUȚI
SIRET
PĂDĂUȚI
SIGHET
SATU MARE
BAIA MARE
BORȘA
Pasul Prislop
Pasul Rotunda
Pasul Bîrgău
SUCEAVA
BOTOȘANI
CÎMPULUNG
Tg. HÎRLĂU
DEJ
BAIA
Tg. NEAMȚ
Tg. COTNARI
Tg. FRUMOS
IAȘI
ORADEA
GHERLA
BISTRIȚA
Pasul Tolovanul
CLUJ
REGHIN
TOPLIȚA
Pasul Oituz
Pasul Ghimeș
VASLUI
HUȘI
TURDA
Tg. MUREȘ
MIERCUREA CIUC
BACĂU
SIGHIȘOARA
ARAD
ODORHEI
Tg. TROTUȘ
ADJUD
DEVA
ALBA IULIA
Pasul Oituz
Tg. SECUIESC
FĂGĂRAȘ
HUNEDOARA
SIBIU
TIMIȘOARA
BRAȘOV
Pasul Tabla Buții
FOCȘANI
HAȚEG
Pasul Bran
Pasul Predeal
Pasul Turnu Roșu
Pasul Vulcan
Pasul Jiu
CÎMPULUNG
GALAȚI
RÎMNIC
BRĂILA
ISACCEA
TULCEA
Tg. JIU
TELEGA
BUZĂU
MĂCIN
CURTEA de ARGEȘ
RÎMNIC
PLOIEȘTI
PITEȘTI
TÎRGOVIȘTE
ORAȘU de FLOCI
HÎRȘOVA
SLATINA
BUCUREȘTI
CRAIOVA
CONSTANȚA
TURNU
DUNĂREA

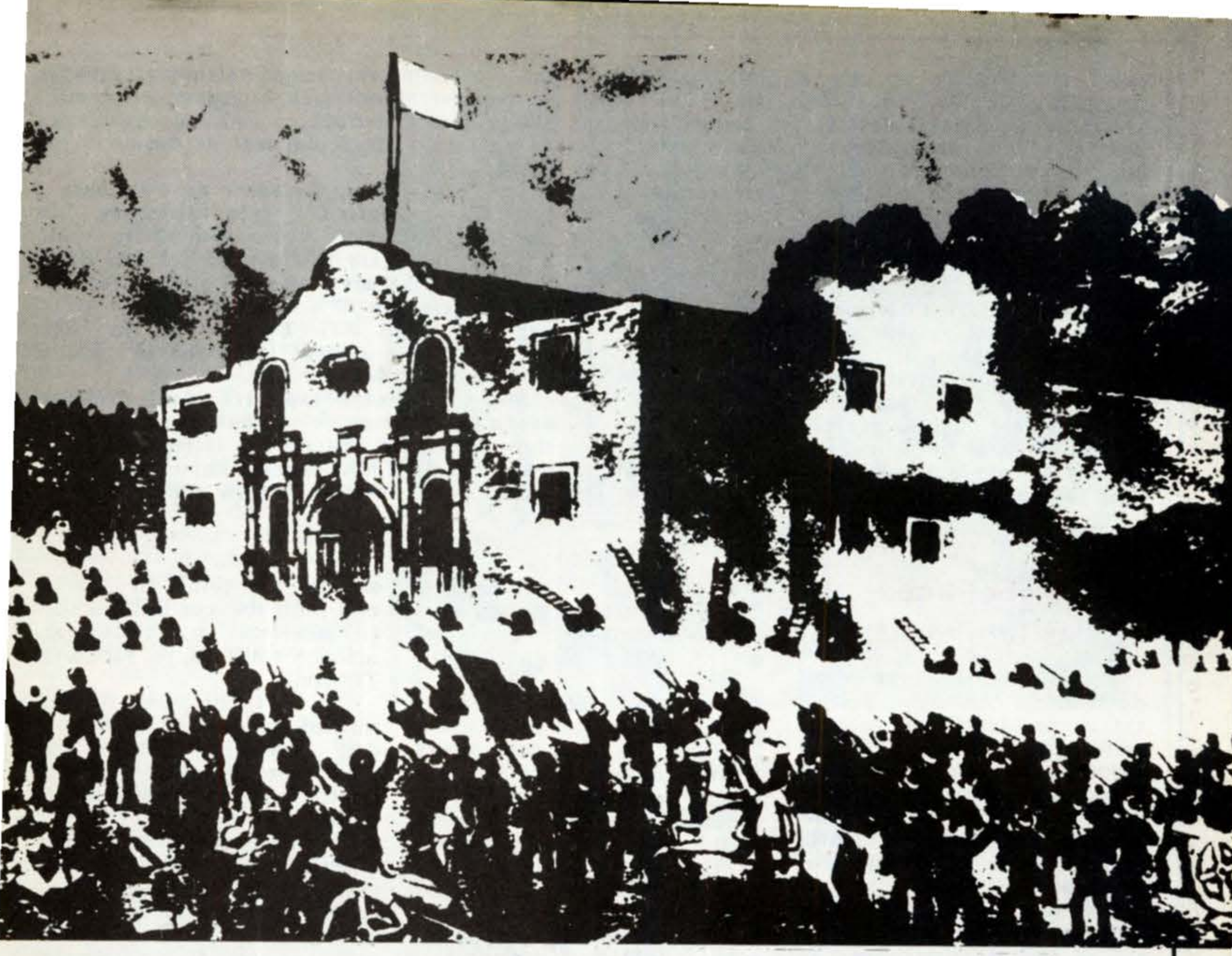

PIEPTURILE PEONILOR ȘI TUNURILE PLANTATORILOR

I. WEIGL

Texas: șesuri, platouri și preerii fără capăt, pe care pasc peste un milion de cai, de cinci ori mai multe oi și încă o dată pe atîtea cornute; coline domoale, în adîncul cărora zac gigantice depozite de petrol și gaze naturale; povîrnișuri muntoase, perforate de galeriile minelor de cărbune și vrîstate de șinele pe care lunecă vagonetele exploatărilor de argint, mercur și magneziu; litoralul în arc de cerc al Golfului Mexic, pe apele căruia mișună cargouri arborînd toate pavilioanele lumii.

Texas: pe cuprinsul celor 692 407 km² ai suprafeței, încap comod Franța, Belgia și Olanda — și mai rămîne loc. E cel mai mare dintre statele care alcătuiesc S.U.A. (de aproape șase ori mai întins decît statul New York) și, în unii ani, cel mai bogat dintre toate.

Primii europeni care au pus piciorul în Texas au fost ostașii spanioli ai expedițiilor întreprinse de Cabeza de Vaca (1528-1536) și de Francisco Vazquez de Coronado (1540-1542)[1]. În rivalitate cu francezii, conchistadorii iberici au înființat așezări civile, militare și religioase pe teritoriul vag delimitat care, în 1727, a devenit o provincie împrumutînd numele confederației de triburi indiene Tejas sau Texas.

La începutul secolului XIX, avuțiile evidente ale provinciei, dar mai ales potențialul său economic, au stîrnit apetiturile acaparatoare, ale americanilor și englezilor. În 1799-1801 apoi în 1812-1813 și, în sfîrșit, în 1819-1821, ei au lansat invazii, care au eșuat rînd pe rînd. La fel de categoric a capotat atunci și tentativa guvernului din Washington de a anexa partea de est a Texasului, sub pretext că i s-ar cuveni după cumpărarea Luisianei de la francezi. Și tot în 1821 s-a încheiat lunga luptă pentru independență a Mexicului, pe

[1] Vezi Magazin istoric, nr. 5/1973.

care, după scurta domnie a „împăratului" Augustin Iturbide, Constituția din 1824 îl proclama republică federală. Tot atunci s-au lichidat o serie de instituții și legiuiri datînd din epoca dominației coloniale spaniole și s-au introdus unele reforme cu caracter antifeudal. În 1827, provinciile Texas și Coahuila s-au reunit, formînd un stat în cadrul federației.

În următorii 30 ani, țara a trecut prin multe frămîntări interioare. La conducerea ei s-au perindat oameni cu calități, dar și cu numeroase slăbiciuni. Interesele personale aveau adesea prioritate față de sentimentele patriotice și de respectul Constituției și al celorlalte legi. Astfel, generalul Santa Anna, cu care ne vom întîlni ceva mai departe, și-a asumat în patru rînduri puteri dictatoriale, fiind răsturnat de tot atîtea ori. În ciuda unor incontestabile sentimente patriotice, ambiția sa excesivă a înrăutățit o situație economică și așa foarte șubredă, subminînd capacitatea de apărare a Mexicului față de dușmanii din afară.

În 1829, totuși, tentativa de debarcare a spaniolilor a suferit o grea înfrîngere. Dar adevărata primejdie venea din partea nord-americanilor, care se stabileau tot mai mulți în Texas, ca mari plantatori și crescători de vite, aducînd cu ei o enormă suită de sclavi negri și argați albi. De la 4 000, în 1821, numărul lor a crescut la 10 000 în 1827 și la aproape 30 000 în 1830.

Situația devenea explozivă. Anii următori aveau să furnizeze un exemplu clasic de agresiune cu scopuri anexioniste, întreprinsă de un stat puternic și bine înarmat împotriva vecinului său, mult inferior pe plan militar.

Rebeliunea latifundiarilor

Zona situată imediat la sud de Ciudad de Mexico este astăzi presărată cu cartiere rezidențiale dintre cele mai moderne, constituind o parte a imensei metropole. Aici se află minunatul centru universitar al Capitalei; foarte aproape este situat și satul Churubusco.

Călătorul care vizitează astăzi Churubusco are impresia că face un salt înapoi în timp: ulițele pavate cu piatră, piața umbrită de arbori uriași și înconjurată de case vechi și multicolore, edificiul sever al mănăstirii franciscane, veche de trei secole, toate sînt cufundate într-o liniște nefirească.

Zidurile mănăstirii poartă încă urmele unor spărturi; în interior sînt expuse portretele unor militari în impozanta uniformă din secolul trecut; textele explicative, îngălbenite de vreme, povestesc că, la 19 august 1847, mănăstirea din Churubusco a reprezentat unul dintre ultimele bastioane care s-au opus trupelor americane în marș spre Capitală. Aici a avut loc una dintre cele mai sîngeroase bătălii ale unui război care astăzi este dat uitării.

Cîțiva kilometri mai la nord, la poalele colinei unde se înalță grandiosul Castel Chapultepec, din Ciudad de Mexico, se află un monument uriaș, care evocă pe „copiii eroi" — foarte tinerii elevi ai Școlii militare, care și-au jertfit viața într-un ultim efort de apărare a Chapultepecului.

Conflictul dintre Statele Unite și Mexic dura de mult. În 1820, un american, Moses Austin, dusese tratative, obținînd ca Texasul să devină accesibil coloniștilor americani. Noii veniți au început să populeze pajiștile imense, cultivînd bumbac și crescînd vite. Simultan în Statele Unite au apărut tendințe expansioniste, politicienii respectivi considerîndu-i pe texani un avanpost în lupta pentru anexarea la S.U.A. a întregii zone.

Printre conducătorii mișcării care instaurase un guvern republican și promulgase Constituția din 1824, se afla și generalul Antonio Lopez de Santa Anna. Abil, inteligent, îndrăzneț, dar foarte ambițios, el a dus o politică autoritară ca președinte al republicii. Dîndu-și seama că afluxul nord-americanilor în Texas reprezenta un real pericol pentru Mexic, Santa Anna a interzis imigrația, cu începere din 1830, luînd totodată o serie de măsuri împotriva privilegiilor de care se bucurau latifundiarii proveniți din S.U.A. De exemplu, aceștia au încetat să mai fie exceptați de la prevederile legislației mexicane și s-au văzut supuși acelorași îndatoriri ca și „cetățenii de rînd" băștinași. Spre furia rapacilor stăpîni ai plantațiilor de bumbac, s-a stabilit ca nici un negru să nu fie ținut în sclavie mai mult de zece ani. În sfîrșit, mexicanii au instalat garnizoane militare pe teritoriul Texasului.

În 1833, Stephen Austin, fiul lui Moses, s-a dus la Ciudad de Mexico pentru a expune nemulțumirile compatrioților săi lui Santa Anna. Inițial, președintele l-a primit și i-a ascultat doleanțele. Ulterior însă cînd în corespondența lui Austin s-au descoperit incitări la rebeliune, în cazul în care plîngerile nu erau satisfăcute, Austin a fost arestat. În 1835, nord-americanii din Texas s-au răsculat împotriva guvernului mexican, declarîndu-și „independența" și alegînd un guvernator — Henry Smith — și un „comandant al forțelor texane" — Sam Houston, al cărui nume îl poartă astăzi cel mai mare oraș al acestui stat. În fruntea armatei, Santa Anna a pornit împotriva rebelilor. La 25 februarie 1836, trupele mexicane au ajuns la San Antonio, în fața zidurilor mănăstirii franciscane din Alamo, transformată în fortăreață. Lui Santa Anna i-au trebuit zece zile ca să ocupe Alamo, ai cărei apărători au fost exterminați. Dar, în ciocnirea cu forțele lui Houston, la San Jacinto (21 aprilie 1836), Santa Anna a fost învins și făcut prizonier, trebuind să promită că va recunoaște independența Texasului.

În realitate, s-a creat o situație ambiguă, care avea să dureze ani de-a rîndul:

Ciudad de Mexico n-a mai recunoscut **de jure** independența Texasului.

Un plan fantezist

La 27 decembrie 1845, ziarul **New York Morning News** a publicat un editorial în care se afirma, fără ocol, că Statele Unite aveau „destinul evident" de a cuceri întreaga emisferă apuseană, de la extremitatea de nord a Canadei pînă la Țara de Foc, capătul sudic al Americii Latine. S-a declanșat mai întîi o zgomotoasă campanie pentru anexarea Canadei Occidentale, dar, de teama unui conflict cu Marea Britanie, Washingtonul a încheiat cu aceasta un tratat, stabilind granița dintre S.U.A. și Canada pe linia actuală.

Revenea pe prim plan problema Texasului. Acesta se declarase „republică de sine stătătoare", avîndu-l ca președinte pe Houston, dar, nu avea nici o șansă de viabilitate „independentă"; situația bugetului era falimentară, iar presiunea Mexicului, care nu recunoscuse secesiunea, creștea mereu. Așa cum era de așteptat, cîrmuitorii „republicii" au cerut primirea în cadrul Statelor Unite. Președintele Mexicului, José Herrera, a venit cu următoarea propunere: să recunoască independența deplină a Texasului, cu condiția renunțării acestuia de a se alipi la S.U.A. Plantatorii au respins oferta și, în martie, 1845, Congresul de la Washington a votat admiterea Texasului, ridicînd pretenții suplimentare asupra unui teritoriu situat la vest de rîurile Nueces și Medina pînă la Rio Grande.

În perspectiva inevitabilului război, președintele Statelor Unite, J.K. Polk formase o așa-zisă „armată de observație", sub ordinele generalului Zachary Taylor, pe care a trimis-o pe rîul Sabine, la granița cu Texasul. De asemenea, el a pus în stare de alarmă escadrele din Pacific și Atlantic (ultima intrase deja în Golful Mexic, amenințînd porturile mexicane). Era clar că Washingtonul dorea războiul.

În martie 1846, Polk a ordonat generalului Taylor să intre în Texas. Americanii

Sam Houston rănit la picior îl interoghează pe Santa Anna

În p. 33: *victorie mexicană la Alamo*

au înaintat pînă la Fluviul Rio Grande, luînd poziție în fața mexicanilor care, aflați pe malul opus, ocupau localitatea Matamoras. La 24 aprilie 1846, generalul mexican Mariano Arista a trimis un detașament de cavalerie într-o misiune de recunoaștere la nord de Rio Grande. Această unitate a întîlnit și capturat un escadron de cavalerie nord-american. Războiul începuse.

Pentru a face față atacului Statelor Unite, Mexicul dispunea de circa 30 000 oameni, dintre care 21 000 în prima linie. Soldații erau peoni — simpli plugari și păstori, unii încă în stare de semișerbie. Curajoși și rezistenți, ei s-au dovedit luptători foarte buni. Ofițerii, deși slab pregătiți din punct de vedere profesional, erau îndrăzneți și ingenioși, mai ales cei foarte tineri, absolvenți ai noii Școli de cadeți de la Chapultepec. Artileria constituia punctul cel mai vulnerabil al armatei mexicane, fiind dotată cu tunuri vechi și de proastă calitate. În schimb, cavaleria era excelentă și avea o mai mare libertate de mișcare decît cea americană.

Armata Statelor Unite dispunea de o infanterie bine pregătită și deținea o mare superioritate în materie de artilerie, dotată cu tunuri moderne. Ofițerii proveneau de la Academia Militară West Point și aveau un înalt grad de pregătire profesională. Pe mare, flota Statelor Unite nu întîlnea, practic, nici o rezistență, blocada porturilor mexicane devenind imediat efectivă.

După ciocnirea amintită, Taylor a primit ordin să declanșeze ofensiva. O altă coloană urma să străbată actualul New Mexico (Noul Mexic), în direcția Californiei. Războiul depășea deci granița cu Texasul, înglobînd obiective mult mai largi.

La 8 mai 1846, generalul mexican Arista a traversat Rio Grande cu toate forțele sale. Bătălia care a urmat la Palo Alto a fost decisă de covîrșitoarea superioritate a artileriei americane. Învins, Arista a fost nevoit să se retragă. A doua zi, Taylor a atacat, la rîndul său, lîngă Resaca de la Palma, obținînd o nouă victorie. La 18 mai, americanii au ocupat Matamoras, iar mexicanii, comandați de generalul Ampudia, s-au retras spre Monterrey.

Între timp, guvernul Statelor Unite a pregătit un plan fantezist, menit să ducă la o mai rapidă terminare a războiului: readucerea din Cuba, unde fusese exilat, a fostului dictator Santa Anna, în speranța că el avea să arate „înțelegere" față de pretențiile americane. Santa Anna s-a prefăcut că acceptă jocul. Trecînd prin blocada escadrei americane, el a debarcat netulburat la Vera Cruz și, ajuns în Capitală, l-a răsturnat pe președintele în funcție, Paredes. Dar, spre dezamăgirea americanilor, Santa Anna a cerut țării să se pregătească de rezistență împotriva invadatorilor din nord.

După trei zile de lupte de stradă, la 23 septembrie, Monterrey a căzut în mîinile generalului Taylor. În această bătălie s-a remarcat în mod deosebit un tînăr ofițer american, locotenentul Ulysses S. Grant. Peste aproape două decenii, el avea să aducă lui Lincoln victoria în războiul de secesiune și să devină ulterior al 18-lea președinte al S.U.A.

O altă coloană americană, comandată de colonelul Kearny, ocupase, la 18 august, Santa Fé, în Noul Mexic, și se îndrepta spre California. Acum nu mai era vorba doar de „apărarea Texasului", ci de ocuparea de la Mexic a unor teritorii cît mai vaste.

Pentru a da lovitura decisivă, flota americană a debarcat la Vera Cruz un corp expediționar, sub generalul Winfield Scott. Reluînd, după trei secole, drumul lui Cortez, Scott spera să ia prin surprindere pe mexicani și să ocupe Capitala. Dar, Santa Anna a reacționat prompt și cu o remarcabilă intuiție. Lăsînd în urmă detașamente care să-l hărțuiască pe Scott, s-a îndreptat, cu majoritatea trupelor, în marș forțat prin deșert și peste munți, atacîndu-l pe Taylor lîngă Buena Vista. A fost cea mai mare bătălie a acestui război: timp de trei zile, luptînd eroic, mexicanii au reușit să-i silească pe americani să-și părăsească pozițiile. Salvarea lui Taylor a venit ca prin minune, grație cîtorva regimente de elită, originare din statul Mississipi și comandate de colonelul Davis Jefferson, care avea să devină președintele Confederației statelor sudice în războiul civil.

Lupii sfîrtecă țări și oameni

Irlandezii constituiau o importantă parte din armata de „voluntari" a Statelor Unite, unde, pe atunci, nu exista serviciu militar obligatoriu. De îndată ce debarcau la New York sau New Orleans, imigranții din Irlanda erau înconjurați de agenți de recrutare care îi ademeneau să se înroleze, spunîndu-le că vor fi trimiși să lupte pentru „libertate". Li se promitea, de asemenea, o mare sumă de bani, iar în cazul cînd nu acceptau, erau amenințați cu expulzarea.

Prinzînd de veste, mexicanii au dus o intensă contrapropagandă, explicînd irlandezilor că nu pentru libertate luptau, ci în slujba agresorilor, a acelorași mari latifundiari care exploatau și înfometau pe nefericiții țărani atît în Irlanda cît și în Mexic. Acțiunea a avut succes și peste o mie de irlandezi au dezertat, intrînd ca veritabili voluntari în armata mexicană, unde au format „Batalionul San Patricio" (Sf. Patriciu este socotit ocrotitorul Irlandei). Ei au luptat împotriva nord-americanilor, distingîndu-se prin curaj și eroism la Buena Vista.

După această bătălie, Santa Anna s-a întors împotriva lui Scott. Într-un efort supraomenesc, soldații mexicani au străbătut drumul înapoi și au tăiat calea celei de-a doua coloane inamice, lîngă Cerro Gordo; de data aceasta, forțele americane erau cele care trebuiau să atace liniile de apărare mexicane, bine alese și inexpugnabile. Spre norocul invadatorilor, un căpitan de geniști a găsit un drum de pădure, care le-a permis să cadă în spatele pozițiilor mexicane. Căpitanul se numea Robert E. Lee. Viitorul îi rezerva: gradul de general, comanda supremă a trupelor sudiste (încredințată de președintele Davis) și înfrîngerea definitivă în fața lui Ulysses S. Grant.

Trupele lui Scott se apropiau de Ciudad de Mexico prin sud. O imensă întindere de lavă — așa-zisul Pedregal — le bara drumul. Dar, iscusitul Lee a găsit și aici un punct de trecere, ceea ce i-a îngăduit lui Scott să ajungă la apărarea exterioară a orașului. Ultima linie de rezistență a mexicanilor o reprezentau mănăstirea din Churubusco, transformată în fortăreață și apărată de generalul Anaya, și Școala de cadeți din clădirea Castelului Chapultepec.

Timp de cîteva zile, „Batalionul San Patricio" a ținut în șah trei regimente americane la Churubusco. Cînd vechea mănăstire n-a mai putut fi apărată, ei s-au retras în ordine, lăsînd doar optzeci de prizonieri. Dintre ei, treizeci au fost „stigmatizați" cu fierul roșu, întipărindu-li-se pe față litera „D", inițiala cuvîntului **deserter** („dezertor"). Ceilalți cincizeci au fost condamnați la spînzurătoare, dar, execuția n-a avut loc imediat. Îngrămădiți în căruțe, cu ștreangul de gît, cele cincizeci de victime ale ferocității răzbunătoare au trebuit să aștepte pînă la căderea Chapultepecului. Și așteptarea a fost lungă. Foarte tinerii cadeți ai Școlii militare au rezistat o zi întreagă împotriva unor forțe incomparabil mai mari; decît să capituleze, unii au preferat să piară înfășurați în drapelul mexican. În cele din urmă, cînd Castelul Chapultepec a căzut, cei cincizeci de irlandezi au fost spînzurați. Pînă astăzi, în cartierul San Angel, din Ciudad de Mexico, un mic monument înălțat de poporul mexican imortalizează gloriosul lor sacrificiu.

Orice rezistență devenea acum imposibilă. La 2 februarie 1848, Mexicul a semnat tratatul de pace la Guadalupe Hidalgo, prin care ceda Statelor Unite nu numai Texasul, ci întreaga zonă formată astăzi din statele Noul Mexic și California, precum și din părți ale statelor Nevada, Arizona și Utah.

În 1853, sub șantajul unei noi agresiuni, S.U.A. au mai anexat altă suprafață de 140 000 km².

La numai trei decenii după dobîndirea independenței, Mexicul era prădat astfel de jumătate din teritoriul său.

Traducere de Gabriela GEROTA

cronici de familie

MAVROCORDAȚII

SERGIU IOSIPESCU

ÎN MAREA EGEE (SAU CUM MAI E NUMITĂ A ARHIPELAGULUI), APROAPE DE COASTELE ASIEI MICI, LA IEȘIREA DIN GOLFUL SMIRNEI, SE AFLĂ INSULA CHIOS SAU SCIO, DIN ARHIPELAGUL SPORADELOR. FOSTĂ COLONIE GENOVEZĂ — DE LA CARE SE PĂSTREAZĂ UN EPISCOPAT LATIN — CUCERITĂ DE TURCI, INSULA A FOST PĂMÎNTUL NATAL AL MAVROCORDAȚILOR. ACOLO, ÎN EPARHIA ATZIKÉ, EXISTĂ BISERICA LOR STRĂMOȘEASCĂ, CU HRAMUL SFINTEI CHIRIACA, UNDE NEAMUL ACESTA ȘI AVEA MORMINTELE ÎN PRIMA JUMĂTATE A VEACULUI XVII.

LA CONSTANTINOPOL — UNDE S-AU MUTAT VENIND DIN CHIOS — ÎN CARTIERUL HASKÖI, ÎN BISERICA SFÎNTA PARASCHIVA — CTITORIA LOR — MAVROCORDAȚII ȘI-AU CĂUTAT VEȘNICA LINIȘTE CĂTRE SFÎRȘITUL SEC. XVII ȘI LA ÎNCEPUTUL CELUI URMĂTOR. ÎN ACEST LĂCAȘ A FOST ÎNGROPAT, ÎN DECEMBRIE 1709, FOSTUL MARE DRAGOMAN AL PORȚII OTOMANE, ALEXANDRU MAVROCORDAT EXAPORITUL.

LA MARGINEA BUCUREȘTILOR, PE DRUMUL CE URMEAZĂ LUNCA DÎMBOVIȚEI ȘI APOI A ARGEȘULUI, SPRE OLTENIȚA, SE ÎNALȚĂ MĂNĂSTIREA VĂCĂREȘTI[1]. ÎN DREAPTA PRONAOSULUI, ÎN COLȚUL CEL MAI DEPĂRTAT, UN SARCOFAG DE MARMURĂ ALBĂ, MĂIESTRIT SCULPTATĂ, ACOPERĂ MORMÎNTUL LUI NICOLAE VODĂ MAVROCORDAT, PRIMUL DINTRE PRINCIPII ACESTUI NEAM CARE A DOMNIT ÎN ȚĂRILE ROMÂNE.

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1975.

Din stirpea Mușatinilor

Ascensiunea familiei și, totodată, începutul legăturii ei cu țările române se plasează în vremurile lui Matei Basarab. Atunci, Ruxandra — văduva lui Alexandru Coconul, fostul voievod al Țării Românești (1623-1627) și al Moldovei (1629-1630) și fiica lui Scărlet, mare negustător de vite și de oi la Constantinopol — s-a căsătorit cu Nicolae (Pantaleone) Mavrocordat.

Din această căsătorie, la 7 noiembrie 1641, s-a născut un fiu, Alexandru, asupra educației căruia Ruxandra — rămasă văduvă a doua oară în 1652 — și-a îndreptat toată atenția. După studii la Marea școală patriarhală constantinopolitană, Alexandru Mavrocordat a urmat, din 1657, cursurile Colegiului grec Sfîntul Atanasie din Roma. După trei ani a fost transferat la Padova[1] și apoi la Universitatea din Bologna. A studiat geometria, fizica, filozofia, teologia, retorica, literele, anatomia și medicina. Cunoștea limbile greacă, turcă, arabă, persană, latină, italiană, franceză și germană. În mai 1664, la Universitatea din Bologna, în fața ducelui Toscanei, Ferdinand II de Medici, Alexandru Mavrocordat și-a susținut, într-o elocventă latină, doctoratul în Medicină. Lucrarea, care are drept temă mecanismul respirației și circulației sîngelui, a fost publicată în același an la Bologna, următoarele ediții apărînd la Frankfurt (1665) și la Leipzig (1682).

În 1665, Alexandru Mavrocordat s-a întors la Constantinopol, devenind retor (profesor) al Marii școli patriarhale. Tot atunci s-a căsătorit cu încîntătoarea Sultana, fiica marelui logofăt al Patriarhiei, Ioan Hrisoscoleos, și a domniței Casandra. Prin Casandra, care era fiica lui Alexandru Iliaș, domn al Țării Românești (1616-1618; 1627-1629) și al Moldovei (1620-1621; 1631-1633) Mavrocordații s-au înrudit cu ultimii Mușatini.

În 1671, recomandat de socrul său, Alexandru Mavrocordat a devenit secretar particular al lui Panaghiotakis Nikussios, mare dragoman al Porții. În 1673, la moartea acestuia marele vizir Ahmed Köprülü l-a desemnat pe Alexandru Mavrocordat ca succesor în funcția pe care o deținuse Nikussios. Ca șef al tălmacilor și diriguitor al relațiilor diplomatice cu țările europene, Alexandru a devenit, astfel, unul din factorii determinanți ai politicii externe a Imperiului otoman. În noua sa calitate, el a fost în raporturi de prietenie cu Constantin Brîncoveanu, apropiere întărită și prin căsătoria fiului său Scarlat, cu domnița Ilinca, fiica voievodului Țării Românești.

Ca mare dragoman, Alexandru și-a încununat cariera diplomatică prin participarea la negocierea Păcii de la Karlowitz, semnată la 26 ianuarie 1699. Folosind antagonismele dintre Polonia și Sfîntul imperiu romano-german, el a izbutit să obțină evacuarea de către polonezi a nordului Moldovei. În cursul tratativelor purtate în această problemă, a invocat deseori faptul că Moldova era o țară de care Poarta nu putea dispune, deoarece nu era cucerită de sultan, ci doar închinată Porții. De asemenea, a respins pretențiile imperialilor austriaci privind Țara Românească.

La sfîrșitul unei cariere prodigioase, pentru a-i răsplăti meritele, sultanul Mustafa II l-a onorat, în 1698, cu titlul de exaporit (sfetnic de taină).

A murit în decembrie 1709. S-a bucurat de renumele de a fi fost un mare om politic și, în același timp, un strălucit învățat, renume justificat de operele sale literare, filozofice și istorice, printre care și o istorie universală, a cărei ultimă parte se referea pe larg și la țările noastre.

Fiul său, Nicolae, i-a urmat în funcția de mare dragoman (1698) și mare logofăt al Patriarhiei (1705). În noiembrie 1709, cu o lună înaintea morții tatălui său, a fost înălțat pe tronul Moldovei.

Un principe după modelul veacului luminilor...

Inițial, pe tronul Moldovei, rămas liber prin mazilirea lui Mihai Racoviță, otomanii ar fi vrut să-l numească pe Antioh Cantemir; acesta însă a refuzat și tronul a fost încredințat lui Nicolae Mavrocordat, diplomat cu experiență, prin intermediul căruia otomanii sperau să medieze între Rusia, Polonia și Suedia — aflate în conflict. După numai un an și 17 zile de domnie, cînd a devenit evident că soluționarea diplomatică a crizei nu era posibilă, Nicolae Mavrocordat a fost înlocuit cu Dimitrie Cantemir. După episodul de la Stănilești și eșecul acțiunii politice a lui Cantemir[2], Poarta a încercat o înțelegere cu un număr de boieri, pentru desemnarea unuia dintre ei ca domnitor. Aceștia — în primul rînd marele vornic Lupu Costachi — după ce au arătat marelui vizir nemulțumirea față de numirea de către Poartă a domnilor fără consultarea țării, au acceptat numai formarea unei căimăcămii, alcătuită din marele vornic Lupu Costachi, hatmanul Antiohie Jora și Maxut postelnicul. Apoi, după o nouă consultare a boierilor moldoveni, s-au profilat patru candidați la tronul Moldovei: Mihai Racoviță, Nicolae Mavrocordat, Antioh Cantemir și Constantin Duca. În cele din urmă, alegerea Porții s-a oprit asupra lui Nicolae Mavrocordat, revenit astfel, pentru a doua oară, în fruntea Moldovei.

Voievodul avea să domnească atît în Moldova (1711-1715), cît și în Țara Românească (1715-1716; 1719-1730), inaugurînd în ambele principate așa-numitele „domnii fanariote", deși — paradoxal — în domnia sa din 1709-1710 fusese considerat domn pămîntean.

Format în ambianța cărturărească a părintelui său, cunoscînd scrierile de filozofie politică ale vremii, Nicolae a căutat să se călăuzească, în domnia sa, după principiile absolutismului luminat, adaptate la relațiile românești de atunci. În același timp, avînd conștiința înrudirii sale cu vechea dinastie românească a Mușatinilor, și-a luat drept model pe marii înaintași ai acestei dinastii. Ca și Brîncoveanu, care se revendica Basarab tot printr-o descendență feminină, Nicolae

---

[1-2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6/1976; 9 și 10/1973.

Mavrocordat a pus să fie înscrisă la începutul **Cronicii** domniilor lui „viţa“ sa (alcătuită de vel vistierul lui Constantin Văcărescu) care „se trage de la lăudatul Alexandru vodă, domnul Moldovei, carele cel bun şi cel mare s-au numit“ şi de la „Ştefan vodă cel Bun“.

În politica internă, eforturile voievodului s-au îndreptat spre efectuarea unor reforme. Pe primul plan s-au situat măsurile de refacere demografică, prin crearea de slobozii, apoi prin raţionalizarea şi stabilizarea dărilor, ca şi repartizarea plăţii lor în patru „sferturi“[1]. Dar, ceea ce a ilustrat concepţia înnoitoare a domnului în guvernarea ţării a fost dezbaterea bugetului ţării în adunările stărilor (1712 — în Moldova; 1725 — în Ţara Românească): „Chemat-au — scrie cronicarul Radu Popescu — pe arhiereul pămîntului acestuia [al Ţării Româneşti — **n.r.**], chir Daniil şi pe alţi arhierei care-i era năstavnici ai sfintelor mănăstiri ai ţării, şi pe toţi egumenii de pe la sfintele mănăstiri ale ţării, ceale mari, şi pe toţi boierii cei mari şi al doilea, înaintea cărora au dat măria sa toate socotealele [...] care dovedindu-se că adevărate sînt, şi orice s-au luat din ţară s-au cheltuit în trebile împărăţiei şi ale ţării şi asupra măriei sale n-au rămas nimiça“. Era pentru întîia oară cînd bugetul se dezbătea în faţa unei adunări, la care, alături de înaltul cler şi marea boierime, participau şi boierii de rangul doi.

Nicolae Mavrocordat a avut unele iniţiative şi în direcţia ameliorării stării ţăranilor. Încă la prima sa venire în Moldova, pe drumul de la Galaţi la Iaşi, ţăranii i-au ieşit înainte cu jalbe, plîngîndu-se împotriva asprei fiscalităţi. Atunci domnul — spune Ion Neculce — „au poroncitu zlotaşilor cu mare groază [străşnicie — **n.r.**] numai să întoarcă toţi banii mojîcilor [ţăranilor — **n.r.**] înapoi“. Dintre măsurile luate în favoarea ţărănimii, cele mai importante au fost acordarea de cărţi de scutală celor căsătoriţi, iar pentru alte categorii sociale desfiinţarea, în 1712, a plăţii desetinei (zeciuielii) pe stupi. Desigur, Nicolae Mavrocordat s-a afirmat, în politica sa, ca principal exponent al claselor stăpînitoare. Concomitent cu desfiinţarea desetinei, de pildă, el a scutit şi pe arhierei, preoţi, boieri mari şi mici, negustori, curteni, de una din dările împovărătoare, goştina pe mascuri (porci crescuţi pentru îngrăşat). Semnificativ este însă că, prin atenţia acordată ţărănimii, el a arătat necesitatea schimbării stării acestora, necesitate ce va fi înţeleasă mai larg de către fiul său, Constantin Mavrocordat.

Pe plan extern, concepţia politică a lui Nicolae Mavrocordat s-a axat pe respectarea legăturii principatelor cu Poarta, pornind de la aprecierea realistă a situaţiei internaţionale. De aceea, eforturile sale au avut drept ţel conservarea şi consolidarea drepturilor principatelor faţă de Imperiul otoman — aşa cum fuseseră acestea stipulate[2]. În anii 1718 şi 1719, împreună cu fratele său, Nicolae, a luptat pentru suveranitatea teritorială a Ţării Româneşti asupra zonei de pe malul stîng al Dunării, între Greaca şi Oraşul de Floci şi a unei părţi a judeţelor Rîmnic şi Buzău, unde autorităţile otomane instalaseră subaşi prin sate şi scaune de vamă pe bălţi.

„Om învăţat foarte, bun cărturar“ — cum îl caracteriza Neculce — voievodul a fost şi un sprijinitor al culturii în ţările române. Ctitor al Mănăstirii Văcăreşti, principele şi-a instalat aici renumita bibliotecă ce adăpostea opere de valoare europeană[3]. Din iniţiativa sa, cronicile ţărilor române au fost adunate într-un corpus manuscris.

La sorocul vieţii sale, petrecut în 1730, pe scaunul domnesc din Bucureşti, Nicolae vodă Mavrocordat era departe de a-şi fi realizat opera aşa cum o gîndise în tinereţe. Lăsa însă un fiu, pe Constantin, care îi va continua activitatea.

Timp de trei ani, între 1716 şi 1719, tronul Ţării Româneşti a fost ocupat de fratele lui Nicolae, Ioan Mavrocordat. Domnie scurtă, marcată de aceeaşi grijă purtată ţării. Principalul eveniment petrecut în vremea acestei domnii l-a constituit conflictul austro-turc din 1716-1718. Cu acest prilej, cînd trupele imperiale ameninţau ţara, el scria cu demnitate guvernămîntului militar austriac din Transilvania: „Eu am ţinut după puteri ţara aceasta cruţată şi sigură de toţi aceia care căutau să o sfîşie cu cruzime, şi de acum înainte o voi face cu ajutorul lui Dumnezeu“. Diplomat iscusit, Ioan Mavrocordat s-a dovedit un experimentat negociator la Passarowitz, în 1718, cînd austriacii, învingători în războiul din 1716-1718, ar fi dorit să anexeze Ţara Românească. Voievodul s-a împotrivit, dar, n-a putut împiedica ocuparea Olteniei, care timp de două decenii va sta sub stăpînirea austriacă.

În politica internă s-a remarcat ca un domn blînd şi binevoitor, înconjurîndu-se de familia şi de oamenii de încredere ai lui Constantin Brîncoveanu, reveniţi din exil odată cu el, încît Iorga definea domnia sa drept o „restauraţie brîncovenească“. A murit la 23 februarie 1719, fiind înmormîntat la biserica Sfîntul Gheorghe, alături de martirul vodă Constantin Brîncoveanu.

...şi un fiu reformator

Constantin Mavrocordat şi-a început domnia la 3 septembrie 1730, cînd — conform vechiului drept al ţării — obştească adunare a Ţării Româneşti l-a ales ca succesor al părintelui său, Nicolae. A domnit de zece ori: de şase ori în Ţara Românească (septembrie-octombrie 1730; 1731-1733; 1735-1741; 1744-1748; 1756-1758; 1761-1763) şi de patru ori în Moldova (1733-1735; 1741-1743; 1748-1749 şi 1769). Şi-a socotit însă anii de domnie în continuare, subliniind şi în felul acesta unitatea de neam şi limbă a moldovenilor şi muntenilor.

Principe tînăr — avea doar 19 ani la urcarea pe tron — Constantin Mavrocordat a dus mai departe reformele iniţiate de tatăl său, le-a perfecţionat şi le-a amplificat. Reformele sale s-au produs la amurgul feuda-

[1] Măsura împărţirii impozitului în patru rate a fost încercată şi de Constantin Brîncoveanu şi Antioh Cantemir, dar Nicolae Mavrocordat a generalizat-o — **n.r.**

[2-3] Vezi **Magazin istoric**, nr. 3/1975; 6/1976.

lismului și au pecetluit tocmai sfîrșitul acestei epoci. O tradiție ce se păstra în Moldova la începutul veacului trecut și consemnată de George Sion amintește călătoriile prin țară ale voievodului: „În toate părțile pe unde umbla lua note, asculta plîngeri și însemna cu de-amănuntul neajunsurile, lipsurile". Așadar, în inițierea și aplicarea măsurilor menite să încurajeze progresul, domnul a pornit de la o atentă cercetare a societății românești, a tendințelor ei de evoluție.

După întrunirea stărilor și discuțiile din adunările obștești, la 5 august 1746 — în Țara Românească și la 1 iunie 1749 — în Moldova, voievodul a sancționat **desființarea rumâniei și veciniei,** deci a dependenței personale a țăranilor față de boieri — una din trăsăturile fundamentale ale relațiilor de producție feudale. Reforme cu un profund spirit progresist: „În pămîntul țării noastre — arăta **Hrisovul solemn** din 1746 — vedem că multe din ceale vechi obiceiuri care s-au cunoscut că sînt bune și de folos și de cei din urmă stăpînitori s-au întemeiat desăvîrșit și sînt păzite nestrămutate. Dar unele dintre acestea vechi legături, vedem că nu numai că nu au fost de nici un folos, ci și de pagubă".

Desființarea rumâniei s-a ivit din necesitatea scoaterii țăranilor de sub arbitrariul boieresc, care fie le provoca fuga, fie sustragerea de la dări. În același timp, înlăturînd iobăgia, statul intervenea și în raporturile economice dintre proprietarii boieri și țăranii fără de pămînt, stabilind cuantumul de muncă (12-24 zile pe an[1]) și darea în natură datorată de cei din urmă primilor. Pentru ca reforma să poată fi aplicată în întreaga țară, domnul a luat o serie de măsuri: administrația locală a fost încredințată unor reprezentanți domnești, iar justiția unor judecători numiți de principe dintre boierii mazili[2]. Întrucît slujbașii erau plătiți de stat, abuzurile erau — ipotetic — împiedicate. În sfîrșit, pentru a atenua opoziția unor boieri, domnitorul a acordat scutire de dări boierilor din prima și a doua treaptă.

De asemenea, au fost scutiți de dări profesorii școlilor domnești și clericii, cerîndu-li-se, în schimb dovezi de învățătură și cunoaștere a meseriei. Drept urmare, programul marilor școli din capitalele principatelor s-a diversificat; pentru tipărirea de lucrări destinate învățăturii, în Moldova au fost înființate tipografii pe lîngă mitropolie și episcopii, iar o parte din cărțile necesare au fost aduse din Țara Românească și de la Blaj.

Constantin Mavrocordat a generalizat oficierea slujbei bisericești în limba română și a impus cursurile de latină și română la școlile domnești. El răspundea supărat vel căpitanului de Soroca: „Carte ce mi-ai trimis, am luoat și cele scrise am vădzut; dar pentru ce să ne scrii grecești? Au aștepți să-ți dăm noi logofăt să scrie rumânește? Să-ți cauți logofețăl să ne scrii rumânești! Să nu ne mai scrii grecești". Interesat în ridicarea unor slujbași bine pregătiți, Constantin vodă a trimis un grup de copii de boieri la studii, în Italia.

Ca și tatăl său, Constantin vodă s-a ridicat împotriva unor încălcări ale teritoriului românesc. În timpul războiului austro-ruso-turc din 1736-1739, el a intervenit la Poartă și a dat ajutor militar otomanilor pentru alungarea imperialilor austriaci din Oltenia. Desfășurînd o susținută activitate diplomatică, Constantin vodă a reușit — în urma Tratatului de pace de la Belgrad din 1739 — să refacă unitatea Țării Românești reunind la teritoriul ei Oltenia, ce fusese ocupată în 1718 de austriaci. Prin intervenția domnului la Divanul imperial s-au obținut firmanuri executorii pentru interzicerea incursiunilor turcești peste hotarele principatelor. În 1761, în urma unei asemenea încălcări, sultanul Mustafa III a dat o declarație oficială: „Țara Românească, din zilele de altădată și pînă acum, este înregistrată separat la cancelarie și se interzice călcarea ei cu piciorul și ea se bucură de libertate în toate privințele [...] și de asemenea nimeni dintre alții să nu calce de loc hotarele Țării Românești". Era o confirmare a tratatelor mai vechi dintre Poartă și Țara Românească și, totodată, o menționare a autonomiei acesteia față de Imperiul otoman.

Pentru apărarea țării, voievodul a păstrat neatinse cadrele vechii oștiri, în frunte cu hatmanul și spătarul, adică un corp de 6 000-8 000 slujitori și plăiași (ostași de la graniță) în fiecare principat — efective care, cu mici oscilații, se menținuseră din a doua jumătate a sec. XVII. În caz de nevoie, era chemată sub arme și populația. Așa, de pildă, în toamna lui 1739, cînd Bucureștii erau amenințați de un raid ordonat de feldmareșalul austriac Münnich, Constantin Mavrocordat a constituit o gardă locală compusă din boieri și tîrgoveți, instruiți și echipați ad hoc, care împreună cu „steagurile" oștirii au apărat Capitala.

În 1749, față de o nouă creștere a pretențiilor Porții, „el răspundea — notează **Cronica Ghiculeștilor** — boierilor care îl îndemnau mereu să scoată dări, că dorea mai degrabă să fie mazilit și surghiunit decît să despoaie pe supușii nevoiași ca să dea într-una acelora care cer mereu și nu se mai satură". A trimis boieri români la Poartă și „le-a dat poruncă strașnică" să nu răspundă decît „Nu avem". Alături de reformele sale interne, Constantin vodă a încercat în acel an, 1749, o statornicire a relațiilor financiare cu Imperiul otoman. Nu a reușit.

În decembrie 1769, Constantin Mavrocordat murea, ca și tatăl său, în scaunul voievodal. Prin cele zece domnii alternative în ambele principate extra-carpatice, prin reunirea pe sigiliul său a stemelor ambelor țări, ca și prin aplicarea comună a reformelor, în cele două țări române, el a netezit calea spre unificarea modernă a principatelor.

Spre deosebire de domniile lui Constantin, cea din Moldova a lui Ioan, fratele său, petrecută între 1743 și 1747, nu a lăsat decît amintirea unei guvernări nedibace, de conjunctură,

---

[1] Diferența de zile (12 — în Țara Românească, 24 — în Moldova) era compensată de faptul că în Moldova nu se percepea despăgubirea în bani, de 10 taleri de persoană — **n.r.**

[2] Denumire dată boierilor fără dregătorii.

remarcabilă doar prin multele-i dări și nechivernisire.

Tîrziu, în a doua jumătate a veacului XVIII, fiii acestor doi frați, deci a treia generație de Mavrocordați, au domnit succesiv la Iași. Primul, Alexandru (1782-1785), fiul lui Constantin, poreclit de otomani **Deli bei** („Prințul curajos"), a fost numit de Poartă fără să fi fost în prealabil mare dragoman[1], ca o recunoaștere a meritelor tatălui său. S-a remarcat prin aplicarea riguroasă a justiției, ca și prin nestrămutata credință față de Poartă. Celălalt Alexandru (1785-1786), fiul lui Ioan, a fost poreclit **Firaris** („Fugarul"), deoarece, cîștigat de diplomația rusă, la izbucnirea războiului ruso-austro-turc din 1787-1792 și-a găsit refugiul la Moscova.

Un al treilea frate al voievozilor Constantin și Ioan, Alexandru, a avut descendenți în Grecia. Fiul său, numit tot Alexandru, a fost conducătorul rezistenței de la Missolonghi[2]. În noua Eladă, neamul lor s-a stins.

Prin al doilea fecior al lui Constantin, Mavrocordații s-au împămîntenit în Moldova. Hatmanul Dumitru Mavrocordat (1746-1817) s-a căsătorit cu Maria Sturdza. Urmașii lor s-au înrudit cu Flondoreștii bucovineni și cu boierii din familia Negruzzi.

Început de veac fanariot?

Evenimentele petrecute în anii 1711-1716 au fost calificate de istoriografia românească din sec. XIX drept începutul „epocii fanarioților". În pofida studiilor lui Constantin Erbiceanu, V.A. Urechia, Demostene Russo și, îndeosebi, ale lui Nicolae Iorga, care au remarcat nu numai neajunsurile, ci și progresul pe care l-a cunoscut această perioadă, termenul s-a încetățenit, voind să definească instaurarea unui nou regim, caracterizat printr-o înăsprire pe toate planurile a exploatării și o limitare fățișă a autonomiei țărilor române. În istoriografia noastră contemporană, conceptul de „epocă a fanarioților" a fost înlocuit cu cel de „regim turco-fanariot", formulă din care unii istorici străini au înțeles că din sec. XVIII și pînă în 1821, Moldova și Țara Românească ar fi fost supuse de către Poartă unui regim care ar fi anulat autonomia reală a principatelor.

Desigur, domniile voievozilor veniți pe tronul unuia sau altuia dintre principate din cartierul Fanar al Constantinopolului au avut părțile lor negative, care și-au lăsat urme asupra istoriei noastre. Perioadele scurte de domnie au făcut ca mai fiecare dintre voievozii numiți de către Poartă să caute o rapidă îmbogățire, în primul rînd prin împovărarea maselor. Averile mănăstirești au fost, în mare măsură — tot în această vreme — închinate Sfîntului Munte și Patriarhiei constantinopolitane. Administrația a cunoscut și ea o creștere numerică a funcționarilor greci, veniți și ei cu o manifestă dorință de îmbogățire.

Dar, putem oare defini „schimbarea de regim" produsă în 1711-1716 drept o modificare

[1] Prin tradiție, în timpul domniilor fanariote, domnii erau numiți dintre acele persoane care îndepliniseră funcția de mare dragoman.

[2-3-4] Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1975; 3/1974; 6/1977.

a relațiilor principatelor cu Poarta, și în general, a statutului internațional al Moldovei și Țării Românești? Protocoalele și tratatele internaționale referitoare la țările române încheiate între poloni, imperialii austriaci și otomani, în special cele de la Congresul de pace de la Karlowitz din 1698-1699, nu dovedesc o astfel de schimbare. Dimpotrivă, în relațiile bilaterale, Poartă-principate, nu s-au produs modificări notabile: firmanele de numire sau înnoire a domnilor de la finele sec. XVII — așa cum le-a reprodus Dimitrie Cantemir în **Descriptio Moldaviae** — sînt asemănătoare cu cele din deceniul patru al veacului următor, redate de **Cronica Ghiculeștilor.** Tributul, furniturile, prestațiile, darurile către sultan și administrația otomană — statuate și în tratatele cu Poarta — au păstrat și în prima jumătate a sec. XVIII același ritm de creștere de la finele veacului anterior, cauzat și de procesul de devalorizare a monedei epocii. Mai mult chiar: dacă tributul a crescut, conținutul său în aur a scăzut. În ceea ce privește numirea domnilor de către Poartă au fost și situații, ca, de pildă, în 1688, 1693, 1730 cînd „țara", adică stările, au făcut uz, cu sau fără aprobarea ulterioară a otomanilor, de dreptul necontestat oficial, de alegere a domnului.

Pe plan extern, după ultima încercare **comună** de desprindere cu **forțe proprii** de sub suzeranitatea otomană prin războiul din anii 1657-1662[3], țările române au căutat să folosească noile raporturi de forțe pentru apărarea integrității teritoriale și a ființei sale. Experiența instaurării dominației Sfîntului imperiu romano-german în Transilvania (din 1699), ulterior și în Oltenia (1718-1739), incapacitatea austriacilor, polonilor și rușilor de a obține o decizie în conflictele cu otomanii, care au avut loc în 1683-1699; 1711; 1716-1718; 1736-1739, a determinat majoritatea principilor români pînă în a doua jumătate a sec. XVIII să prefere conservarea vechii situații de suzeranitate otomană asupra Moldovei și Țării Românești, ca o soluție realistă de apărare a țărilor lor împotriva tendințelor expansioniste ale marilor imperii vecine.

Așa-zisa „schimbare de regim" din anii 1711-1716 nu a produs modificări nici în organizarea internă, în guvernarea principatelor. Componența celor două Divanuri de la Iași și București nu s-a schimbat, membrii acestora rămînînd pînă în a doua jumătate a sec. XVIII preponderent români.

Politica primilor domni zișI „fanarioți", care au fost, totodată, și primii domni din familia Mavrocordat, s-a caracterizat pe plan intern prin încercarea de a păstra instituțiile țării în forma lor anterioară, schimbînd doar acele relații ce deveniseră perimate, iar în afară, prin efortul de a păstra statutul de autonomie al țării, potrivit vechilor tratate și, în același timp, de reașezare a relațiilor țării cu puterile vecine.

Au fost direcții politice pentru aplicarea cărora Mavrocordații au acționat cu energie și pricepere, înscriindu-se, prin realizările lor, în galeria domnitorilor remarcabili ai țărilor române[4].

CELE O SUTĂ PATRUZECI DE ZILE DIN 1916

CONSTANTIN KIRIȚESCU

Pînă în ultimii ani ai vieții sale, Constantin Kirițescu a pregătit o nouă ediție — a treia — în patru volume, a cunoscutei sale lucrări Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919. **Este o operă de înaltă ținută științifică și de mare probitate profesională a unuia dintre cei mai populari cronicari ai epopeei care a fost participarea țării noastre la primul război mondial. Din păcate, monumentala monografie n-a mai putut vedea lumina tiparului. În măsura în care spațiul și configurația tematică a revistei ne vor permite, ne vom strădui să valorificăm ultima operă a regretatului istoric, spre folosul publicului cititor, al istoriografiei noastre.**

De altfel, autorul însuși a scris o prefață în care își expune criteriile și obiectivele pe care le-a urmărit cu prilejul pregătirii celei de-a treia ediții a lucrării sale:

„Ediția a II-a a Istoriei războiului pentru întregirea României, **în trei volume, apărută în anii 1925-1927, a cunoscut un succes moral și de difuzare egal, sau poate chiar mai mare ca al primei ediții. Retipărirea într-o ediție nouă — a treia — era programată pentru primii ani ai celui de-al patrulea deceniu al secolului nostru. Dar omul își propune și soarta dispune...**

Împrejurările au obligat pe autor să tot amîne apariția acestei noi ediții, care necesita o laborioasă muncă de revizuiri, completări și, pe alocuri, de reconsiderări a textului inițial. Greutățile obiective au provenit de la acumularea — între timp — a unui imens material documentar nou, ce trebuia folosit cu atenție, cu metodă și cu circumspecție. Cele subiective au venit de la obligațiile profesionale și sociale ale autorului în alte direcții —

„În noaptea de 27-28 august, trupele noastre se avîntau peste Carpați..."

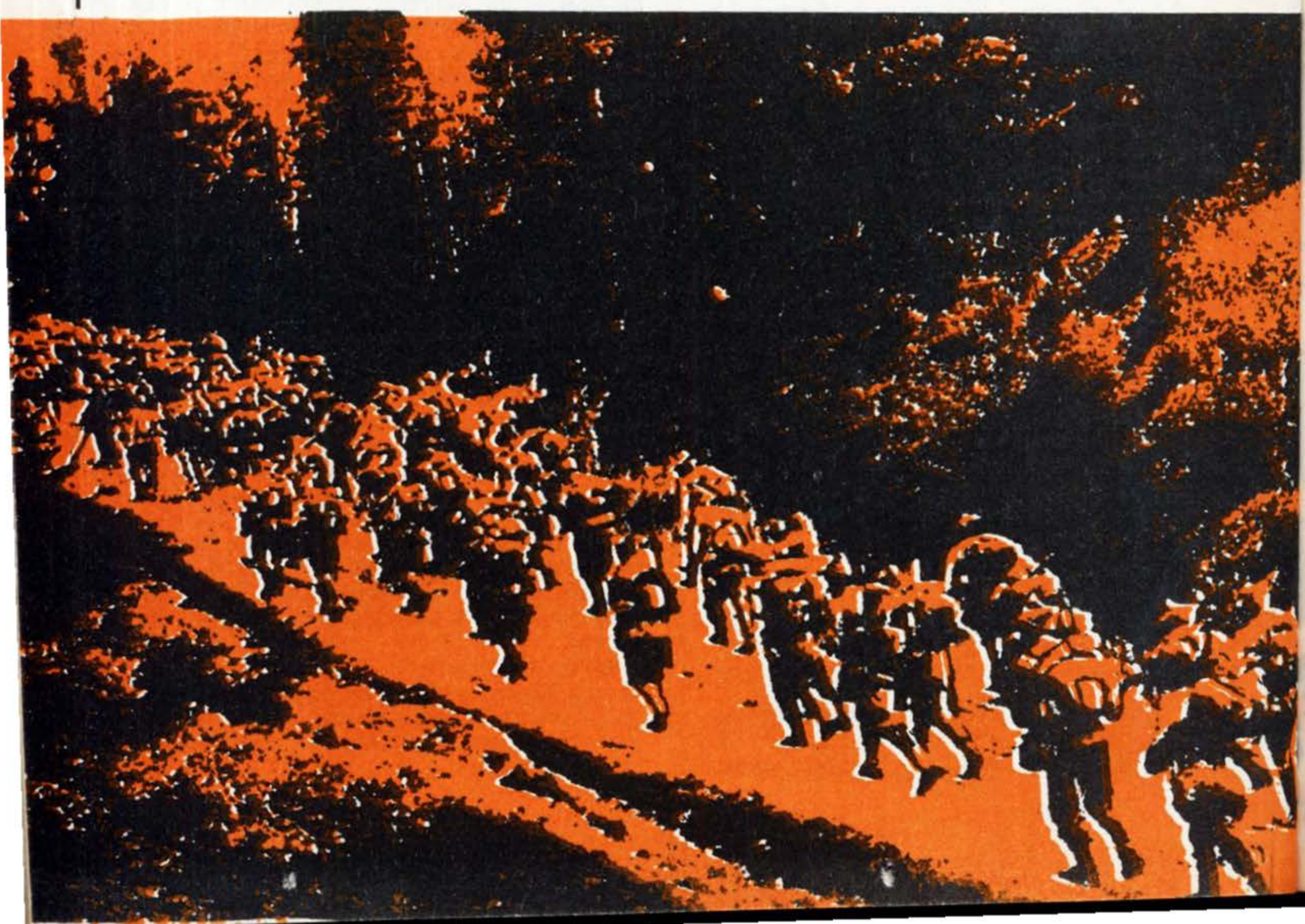

nefiind un profesionist al cercetărilor istorice — şi de la vremurile agitate pe care le-a trăit ţara înaintea, în timpul şi după cel de-al doilea război mondial. Toate acestea au fost de natură să proiecteze lumini noi peste întîmplări vechi şi să aducă modificări în unghiurile de perspectivă din care ele puteau fi privite. Ele m-au făcut să nu pot lucra decît intermitent, în perioade scurte, despărţite prin lungi pauze, dar pot spune că n-am lăsat să-mi scape neutilizat nici un izvor documentar serios, capabil să aducă precizări, confirmări sau înfăţişări noi. Am mai considerat că trebuie să aduc atenuări stilistice unor comentarii ori expresiuni prea colorate din primul text, explicabile prin temperatura fierbinte ce a urmat după văpaia războiului. Mai lămuresc că numeroasele modificări aduse textului se referă în cea mai mare parte la descrierea şi comentarea evenimentelor politice şi diplomatice; partea operaţiilor militare a rămas în general la vechiul text, cu micile rectificări, puneri la punct şi retuşări sumare. Contingenţele cu viaţa politică actuală, sau cu cea din trecutul apropiat, fac ca expunerea narativă sau critică a faptelor să fie pînă la un grad influenţată de atmosfera şi concepţiile timpului, de influenţe din lăuntru sau din afară, uneori de susceptibilităţile, greu de împăcat sau de ocolit.

În aceeaşi lungă pauză am putut să dau publicităţii cîteva variante ale lucrării mele. Astfel, au apărut: ediţia în limba franceză a istoriei războiului, editată la Paris în marea colecţie Payot (Collection des mémoires et documents pour servir à l'histoire de la Grande Guerre), cu magistrala prefaţă a lui André Tardieu, ea însăşi fiind un document deosebit de preţios; o ediţie prescurtată în Biblioteca pentru toţi; o ediţie populară sub titlul Povestea sfîntului nostru război, şi alte prelucrări în limba română sau în limbi străine. Cîteva din capitolele pregătite pentru noua ediţie au văzut lumina tiparului sub formă de monografii, publicate prin reviste istorice sau literare.

Nu pot preciza, acum, cînd scriu aceste rînduri, data la care această nouă ediţie va putea fi tipărită; aceasta nu depinde de mine, ci de alţi factori şi împrejurări. Singurul lucru ce cred că-mi este îngăduit să fac este să declar că am pus la redactarea ei acelaşi cuget curat — care a determinat succesul primelor ediţii — neinfluenţat de nici o altă consideraţie decît redarea adevărului, de nici un alt sentiment decît al iubirii de patrie, care se exaltează în timpul succeselor, dar se verifică şi se consolidează în timpul restriştilor.

Cred că forma sub care se prezintă de astă dată lucrarea mea este cea ultimă şi definitivă, aceasta nu numai întrucît mă priveşte pe mine, ca autor, dar şi în ce priveşte textul faptic ori exegetic al tratării. Cîteva decenii, scurse de la primul război mondial, în care timp s-a acumulat o literatură uriaşă asupra tuturor aspectelor cu care el s-a prezentat, au făcut ca ele să fie îndeajuns de clarificate, încît să se poată spune ultimul cuvînt, iar evenimentele mai noi l-au împins pe un plan mai depărtat de preocupări şi interese. Desigur că unele din episoadele mărunte mai pot face obiectul unor discuţii sau polemici postume, dar ele nu pot ajunge să altereze nici adevărul faptei, nici lumina care îi dă relief. Neaparţinînd nici unei «şcoli istorice», nici unui cenaclu şi nici unui partid politic, nefăcînd din scrisul istoriei o meserie sau o carieră, îmi place să cred că am reuşit să fac o operă de sinceritate şi de adevăr, evitînd cu grijă orice influenţe care le-ar putea altera. Dacă mi-am propus a reconsidera întreg textul ediţiilor precedente, am făcut-o spre a aduce stilizării lui modificările şi ajustările reclamate de obiectivitatea istoricului şi înlesnite de calmul pe care îl aduc atît timpul cît şi vîrsta scriitorului.

Providenţa mi-a îngăduit ca la o vîrstă înaintată, luptînd cu greutăţile trupeşti inerente ei, şi cu împrejurările de viaţă fatal legate de epocile de mari prefaceri social-politice, să pot pregăti — printre altele — atît această a treia ediţie în patru volume a Istoriei războiului de întregire, cît şi istoria participării României la cel de-al doilea război mondial (aflată în manuscris). Ele sînt testamentul meu, prin care las o moştenire spirituală tineretului ţării noastre, cu convingerea şi speranţa că el va şti s-o preţuiască, s-o păstreze, s-o înalţe şi s-o fructifice".

Pentru moment ne-am oprit la primele patru paragrafe din capitolul VI al volumului III, în cuprinsul cărora autorul analizează factorii care au determinat evoluţia situaţiei de pe fronturile noastre în toamna şi iarna anului 1916. Ni s-a părut cu atît mai indicat, cu cît în istoriografia străină persistă încă tratări şi interpretări profund eronate cu privire la perioada respectivă.

În redarea textului s-au adoptat normele ortografiei actuale, renunţîndu-se totodată la forma veche a unor cuvinte (război, inimic, cari, greşalele etc.). Titlul, subtitlurile, parantezele drepte şi notele marcate prin sigla n.r. **aparţin redacţiei** Magazin istoric.

Marian ŞTEFAN

Unul contra douăzeci

Campania românească din 1916 ţinuse o sută patruzeci de zile. În noaptea de 27-28 august, trupele noastre se avîntau peste Carpaţi; la 6 decembrie, după o sută de zile, inamicul intra în Capitala ţării. Puterea armatei române fusese adînc zdruncinată; totuşi, o parte a armatei s-a mai menţinut pînă la jumătatea lunii ianuarie, dînd timp de încă patruzeci de zile lupte necontenite pentru păstrarea unei linii de front şi pentru punerea în siguranţă a celeilalte părţi a armatei. Armata română — după expresia lui Ludendorff[1] — fusese bătută, nu fusese însă distrusă.

Intrarea noastră în război provocase o explozie puternică de sentimente deosebite la cele două partide în luptă, aşa cum pînă atunci nu făcuse intrarea nici unui alt popor, în decursul războiului mondial. Părerea generală era că intrarea României, cu aruncarea în cumpăna războiului a unei jumătăţi de milion de luptători proaspeţi, va fi hotărîtoare. Pe cît de mare era entuziasmul în presa, parlamentele şi în tranşeele fronturilor amice, pe atît de adîncă era consternarea inamicului. Intrarea noastră dădea lovitura de graţie, într-un moment cînd duşmanul era strîns de aproape pe toate fronturile: la Verdun şi pe Somme, pe Styr şi în Carpaţii galiţieni, pe Struma şi pe Vardar, duşmanul ţinea piept cu greutate loviturilor. De aceea el privea cu groază agravarea pricinuită de intrarea României.

„Niciodată — scrie Hindenburg [şeful Înaltului comandament german al armatei de uscat în perioada 1916-1918] — un rol istoric decisiv, de o asemenea importanţă, nu s-a încredinţat, într-un moment aşa de favorabil, în mîna unui stat atît de mic ca România. Niciodată, soarta unor puteri atît de mari ca Germania şi Austro-Ungaria, în deplină desfăşurare a întregii lor forţe militare, nu fusese dată pe mîna unei ţări, care abia dacă număra a douăzecea parte din populaţia ambelor state, ca în cazul de faţă. Pe baza situaţiei războiului, se putea presupune că România n-are decît să meargă încotro va voi, pentru ca să decidă soarta războiului în favoarea acelor state care de doi ani se asaltau zadarnic".

Rezultatul campaniei române de patru luni şi jumătate n-a corespuns nici aşteptărilor Aliaţilor, nici temerilor adversarului. Acest rezultat se poate exprima în felul următor:

a) Pentru a face faţă noii situaţii, duşmanii au trebuit să ridice de pe celelalte fronturi europene o considerabilă

[1] Erich Ludendorff, general, şeful statului major al lui Hindenburg — n.r.

forță militară — peste 40 divizii — pe care s-o arunce împotriva noului adversar. Urmarea a fost că puterile Înțelegerii [Antantei] au profitat de această ușurare a fronturilor lor, fie ca să-și odihnească și să-și regrupeze propriile forțe, fie ca să se salveze din situația amenințătoare, fie ca să aplice ele însele dușmanului lovituri simțitoare.

b) Luptînd necontenit împotriva armatei române timp de patru luni și jumătate, dușmanul repurtase mari victorii, dar suferise și înfrîngeri simțitoare. Pierderile sale fuseseră foarte mari. O parte din armata dușmană fusese distrusă; cealaltă era sleită de oboseală. Pentru odihna și refacerea ei, această armată avea nevoie de un lung repaus, de care vor profita atît trupele noastre, spre a se reface, cît și Aliații, spre a da lovituri dușmanului comun.

c) România fiind înfrîntă, nu însă scoasă din luptă, dușmanul trebuia să păstreze pe frontul român un număr impozant de forțe în vederea operațiilor viitoare; toate aceste forțe erau deci sustrase de la întrebuințarea pe care ar fi avut-o pe celelalte fronturi europene.

Acesta era rezultatul real al intrării României în război după patru luni și jumătate de campanie a anului 1916. Că el este important și că atîrnă greu în cumpăna războiului, de partea Aliaților, este de netăgăduit. Tot atît de adevărat însă este că a fost cu totul altul decît cel așteptat.

Care sînt cauzele?

Desigur că judecarea împrejurărilor intervenției României fusese greșit făcută de amîndouă părțile. Desfășurarea războiului a scos la iveală lucruri care nu se puteau cunoaște sau nu s-au știut dinainte. Nici din partea noastră, nici, mai ales, din partea aliaților noștri, nu se cîntăriseră cu băgare de seamă toate împrejurările în care aveam să luptăm, nu se prevăzuseră toate eventualitățile ce se puteau ivi și nu se luaseră măsuri spre a se înlătura complicațiile posibile. La greșelile făcute cu bună credință, din ignoranță sau din calcul greșit, se mai adăugară încă cele făcute cu intenții vinovate.

Un examen critic al intrării noastre în război, al pregătirii lui pe toate terenurile și al desfășurării lui, ne va lămuri pe deplin.

„Regele" și pionul

Lipsa de coordonare a Aliaților atît în acțiunea politică-diplomatică, cît și în conducerea militară, a avut influențe rele asupra mersului operațiilor. Puterile Centrale aveau avantajul poziției lor, al vecinătății și al rolului preponderent pe care-l juca Germania, atît pe terenul politic, cît și pe cel militar. Veleitățile de independență ale lui Konrad von Hoetzendorf[1] nu influențau, nici nu intimidau conducerea centrală care, mai întîi prin ascendent moral, apoi prin convenții scrise, revenea Germaniei. La Antantă, acest lucru nu exista. Fiecare armată opera pe cont propriu, fără coordonare de ansamblu. E drept că comandamentul francez exercita un anume ascendent asupra celorlalte, mulțumită valorii recunoscute a armatei franceze și a faptului că Franța era partenerul cel mai important ca putere militară. Dar, efectiv, Joffre[2] n-avea dreptul să dea ordine deoarece Haig[3] și Cadorna[4] erau colegii săi, iar țarul, regele Albert[5] și principele Alexandru[6] erau nu numai comandanții armatelor lor, dar și suveranii țărilor lor. El nu putea da decît sfaturi ori sugestii; dar, în război, ceea ce contează este execuția. Lipsa de coordonare între puterile Antantei a făcut ca ea să piardă avantajul superiorității numerice a forței și a permis Puterilor Centrale să păstreze inițiativa, dînd lovituri cînd pe un front, cînd pe altul.

Încercări timide de coordonare prin instituirea unui comandament unic s-au făcut prin conferințele de la Calais (iulie 1915), Chantilly (7 iulie 1915, decembrie 1915 și noiembrie 1916), dar, abia în primăvara lui 1918, sub imperiul și teroarea catastrofei, ea s-a putut realiza.

Intrarea României în acțiune și conducerea operațiilor pe frontul nostru sînt o pildă clasică a acestei fatale lipse de coordonare. Joffre o dă ca un exemplu de efect al încetinelii, al șovăielilor, al lipsei de directive precise și al refuzului de colaborare. Patru evenimente mari marchează vara anului 1916: ofensiva franco-engleză pe Somme, ofensiva Brusilov[7], ofensiva italiană și intrarea României. Bine și constant conduse, ele ar fi putut avea un efect hotărîtor. În loc de aceasta, rezultatul a fost lamentabil: „Antanta a plătit-o cu prelungirea conflictului încă doi ani, Rusia cu o revoluție, țarul cu tronul și viața sa, România cu o invazie care a dus-o la două degete de pieire".

Pentru ca intrarea în linia de luptă a peste o jumătate de milion de soldați proaspeți să aibă efectul decisiv care se sconta, ar fi trebuit ca forțele române să facă să se simtă acțiunea lor **în punctul și momentul** cerute de desfășurarea strategică a operațiilor pe eșichierul european. Dar, pentru aceasta ar fi trebuit un plan de campanie comun și o direcție superioară unitară care să știe să distribuie rolurile și să impună executarea lor. Dar momentul intrării noastre în acțiune n-a fost fericit ales. Brătianu a avut continuu preocuparea de a nu-și angaja țara într-un moment considerat de el ca neprielnic. Evenimentele întîmplate ulterior au demonstrat cît de întemeiată era această preocupare. Cu toată prudența și abilitatea șefului guvernului român, împrejurările au fost mai potrivnice: **el a trebuit să intre în război nu la momentul voit de dînsul, ci la unul impus din afară.** Osti-

---

[1] General austriac, comandant al armatei austro-ungare pe Frontul rus (1914-1916) — **n.r.**

[2] Joseph Joffre, mareșal, comandant al forțelor de uscat franceze din nord și nord-est (1914-1915), apoi al tuturor trupelor terestre franceze (1915-1916) — **n.r.**

[3] Douglas Haig, comandantul Corpului expediționar britanic în Franța — **n.r.**

[4] Luigi Cadorna, mareșal, comandant suprem al armatei italiene (1915-1917) — **n.r.**

[5] Albert I, regele Belgiei (1909-1934) — **n.r.**

[6] Viitorul rege al Iugoslaviei, Alexandru I Karagheorghevici (1921-1934) — **n.r.**

[7] Aleksei Alekseevici Brusilov, general, a condus ofensiva rusă pe Frontul de Est din vara anului 1916, străpungînd Frontul austro-german la Luțk — **n.r.**

litatea guvernului țarist, opunerea lui persistentă la recunoașterea revendicărilor noastre naționale integrale, reaua credință pe care o opunea la predarea materialului de război ce ni se trimetea de Aliații din Vest, toate greutățile puse pentru obținerea garanțiilor pe care Brătianu, instruit de dureroasa experiență a trecutului, le socotea indispensabile, au întîrziat data intrării noastre în acțiune. „Momentul" nu mai corespundea cu epoca cea mai favorabilă.

În conferința interaliată de la Chantilly, de la 15 noiembrie 1916, Joffre exprimîndu-se că intrarea României n-a produs efectul scontat, din cauza momentului tardiv la care s-a produs, delegatul român, colonelul Rudeanu, a replicat că România a întîrziat deoarece n-a fost pusă mai repede de Aliați în stare de a intra în campanie. Cu toată insistența ce s-a pus în acest scop [în perioada dinaintea intrării], arătîndu-se lipsurile, insuficiența dotării armatei române cu material, în special cu muniție de artilerie, aceste trebuințe nu s-au satisfăcut la timp și chiar așa, la data intrării sale, România nu primise ce-i era trebuincios.

Ce putea fi și ce a fost în realitate e ușor de înțeles: una pînă la două luni mai de vreme, intervenția română ar fi fost catastrofală pentru Austro-Ungaria. Întîrzierea ei a salvat-o. Austriacii, în urma dezastrului de la Luțk, putuseră să-și aducă artileria grea și numeroase unități de pe frontul italian, iar conducerea armatei lor fusese luată în mînă de germani. Criza era trecută. Ofensiva lui Brusilov era epuizată, iar Puterile Centrale se reculegeau. Forțele lor militare, rău apreciate de aliații noștri, erau acum îndestulătoare, nu numai ca să opună rezistență pe Frontul de Vest, dar să se plănuiască acțiuni ofensive pe celelalte fronturi. O astfel de acțiune se începuse pe Frontul de la Salonic; o alta se pregătea pe cel rus.

În acest moment, cînd situația începuse a se desemna dezavantajoasă pe fronturile orientale, Statele majore rus și francez ne-au pus ultimatumul: **acum ori niciodată.** Am intrat, așadar, nu la momentul favorabil, liber ales de noi, ci **la cel impus de Aliați, pentru ușurarea situației generale de pe fronturile europene.**

Ușurința cu care fusese împinsă România în război, cu toate condițiile nefavorabile ale momentului, fusese de altfel minunat sintetizată în cuvintele lui Joffre — un om chibzuit în aprecieri: „Esențialul este ca România să intre; ce va fi pe urmă se va vedea".

De ce puterile Antantei au silit totuși România să intre în luptă nepregătită și fără ca acțiunea ei să fie coordonată cu a Aliaților? O putem înțelege, împrumutînd o metaforă din tehnica jocului de șah: conducerea aliată era la primejdie; ca să salveze „regele", a împins înainte un pion, destinat a fi sacrificat.

Este cu atît mai interesant de relevat comentariile făcute mai tîrziu, după dezastru, din aceleași cercuri aliate care forțaseră România să intre în război, oricum ar fi. Un general rus (Win) scria: „Domnește în genere impresia că România a tras sabia puțintel cam cu ușurință, socotindu-se mai puternică decît era în realitate și în speranța că va face «războiul ei» cu Austro-Ungaria, urmărind obiective limitate". Mai tîrziu, Sazonov condamnă și el „ușurința cu care România, prin somațiile lui Alekseev și Joffre a fost împinsă de aliații noștri, influențați desigur de opinia publică, care se arăta nervoasă. Șeful Statului major rus, generalul Alekseev, se văzu constrîns să pretindă înaintarea românilor în Austria sub pedeapsa că, în caz de refuz, să fie privați de avantajele promise. Noi nu eram în stare să ajutăm trupele române și de a le face să iasă nevătămate din învălmășeală. Doi ani de lupte teribile slăbiseră foarte mult armata noastră, iar munițiile noastre, după insuficiențele de la început, erau aproape complet epuizate".

Cînd 7 = 40

Intervenția română nu a fost suficient studiată de Aliați, astfel ca ea să se facă în condiții care să producă maximum de efect. Deși instruiți îndeajuns de experiența a doi ani de război, Aliații au trecut cu ușurință peste grava situație strategică a României. Frontiera română, devenită frontul său de apărare, era de două ori mai lungă decît frontul francez și numai cu puțin mai scurtă decît cel rusesc. Forțele române vor fi obligate să se dispună în cordon de-a lungul acestei frontiere. Afară de aceasta, ieșindul pronunțat al Munteniei, înaintînd spre vest între Carpați și Dunăre, putea fi prins ușor în clește. Și acest dispozitiv strategic atît de nefavorabil urma să fie apărat de o armată mică și insuficient prevăzută cu aparatul tehnic al războiului modern. Departe de a fi ceea ce se anunța în chip atît de ușuratic „o mare ofensivă", care să sporească forțele de pe fronturile amice existente, o cugetare serioasă trebuia să înțeleagă că România se va vedea obligată să lupte pentru apărarea noului front pe care-l alcătuia frontiera ei atît de nepriincioasă.

Tot atît de greșită a fost părerea că dușmanul nu mai are forțe cu care să facă față noului front. Dimpotrivă, dușmanul a fost în stare să-i facă față și încă cu mijloace superioare: insuficiența mijloacelor de informațiuni și de prețuire a Aliaților n-a știut să prevadă acest lucru. Ignorîndu-se resursele și mijloacele dușmanului, „el a fost considerat neputincios să facă o sforțare pe care o pregătea chiar în momentul cînd era declarat neputincios a o pregăti". De aceea — declara A. Tardieu — „România a fost tîrîtă în război fără să se fi studiat, nici cunoscut mijloacele de care dușmanul va putea dispune împotriva ei și, ca urmare, fără a se fi grupat, pe teritoriul român sau pe frontul Macedoniei, mijloacele materiale și umane, care poate ne-ar fi îngăduit să sfărîmăm planurile dușmanului".

Guvernul român a fost asigurat de Aliați că: 1) dușmanul nu-i va putea opune decît **șapte divizii;** 2) că toate măsurile sînt luate pentru ca ofensiva bulgară să nu se producă, iar în caz de contrar, ea va fi paralizată de o contraofensivă viguroasă pornită de Aliați dinspre sud.

Abia după începerea războiului nostru s-a constatat că socotelile aliaților noștri fuseseră greșite: dușmanul a putut pune în linie împotriva noastră o armată formidabilă; în loc de șapte divizii, a trimis 40[1]! Iar pentru a susține lupta împotriva lui am fost lăsați aproape la propriile noastre mijloace ca armament, comandament și efective. Ni s-a trimis Misiunea generalului Berthelot, dar, era prea tîrziu și nu era de ajuns. Falkenhayn[2] a găsit nota justă pentru caracterizarea situației: „Berthelot, e bine, dar dacă nu aduce și 500 tunuri grele, n-avem nici o teamă de el".

Cît despre ajutoarele în oameni, ele au fost prețuite de Aliații înșiși: trebuia, pe de o parte, o armată rusească de 200 000 oameni ca să atace la frontiera de sud pe bulgari, pentru a lăsa românilor libertatea de mișcare în Transilvania; pe de altă parte, trebuia o puternică ofensivă a armatei lui Sarrail la Salonic.

Realizarea acestor condițiuni indispensabile a fost mai prejos de bunele intenții, cu care fuseseră concepute. A trebuit să renunțăm la cifra de 200 000 oameni în Dobrogea — pe care Aliații înșiși o fixaseră — și tot după insistențele lor, să ne mulțumim numai cu 42 000, în urma asigurărilor date că, în planul general al operațiilor, această cifră va fi îndestulătoare. Ea s-a arătat însă insuficientă pentru a face față unei organizații ca cea germană.

Generalul Wilson, șeful Marelui stat major englez, a caracterizat astfel insuficienta pregătire a acțiunilor Înțelegerii: „Greșeala Aliaților a fost totdeauna că nu au avut nici un sistem. Acțiunea lor politică nu a fost niciodată concordantă cu acțiunea militară; dacă ar fi fost, Bulgaria ar fi venit poate cu noi în 1915. Nu a fost legătură în acțiunea lor militară: **dacă ar fi fost, intervenirea României în 1916 ar fi putut fi decisivă".**

Refuzul lui Joffre și pretextul lui Sarrail

„Armata de Orient" de la Salonic de sub comanda generalului Sarrail fusese menținută acolo mai mult cu scop politic. Principalul ei susținător — Briand — era convins că prezența ei acolo va fi un mijloc puternic pentru atragerea României: era **marea sa concepție.** Misiunea strategică a armatei de la Salonic ar fi fost: să acopere indirect mobilizarea și concentrarea forțelor române, să opereze în combinare cu forțele române de la sud de Dunăre, în scopul de a obține distrugerea forțelor bulgare.

Un antagonism se stabilise — și pe această chestiune — între guvernul Briand și Marele cartier francez. Acesta nu înțelegea importanța și oportunitatea războiului în Orient, care era considerat ca un teatru de război absolut secundar. După prevederile Marelui cartier francez, trupele trebuiau ținute pe frontul principal, singurul unde se puteau aștepta acțiuni decisive. Mari discuții s-au dus între Paris și Londra pe această chestiune. Kitchener[3], punînd ofensiva de la Salonic în legătură cu operațiile din Dardanele, voia s-o întreprindă cu forțe mari — 400 000 oameni — spre a obține succese hotărîtoare, dar nu se înțelegea cu Joffre de unde să-i ia. În acest timp, situația în Balcani se înrăutățea, zi cu zi. Clemenceau[4] susținea aceeași idee a concentrării acțiunii pe fronturile francez și rus: „Pe Meusa se va reface Serbia mare și în Polonia își va pierde Germania coloniile". Joffre refuzase să dea patru divizii necesare întăririi la timp a armatei Sarrail, susținînd că-i sînt necesare pentru ofensiva din Champagne.

Conducerea armatei de la Salonic era foarte defectuos organizată, generalul Sarrail comanda numai trupele franceze și depindea, nu de Joffre, ci de Ministerul de Război. Generalul Milne, comandantul trupelor engleze, era independent de generalul Sarrail și asculta de generalul comandant al trupelor aliate de la Dardanele, care, la rîndul lui, depindea direct de War Office [Ministerul de Război] din Londra.

Orșicum, armata de la Salonic era o forță ce nu putea fi lăsată în inacțiune. Divergențele dintre comandamentele francez și englez o paralizau. Englezii n-aveau încredere în eficacitatea acestei acțiuni, nici în comandantul ei și amenințau chiar să retragă și ce aveau acolo. Joffre era adînc nemulțumit de această inacțiune. Pretextul lui Sarrail că nu se puteau întreprinde acțiuni în timpul anotimpului cald era respins de generalissimul francez cu obi-

(Continuare în p. 56)

---

[1] Pentru atragerea României în alianța cu Antanta a lucrat mult Serviciul T.O.E. (Théâtre des opérations extérieures) de la Marele cartier general francez. Cu toată neîncrederea pe care acest serviciu o avea în generalul politician Sarrail și în armata de la Salonic, ofițerii ce-l compuneau, în special șeful său, lt. col. Billotte, depuneau cele mai mari insistențe pe lîngă col. Rudeanu, șeful Misiunii militare române la Paris, căutînd să-l convingă — și prin el, pe guvernul român — că Sarrail are forțe importante și instrucțiuni, că Sarrail va ataca, că românii vor fi stăpîni exclusivi pe planul lor de campanie ș.a. Aceasta, deși cel mai puțin convins de utilitatea intervenției române era însuși Joffre, care era informat de către Alekseev că rușii erau epuizați și că nu vor putea da românilor, în caz de nevoie, ajutorul prompt de care ar putea avea nevoie. Totuși, intervenția României cîștigase aproape întreg Marele cartier francez. Formula care exprimă această dorință era: „Cinci sute de mii de baionete mai mult aruncate în bătălie n-au stricat niciodată celor ce le-au avut de partea lor". La această apreciere optimistă se adăugau cu multă autoritate afirmațiile Biroului de informații, după care dușmanii **nu mai au nici o singură divizie disponibilă.** Speranțe nebune se întemeiau pe această informație; generalul Castelnau credea că armata română va fi aripa ocolitoare — l'aile marchante — a masei ruse.

După cele dintîi succese ale românilor împotriva austro-ungarilor, emițîndu-se la M.C.G. francez ipoteza unei concentrări germane spre a degaja Austria, Biroul informațiilor a replicat: „Cu ce voiți să atace germanii? Nu le-a mai rămas decît o jumătate de divizie în rezervă!". Iar cînd această jumătate de divizie s-a schimbat într-o jumătate de duzină, decepția fu crudă. Istoriograful Marelui cartier general francez povestește că a văzut pe un ofițer al Biroului de informații ținîndu-și capul între mîini și exclamînd: „Mais ou les prennent-ils, nom de Dieu?" [De unde naiba le iau?] Furia se descărca împotriva generalului Sarrail, căruia i se transmiteau telegrame cominatorii; unii ofițeri de la T.O.E. cereau în gura mare ca Sarrail să fie împușcat.

[2] Erich von Falkenhayn, general german, șef al Marelui stat major (1914-1916), comandantul Armatei IX în campania din România (1916-1917) — **n.r.**

[3] Lord Horatio Herbert Kitchener, feldmareșal, ministru de Război (1914-1916) și organizatorul armatei engleze în 1914 — **n.r.**

[4] Georges Clemenceau, prim-ministrul Franței (1906-1909; 1917-1920), lider al Partidului Radical, președinte al Conferinței de pace de la Paris (1919-1920) — **n.r.**

TREI TEZAURE PRIBEGE ȘI PRIMA LOR ESCALĂ: ROMÂNIA

MILICĂ MOLDOVEANU

Magazin istoric, nr.7-8/1968 prezenta odiseea unui tezaur polonez, care, cu acordul guvernului român, a intrat, în septembrie 1939, pe teritoriul țării noastre. Revenim acum cu alte date despre lungul și aventurosul „voiaj" al aurului polonez, evocînd, totodată, periplul european al altor două avuții ale acestei țări, care au străbătut și ele România: tezaurul Fondului Apărării Naționale și cel al Muzeului de Stat Wawel.

Furia ministrului nazist la București

În septembrie 1939, rezerva de aur a Băncii Poloniei este de 463 milioane zloți, reprezentînd, la cursul de atunci, circa 87 milioane dolari. Din această sumă, cca. 100 milioane zloți sînt depuși la băncile străine, restul se află în țară. În condițiile războiului, se hotărăște evacuarea aurului peste graniță; la 11 septembrie, guvernul polon înștiințează confidențial guvernul român că intenționează să-l depoziteze în străinătate și solicită autorizarea tranzitului prin România. Guvernul polon cere totodată guvernului român să asigure securitatea transportului și, în funcție de împrejurări, depozitarea temporară a aurului la Banca Națională a României. Bucureștiul aprobă tranzitul și dă garanțiile solicitate cu următoarele condiții: trecerea aurului într-un singur convoi pînă la Constanța, încărcarea lui pe o navă pregătită în acest sens și efectuarea rapidă — fără nici un depozit în România a operațiunilor de tranzit.

În seara zilei de 13 septembrie 1939, un tren cu aur al Băncii Poloniei, însoțit de doi colonei, foști miniștri, și de 20 funcționari ai Băncii, porneşte de la Brześć (din sudul Poloniei de atunci) spre localitatea Śniatyn. În Gara Dubno însă comandantul suprem al armatei polone ordonă să i se pună la dispoziție 70 lăzi cu aur în valoare de cca. 22 milioane zloți. La Śniatyn sosesc atît trenul, cît și o coloană de autocamioane[1], venind de la Lublin și transportînd restul rezervei de aur aflat în Polonia. La miezul nopții de 13 spre 14 septembrie, trenul se îndreaptă spre granița cu România. Autoritățile noastre asigură locomotiva necesară tractării vagoanelor

[1] În imagine, unități poloneze de cavalerie escortează un transport oficial.

și paza militară pentru escortarea trenului pînă la Constanța, unde ajunge în dimineața zilei de 15 septembrie. Aici, cu sprijinul Căpităniei portului și al consulului britanic, este angajat un tanc petrolier britanic, „Eocene", aparținînd societății „Socony Vacuum Oil". Nava are un deplasament de 4 000 tone și atinge o viteză de 7-8 noduri, dar, nu dispune de instalații de încărcare. Totuși, în aceeași seară de 15 septembrie, cele 1 200 lăzi cu 80 tone aur sînt încărcate, iar vasul stă gata să pornească în larg.

În dimineața următoare, ministrul german la București, Fabricius, protestează violent pe lîngă ministrul de Externe Gafencu, susținînd că atitudinea guvernului român ar contraveni îndatoririlor sale de neutralitate, deoarece aurul respectiv va servi polonezilor și aliaților lor la continuarea luptei împotriva Germaniei. Lui Fabricius i se răspunde că guvernul român a refuzat să primească aurul în depozit, dar, nu se poate opune tranzitului său, fiind vorba de o marfă ca toate celelalte. La 17 septembrie, guvernul român reconfirmă oficial starea de neutralitate a României.

Consulul britanic din Constanța îl informează pe căpitanul lui „Eocene" de protestul german, avertizîndu-l că trebuie să se aștepte la un eventual atac aerian german. Tancul își continuă, totuși, drumul spre Istanbul, navigînd noaptea cu luminile stinse.

Așadar, transportul prin România al aurului Băncii Poloniei s-a efectuat conform angajamentului, iar autoritățile românești nu au perceput nici un fel de compensație pentru cheltuielile făcute cu acest prilej. Era o nouă manifestare a bunăvoinței și prieteniei de care dăduse dovadă România față de Polonia, încă de la începutul agresiunii hitleriste asupra acestei țări[1].

Din Bosfor pînă în Sahara

Părăsind Constanța, aurul polonez va trăi, în continuare, o adevărată aventură. La 17 septembrie, „Eocene" ajunge în Bosfor. Cum nu se știe care va fi atitudinea autorităților turcești față de misteriosul transport, pe catargul navei este arborat pavilionul „navă în tranzit"; el o ferește de ingerințele autorităților portuare locale, dar prezintă dezavantajul că nimeni, cu excepția căpitanului, nu are voie să debarce, ceea ce îngreunează contactele necesare pentru îndeplinirea misiunii.

Se ia totuși legătura cu consulii polonez, englez și francez la Istanbul, iar aceștia, la rîndul lor, îl contactează pe M. Sokolnicki, ambasadorul polonez la Ankara, anunțat telegrafic, între timp, de către ministrul polonez la București, R. Raczynski despre plecarea aurului din Constanța. „Eocene" așteaptă în rada Istanbulului două zile. Continuarea transportului pe mare este imposibilă, deoarece ar necesita transbordarea încărcăturii pe o navă de război aliată, care nu are acces în Bosfor. Singura ieșire este transportul pe uscat, prin Turcia, pînă la Beirut. Pe coasta asiatică a Bosforului, lăzile sînt încărcate într-un tren special, care va călători trei zile și trei nopți. Lăzile ajung în portul Beirut, în rada căruia așteaptă crucișătorul francez „Emile Bertin". De teama submarinelor naziste, se încarcă numai două treimi din lăzi. Restul este urcat, cîteva zile mai tîrziu, la bordul contratorpiloarelor „Vauban" și „Epervier", aparținînd de asemenea Franței. Cele trei nave intră simultan în portul Toulon, de unde aurul polonez este transportat și depozitat la filiala din Nevers a Băncii Franței.

Cîteva luni mai tîrziu, după declanșarea agresiunii germane împotriva Olandei, Belgiei, Luxemburgului și Franței, asupra aurului polonez începe să planeze din nou incertitudinea.

La 31 mai 1940, autoritățile franceze dispun transportarea lui la Angoulême. Abia este depusă ultima ladă la filiala Băncii Franței din localitate și Parisul ordonă ca tot aurul să fie încărcat din nou în vagoane, așteptînd transportul într-o altă localitate ce urmează a fi indicată. La 7 iunie, se află noua destinație — portul Lorient — unde aurul rămîne pînă la 17 iunie, cînd e încărcat pe nava auxiliară „Victor Schoelcher". Între timp, guvernul polon în emigrație, care își avea sediul tot la Angoulême, ca și funcționarii refugiați ai Băncii Poloniei, părăsesc Franța, în haosul general provocat de ofensiva hitleristă, și ajung, după multe peripeții, pe teritoriul Angliei.

La 18 iunie, „Victor Schoelcher", vas destinat inițial transportului de banane, părăsește cu precauție portul Lorient. În cursul nopții, el este încadrat într-un convoi mai mare, care, în cele din urmă, ajunge la Dakar. Trimisă sub escortă militară la Thiès, un orășel aflat la 70 km de Dakar, prețioasa încărcătură ajunge, după alte cîteva săptămîni, la fortul Kayes, situat în plină Sahara la 800 km de Dakar (în actualul stat Mali).

Reprezentanții Băncii Poloniei inițiază tratative cu guvernul de la Vichy, care însă refuză să restituie aurul. Abia după un lung și complicat proces, intentat Băncii Franței, guvernul polonez în emigrație, cu sediul acum la Londra, obține să i se garanteze va-

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 10/1974, 4/1977.

loarea tezaurului său cu sumele depozitate de guvernul lui Pétain la băncile din S.U.A.

După tratativele purtate ulterior cu reprezentanții „Franței libere", o parte a aurului polonez ajunge la Londra, alta traversează oceanul, pînă în S.U.A., de unde avea să se întoarcă la Varșovia în vara anului 1947.

Banca României — un depozit sigur

Pe teritoriul românesc intră și o parte din cele 70 lăzi cu aur, oprite în gara de la Dubno de către Comandamentul suprem al armatei polone. La 10 octombrie 1939, delegații

Băncii Poloniei depun la Banca Națională a României (B.N.R.), în prezența reprezentanților acesteia, Gh. Răzuș, casier central și Al. Dumitrescu, controlor general, 51 lăzi în greutate totală de 3 057,45 kg cu un conținut de aur — declarat de depunători, dar, neverificat — de 2 738,104 kg. Lăzile sînt prevăzute cu cîte patru sigilii de ceară, cîte două pentru fiecare bancă.

La 20 aprilie 1940 însă Banca Poloniei, stabilită la Paris, informează B.N.R. că a cedat depozitul din România lui „Polish Food Commission Inc. New York" (organism creat în scopul ajutorării populației polone din teritoriile aflate sub ocupație germană) și invită B.N.R. să predea cele 51 lăzi delegatului lui „Polish Food". La această dată, guvernul român continua să cheltuiască sume importante pentru întreținerea refugiaților polonezi. De aceea, B.N.R. se adresează guvernului român, care dispune blocarea și reținerea de către această bancă a aurului depus, drept garanție pentru cheltuielile de întreținere a refugiaților polonezi. Urmează noi demersuri ale Băncii Poloniei, Ambasadei polone la București și reprezentantului lui „Polish Food Commission".

Concomitent, se intensifică însă și intervențiile Legației germane la București. Prin nota verbală din 19 mai 1940, transmisă Ministerului Afacerilor Externe, guvernul german anunță că „se opune oricărui act de dispoziție făcut asupra depozitului de aur polonez de la B.N.R., fără consimțămîntul său" și afirmă „drepturile sale asupra acestui aur". Pentru a evita complicații, care ar fi permis hitleriștilor să acapareze tezaurul, guvernul român dispune ca B.N.R. să rețină depozitul pînă la lămurirea deplină a problemei în litigiu, continuînd, și după această dată, să plătească indemnizațiile necesare întreținerii refugiaților polonezi în România.

În urma tratativelor care au loc la București, în vara anului 1947, reprezentanții B.N.R. încheie, în toamna aceluiași an, cu reprezentanții Băncii Poloniei, procesul-verbal de predare-primire a aurului polonez aflat în depozit la B.N.R. Cu acest prilej, se deschid, pentru prima dată, lăzile, constatîndu-se păstrarea lor în cele mai bune condiții. Reprezentanții Băncii Poloniei înmînează celor ai B.N.R. o

chitanță, prin care confirmă primirea celor 51 lăzi, depuse la 10 octombrie 1939, și declară că, referitor la acest depozit, nu au de formulat nici o pretenție, de nici o natură față de B.N.R. Lăzile sînt apoi transportate pe calea aerului la Varșovia.

Piese din aur, argint și o strălucită colecție de goblenuri

Dar, pe teritoriul României a trecut și un alt tezaur polonez, cel al Fondului Apărării Naționale (F.A.N.), constituit din sumele încasate prin vînzarea imobilelor proprietate de stat, din fondurile alocate prin lege și din darurile și ofrandele oferite de populație și destinat „exclusiv pentru sporirea rezervelor și investițiilor în domeniul apărării statului". În componența sa intrau obiecte de argint, ceasuri, scrumiere, potire, verighete și alte piese de valoare, care au trebuit evacuate, pentru a nu cădea în mîinile agresorilor fasciști.

La 18 septembrie 1939, acest tezaur, împreună cu cele 51 lăzi cu aur ale Băncii Poloniei, a fost adăpostit în cazarma

jandarmeriei de la Cernăuți, apoi transportat, în secret, la București, unde o echipă de polonezi a selecționat obiectele. Cu această ocazie, s-a hotărît să se trimită la Paris, la dispoziția noului președinte al Republicii Polone, W. Raczkiewicz, o parte din tezaur. Prin intermediul reprezentanței diplomatice franceze la București, au fost expediate în capitala Franței 11 casete în greutate de cîte 20-28 kg... Piesele din argint, în greutate de 2 303 kg, au fost ambalate în 61 lăzi și încărcate pe nava românească „Suceava". La 14 februarie 1940, nava a ajuns la Marsilia, unde lăzile au fost descărcate. În Franța, tezaurul F.A.N. a stat nouă luni, timp în care nici o autoritate civilă sau militară nu a verificat conținutul lăzilor. În cele din urmă, acestea au fost încărcate în trenul care transporta aurul Băncii Poloniei și duse în Africa. În primăvara anului 1944, cu ocazia predării aurului Băncii polone reprezentanților în drept, este semnată înțelegerea referitoare la predarea lăzilor care conțin argintul F.A.N. Acest tezaur continuă să rămînă însă în Franța — mai întîi la Castre, apoi la Toulouse— și se reîntoarce în Polonia abia la începutul lunii ianuarie 1977, în urma deciziei luate de președintele Franței, Valéry Giscard d'Estaing, în timpul ultimei sale vizite în Polonia.

Mai prețios decît comorile amintite pînă acum — prețios prin încărcătura sa istorică și artistică — este tezaurul național aparținînd Muzeului de Stat Wawel[1]. Și el va găsi primul adăpost în țara noastră. Cînd armatele hitleriste se apropie de Cracovia, colecțiile și obiectele de valoare ale muzeului sînt încărcate pe un șlep care le transportă pe Vistula pînă în orașul Kazimierz. De aici, în căruțe și camioane, puse la dispoziție de către armată, trec granița cu România la 17 septembrie 1939. Acestui transport i se adaugă și alte vestigii evacuate de la Castelul regal din Varșovia. Printre valorile tezaurului național se află insemnele regale și obiecte rămase de la vechi regi poloni, printre care o spadă folosită pentru prima dată în anul 1320, la încoronarea regelui Wladyslaw Lokietek, un lanț gros de aur, incrustat cu email, rămas de la Sigismund III, obiecte care au aparținut regelui Jan III Sobieski: o pelerină de cavaler al ordinului „Sf. Duh", trimisă de Ludovic XIV după asediul Vienei, spada sfințită înmînată regelui polon la Jaworów de către nunțiul papal, Inocențiu XI, cu aceeași ocazie, precum și steagurile turcești capturate la Viena, în 1683. Alte obiecte provin din timpul ultimului rege polon, Stanislaw August Poniatowski: o spadă pe care este incrustat anul 1764, data încoronării, precum și o coroană lucrată în aur, datînd din 1792. La toate acestea se adaugă piese decorative din aur, executate în perioada interbelică.

Cea mai importantă parte din acest tezaur o constituie însă renumita colecție de tapiserii decorative (peste 130), dintre care majoritatea o reprezintă valoroasele goblenuri ale lui Sigismund II August, adevărate bijuterii ale meșterilor țesători din sec. XVI, precum și cîteva goblenuri dintr-o perioadă mai tîrzie. Cele mai vechi au fost aduse în Polonia de către regele Sigismund I și de soția sa Bona; Sigismund II August a sporit și el colecția la peste 350 tapiserii.

După trecerea graniței, tezaurul este adus la București, unde stă pînă la sfîrșitul lunii noiembrie, cînd se ia hotărîrea să fie evacuat în Franța, pe cale maritimă. La Constanța, este încărcat pe nava românească „Ardealul", care, după o călătorie de o lună și jumătate, în ianuarie 1940, acostează la Marsilia; de aici, prețiosul tezaur este transportat la Aubusson și depus în clădirea Fabricii Branquerie. Aici, tezaurului i se mai adaugă trei valize mari, care conțin cele mai prețioase manuscrise ale Bibliotecii Naționale, precum și ale Seminarului din Pelplin. Geamantanele adăpostesc cele mai vechi izvoare ale istoriei Poloniei: o copie provenind din sec. XIV, după renumita cronică a lui Gall Anonimul, cazaniile de la Sfînta Cruce, cele mai vechi monumente ale prozei poloneze, scrise în sec. XIII și copiate în sec. XVI, psaltirea reginei Jadwiga, scrisă în trei limbi — polonă, germană și latină — bogat împodobită cu miniaturi și care provine tot din sec. XIII, biblia lui Gutenberg, din anii 1453-1455, unul dintre cele 45 exemplare cunoscute pînă atunci, 49 manuscrise ale compozițiilor lui Chopin.

După declanșarea ofensivei germane asupra Franței, tezaurul Wawelului este transportat la Bordeaux, apoi în portul englez Falmouth și, de aici la Londra. Din acest oraș, nava poloneză „Batory" îl transportă în Canada, unde stă pînă către sfîrșitul războiului.

După sosirea la Ottawa, în mai 1946, a primului ambasador al Republicii Populare Polone, începe o perioadă lungă de 15 ani, de demersuri și strădanii pentru reîntoarcerea în patrie a acestui tezaur. Prima parte a lui, destul de mică, revine în Polonia în 1948, alta în 1959, pentru ca, în ianuarie 1961, să se întoarcă partea cea mai mare și mai prețioasă, cea care cuprindea renumitele goblenuri.

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1967.

În. pp. 48, 49, 50: *detaliu de corabie, piesă a unui serviciu de masă; pelerină de cavaler al ordinului „Sf. Duh", dăruită de Ludovic XIV regelui Jan Sobieski; potir în formă de melc și armură de husar polonez*

dicționar istoric

Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat, de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orînduirile sociale cunoscute pe plan universal, acumulîndu-se o bogată civilizație materială și spirituală. O importanță deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista și al lui Decebal.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

agriani
albocensi
aletoi
ansamensi
appiarensi
apuli
apsinthioi
arsietai
artaci
asti
ausdecensi (usdecensi)
bebrici
beni
berecynti
bessi
bettegeri
biefi
bisalti
bistoni
bitini
bottiai
brianti (priantti?)
brigi
brisi
buri (buridavensi)
caeni
carpi
carpodaci
caucoensi
celagisi
celegerri
ciconi
coilaletae
coralli
corpili
costoboci
cotensi
crestoni
crobizi
crusaei
daci (v. geto-daci)
dantheleti
darsi (darsai)
derroni
digerri
dimensi
diobessi
dioi
dolonsi (dolongi)
drosi
drugeri
edoni
geti (getae), v. geto-daci)
harpi
hypsaiti
lai
maedobithyni
moesi (mysi)
mygdoni
napei
nipsaioi (tranipsioi)
obulensi
odomanti
odrisi
oinensi
oitensi
olizoni
orresci
paiopli
paiti
panaioi
piarensi
piefigi
piengeti
pieri
pirogeri
pliasti
potulatensi
pradavensi
ratacensi (racatensi)
rondaloi
saboci
saci
sapei
sargeti
satri
serdi
siensi
sigini
sindi
singi
sithoni
suci
tagri
terizi
thunati
tilati
tini
trausi
treri
tribali
tynteni
tyrageti
uti
zaieli
zbaleoni
zerani

Ciconii

Important neam tracic și uniune tribală a cărei țară, Ciconia, s-a întins, se pare, în anumite perioade ale istoriei, pe un spațiu larg. Informații despre ciconi găsim în poemele homerice — a căror redactare pare a se fi încheiat în prima jumătate a secolului VIII î.e.n., dar care cîntă evenimentele din timpul și de după războiul troian, evenimente cu circa 400 ani mai vechi. Din poemele amintite rezultă că ciconii, aliații lui Priam, ocupau o întinsă zonă de pe coasta de sud a Traciei, între gura Hebrului și Lacul Biston.

În legătură cu geneza acestui lac, la Strabon se păstrează legenda luptei dintre Herakles și regele Diomede, din care reținem că tracii din zonă erau buni crescători de cai. Potrivit afirmațiilor lui Strabon, Diomede ar fi fost biston[1], dar într-un fragment din Pindar, el apare ca rege al ciconilor traci. Aparent contradictorii, aceste două informații ar putea fi explicabile printr-un vers al poetului grec Arhiloh (712-c. 664 î.e.n.), păstrat de erudiții epocii elenistice, după care eroul biston era fiul eroului cicon, ceea ce ar putea însemna fie că cele două populații, cert tracice, erau nu numai vecine, dar și înrudite între ele, fie că, inițial, bistonii făceau și ei parte din aceeași largă uniune tribală, din care s-au desprins ceva mai tîrziu.

Revenind la informațiile din poemele homerice, merită să notăm că ciconii au cunoscut aglomerări umane mai mari, de tip polis, ca Ainos, care era, după cum rezultă dintr-un vers din **Iliada**, reședința lui Peiros al ciconilor, și Ismaros, amintit în două pasagii destul de lungi din cîntul IX al **Odiseei.** Din primul cînt, în care ni se relatează distrugerea cetății, uciderea ciconilor, luarea femeilor în captivitate, jefuirea multor bogății de către aheii lui Ulysse și ospățul cu vinuri și fripturi din carne de oaie și vacă, fapte tipice pentru războaiele vremii, ne facem o idee clară despre bogăția ciconi-

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1976.

(Continuare în p. 61)

FRANZ VON PAPEN: AMINTIRI VEȘTEDE, FANTEZII LUXURIANTE

NICOLAE MINEI

Vreme de patru ani și mai bine, la Ankara au conlocuit doi diplomați ale căror nume au rămas în analele celui de-al doilea război mondial — e drept, consemnate la rubrici cam periferice și însoțite de aprecieri nu tocmai măgulitoare. E vorba de Franz von Papen, ambasadorul celui de-al treilea Reich, și cel care ar fi trebuit să fie adversarul său, Sir Hugh Montgomery Knatchbull-Hugessen, ambasadorul Marii Britanii.

Un ambițios salvator al universului

Credem că cititorii noștri nu mai simt nevoia unei prezentări a lui von Papen[1]. Iuncher prusac și politician de extremă dreaptă, fost cancelar al Germaniei în perioada 31 mai-2 decembrie 1932, fost vicecancelar între ianuarie 1933 și iulie 1934, el se specializase în intrigi și manevre de culise, călcîndu-și promisiunile și trădîndu-și partenerii în speranța că va ajunge, după propria lui expresie, „un Kaiser fără coroană dar cu puteri nelimitate". Mai întîi rivalul, apoi complicele și, în cele din urmă, unealta docilă a lui Hitler, îl uimise pînă și pe Goebbels prin zelul fără scrupule cu care își ducea la capăt ignobilele misiuni căpătate de la Führer. În jurnalul său intim, ministrul Propagandei hitleriste comentează, cu ironică admirație, „seninătatea indiferentă a lui von Papen, ori de cîte ori Gestapoul lichidează pe încă unul dintre cei mai apropiați prieteni și colaboratori ai săi"[2].

Dacă ar fi să dăm crezare afirmațiilor din volumul de **Memorii,** apărut după război, preluarea postului la Ankara — oferit, ni se spune, „cu crescîndă insistență de către Ribbentrop" — a fost precedată de o „îndelungată ezitare" și de mari reticențe. „După matură chibzuire, am ajuns și de data aceasta la concluzia grație căreia acceptasem numirea mea [ca ambasador] la Viena: un ultim efort în încercarea de a salva, cu orice preț, Germania și universul de catastrofa iminentă, un ultim efort atîrna, fără doar și poate, mai greu în balanță decît îndoielnica satisfacție de a-mi pune vechea uniformă, pentru a lupta, fără speranțe, undeva, pe linia Siegfried"[3].

Pentru a savura pe deplin suculentul tupeu al acestei reminiscențe, să ne amintim că: a) „primul efort" al lui von Papen pentru izbăvirea omenirii de prăpădul zvasticii s-a soldat, în ianuarie 1933, cu aducerea lui Hitler la putere; b) deși SS-iștii îi uciseseră în „noaptea cuțitelor lungi" (30 iunie 1934)[4], pe cei doi secretari particulari, Bose și Jung, ultimul fiind și logodnicul fiicei sale, el a continuat, imperturbabil, să funcționeze ca vicecancelar al Germaniei, pînă cînd Hitler l-a demis fără menajamente; c) numit ambasador în Austria imediat după atentatul nazist împotriva cancelarului Dollfuss, pe care-l considera „prieten personal"[5], von Papen a recurs la toate mijloacele imaginabile pentru a șterge urmele crimei care duceau la Berlin și a scoate din cauză pe adevărații culpabili; d) activitatea lui la Viena a avut drept țel suprem asigurarea condițiilor optime de realizare a proiectului hitlerist de cotropire a Austriei, proiect înfăptuit cu brutalitate în martie 1938; e) fălindu-se el însuși cu isprăvile sale în Turcia, von Papen citează numeroase manevre de șantaj și intimidare, menite să aducă lui Hitler un maximum de avantaje.

În ce a constat, așadar, „ultimul efort" depus de vajnicul cavaler fără teamă nici prihană, pentru a mîntui universul de catastrofa iminentă? Investigarea — oricît de minuțioasă, oricît de binevoitoare — a **Memoriilor** — nu dezvăluie nici o inițiativă, nici un gest, nici o acțiune capabilă de a fi încadrată la rubrica „Salvării", cu o singură excepție posibilă, asupra căreia vom reveni. Cert este însă, că, în amintirile sale, cam fanate, uitînd cu desăvîrșire de fictivul „ideal" pe care și-l aroga în primăvara lui 1939, cînd a sosit la Ankara, von Papen revine, cu lux de amănunte, asupra realei sale ambiții de totdeauna — aceea de a intra în istorie ca o ediție revăzută și considerabil îmbunătățită a lui Machiavelli. Drept urmare, șederea sa în Turcia apare, în paginile **Memoriilor,** ca un halucinant serial de urzeli și mașinații, care de care mai „ingenioase" și mai „rafinate". Unul dintre episoadele serialului îl implică pe ambasadorul Marii Britanii.

---

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 12/1975, 1 și 2/1976.

[2] Un singur exemplu: von Papen nu a mișcat un deget pentru a salva viața secretarului său particular, Ketteler, ucis de Himmler la 13 martie 1938 deoarece transportase în Elveția documente din arhiva personală a lui... von Papen. (**Goebbels Diaries,** New York, 1949, p. 119.)

[3] Franz von Papen: **Mémoires,** Paris, 1953, p. 288.

[4] Vezi **Magazin istoric,** nr. 3/1967.

[5] Franz von Papen, **Op. cit.,** p. 247.

Von Papen în misiune diplomatică la Lausanne, 1931

Von Papen, cancelar al Reich-ului, la Berlin, 1932

Von Papen, criminal de război, la Nürnberg, 1946

Vulpea și corbul de pe Bulevardul Șankaya

„Războiul a transformat, de pe o zi pe alta și în cele mai mărunte detalii, existența noastră de fiecare clipă, scrie von Papen. Deoarece Ankara nu are decît o singură arteră importantă, Bulevardul Șankaya, diplomații trebuiau să treacă mereu pe lîngă colegii lor care reprezentau state inamice, făcîndu-se că nu-i văd. Un singur om călca această lege nescrisă: Sir Hugh Knatchbull-Hugessen, ambasadorul Marii Britanii, își scotea politicos pălăria ori de cîte ori se întîlnea cu soția mea sau cu mine. Bineînțeles, îi răspundeam totdeauna la salut"[1].

Primul balerin al acestui grațios menuet diplomatic, Sir Hugh Montgomery Knatchbull-Hugessen — „baronetul cu țevi duble la ambele nume", cum l-a poreclit istoricul englez Cecil Bonshaw — își are și el locul în vastele fișiere ale celui de-al doilea război mondial. Faptul se datorează nu activității, ci, ca să zicem așa, pasivității sale, monumentalei indolențe cu care a manipulat materialele secrete aflate în posesia lui, lăsîndu-le practic la dispoziția faimosului agent al spionajului nazist, Elyesa Bazna, alias Cicero[2].

Flatat de politețea lui Knatchbull-Hugessen, von Papen a fost de-a dreptul încîntat de neglijența lui. Ambele trăsături de caracter vădeau anumite concepții la distinsul ambasador britanic, inclusiv și mai ales tratarea războiului ca pe o competiție sportivă și pe hitleriști ca pe niște adversari vremelnici și onorabili. Confuzie grosolană și periculoasă, de care bătrînul vulpoi prusac a știut să profite din plin, continuînd între timp să se salute ceremonios cu vulnerabilul său coleg.

Iată de ce, în ultimele zile ale lunii septembrie 1939, von Papen a considerat că Sir Hugh Montgomery Knatchbull-Hugessen va cădea ușor într-o capcană măiestrit camuflată sub paravanul unei propuneri de reconciliere. Să dăm cuvîntul **Memoriilor** sale:

„Avusesem cîteva convorbiri cu dr. Visser, ministrul Olandei în Turcia, hotărînd de comun acord să găsim un mijloc de a restabili pacea după încheierea campaniei în Polonia. Pe Frontul de Vest războiul era în plină «descompunere». Trupele germane arborau pancarte, proclamîndu-și intenția de a nu deschide focul, asigurare la care francezii răspundeau printr-o promisiune identică [...].

Am propus următoarea formulă: restaurarea unei Polonii independente, dar cu frontiera apuseană avînd traseul din 1914; restaurarea unei Cehoslovacii suverane, în granițele protectoratului și legată de Germania printr-un tratat de alianță.

Visser a transmis propunerile mele la Haga și a cerut guvernului său să le prezinte Londrei. Primind acordul Olandei, el le-a făcut cunoscute colegului meu britanic"[3].

Într-o terminologie mai puțin elegantă, generoasele sugestii ale iuncherului avid de gloria lui Talleyrand însemnau: o Polonie schilodită, privată de accesul la Marea Baltică și pusă în imposibilitatea de a rezista unei noi agresiuni naziste; o Cehoslovacie amputată de regiunea sudetă și de Slovacia, înhămată definitiv la carul de război al Reich-ului, și la fel de suverană ca orice sclav al faraonului Keops; o uriașă primă de încurajare acordată lui Hitler, cu care Franța și Anglia urmau să încheie pacea, consfințindu-i ultimele cuceriri.

Tragedie antică sau comedie bufă?

Cum ar fi reacționat ambasadorul britanic în fața acestui triplu ram de măslin, întins de colegul lui german? Nu vom ști niciodată căci vai!, ne informează cu mîhnire **Memoriile,** zborul improvizatului porumbel cu monoclu și joben s-a frînt repede la Berlin, doborît de pornirile belicoase ale lui Hitler și Ribbentrop. Acesta să fi fost oare „ultimul efort" la care se angajase intrigantul cu vocație de salvator? Volumul nu precizează, poate și din cauza dificultății de a demonstra că o

[1] Franz von Papen, **Op. cit.,** p. 288.
[2] Vezi **Magazin istoric,** nr. 2, 3/1972.
[3] Franz von Papen: **Op. cit.,** p. 293.

catastrofă pentru Europa nu era o catastrofă pentru univers. În orice caz, Sir Hugh Montgomery Knatchbull-Hugessen a ratat ocazia de a cădea în cursa întinsă, atît de amabil, de gentlemanul care-l saluta, cu protocolară regularitate, pe B-dul. Şankaya.

„Înapoiat la Ankara, scrie mai departe fostul cancelar, am constatat că dl. Visser era la fel de dezamăgit ca şi mine [...] Catastrofa se preciza. În aprilie, Hitler a invadat Norvegia. Apoi, la 10 mai [...] el a atacat Belgia, Olanda şi Franţa. A fost pentru mine un moment extrem de penibil. Într-o scrisoare adresată lui Visser, eu am deplîns această agresiune şi neputinţa noastră de a o preveni, adăugînd că speram, totuşi, ca prietenia noastră să supravieţuiască acestui cataclism"[1].

Pasajul degajează o impresie de copleşitoare noblеţe sufletească, rîndurile par demne de o tragedie antică, al cărei erou se pleacă în faţa voinţei sălbatice a zeilor, fără a renunţa însă la convingerile sale umanitare! Plin de calităţi majore, textul are un singur şi mărunt cusur: minte.

Însăşi ideea că zelosul reprezentant al Führerului ar fi putut trimite epistola, deşi aparţine tot dramaturgiei, se încadrează nu la tragedii, ci la comedii bufe. De-a lungul cîtorva zeci de pagini, premergătoare episodului de la Ankara, von Papen ne vorbeşte pe larg despre teroarea abjectă pe care i-a inspirat-o totdeauna Hitler, fapt confirmat şi din alte surse. Şi iată că, deodată, acest lacheu mereu înspăimîntat, această slugă bine dresată a dobîndit nesăbuitul curaj de a-şi înfiera patronul, în plin război, calificîndu-l drept agresor, aşternînd pe hîrtie acest blam şi încredinţînd hîrtia unui diplomat împins de germani în tabăra inamică.În calitate de ministru al unei ţări cotropite mişeleşte de nazişti, Visser avea tot dreptul, ba chiar obligaţia patriotică, să publice scrisoarea, dovedind astfel apariţia unor grave disensiuni în sînul clicii de nazişti. Ce l-ar fi putut împiedica? Un singur obstacol: inexistenţa scrisorii.

Inexistenţă pe care o confirmă istoria. În corespondenţa personală a doctorului Visser, decedat în 1943, nu s-a găsit nici o scrisoare de la von Papen, iar jurnalul intim al diplomatului olandez nu face nici o aluzie la primirea unei astfel de misive.

Ambasadorul contra memorialistului

Lucrurile nu se opresc însă aici. Investigarea postbelică a arhivelor Ministerului Afacerilor Externe nazist au scos la lumină veritabila natură a raporturilor dintre von Papen şi Knatchbull-Hugessen în lunile premergătoare ofensivei naziste în Franţa. După cum era şi de aşteptat, profilul hidos al realităţii, aşa cum se conturează în documentele analizate, nu seamănă deloc cu chipul serafic al ficţiunii, pe care îl zugrăveşte imaginaţia fertilă a memorialistului. În locul mărinimoaselor preocupări de salvare a universului, în locul ultimelor eforturi de evitare a catastrofalei conflagraţii, întîlnim dimpotrivă, aroganţa tăioasă şi primitivismul fanatic al hitleristului, care respinge cu dispreţ orice tentativă de mediere, convins că, prin foc şi sabie, va reuşi să-şi deschidă drumul cel mai scurt spre prada rîvnită.

Dintre numeroasele „corpuri delicte" disponibile, unul singur va fi suficient pentru a spulbera definitiv suavele falsuri ale memorialistului. Este vorba de o notă a secretarului de stat al Ministerului Afacerilor Externe nazist, Weizsäcker, pe marginea unei telegrame — anexate — a lui von Papen. Importanţa deosebită pe care naziştii au acordat-o telegramei reiese din drumul ascendent parcurs de ea la Berlin: Weizsäcker s-a grăbit s-o transmită lui Ribbentrop, iar acesta nu a ezitat să i-o prezinte lui Hitler.

St. S. nr. 251 *Berlin, 26 martie 1940*

F.F.

(adnotaţie marginală, scrisă de mîna lui Ribbentrop:

Für dem Führer — *„Pentru Führer")*

Ambasadorul von Papen mi-a trimis comunicarea alăturată. Înaintată ministrului Afacerilor Externe ale Reich-ului.

Anexă

Ankara, 19 martie 1940

Alaltăieri am primit vizita Dr-ului Visser, ministrul Olandei. Dat fiind că în ultimele luni, am adoptat faţă de el o atitudine de totală rezervă[2], conform instrucţiunilor ministrului Afacerilor Externe ale Reich-ului, este evident că vizita sa a avut loc cu acordul guvernului de la Haga. Conform unei informaţii primite din Londra, mi-a comunicat Dr. Visser, englezii par acum mai dispuşi decît în octombrie-noiembrie anul trecut să încheie pace, datorită războiului naval purtat de Germania şi încetării ostilităţilor dintre Rusia şi Finlanda. Lordul Halifax s-ar fi interesat dacă Dr. Visser nu vine cumva într-un viitor apropiat la Londra. Aflînd despre această întrebare, guvernul olandez l-a înştiinţat pe Dr. Visser că nu are nimic împotriva unei eventuale continuări a tratativelor.

Ambasadorul britanic la Ankara, cu care Dr. Visser a fost în permanent contact după înapoierea sa de la Haga şi care a plecat ieri pentru 12 zile la Beyruth, i-a adus la cunoştinţă că, în cazul unor noi convorbiri, se poate înapoia cu avionul de la Beyruth în orice clipă.

Toate acestea par a dovedi că britanicii doresc să continue convorbirile iniţiate anul trecut la Londra.

Am răspuns Dr-ului Visser că dorinţa sa nu are sorţi de izbîndă, date fiind situaţia actuală şi repetatele declaraţii ale Führer-

[1] Franz von Papen: **Op. cit.,** p. 294.

[2] Aluzie la respingerea tranşantă a încercărilor Dr-ului Visser de a discuta cu von Papen o eventuală mediere a Olandei în vederea păcii. Tratat cu o „totală rezervă" (citeşte: evitat, refuzat şi ignorat în modul cel mai jignitor) diplomatul neerlandez nu prea părea interpretul ideal pentru rolul de confident şi destinatar al primejdios de temerarei scrisori pe care ambasadorul nazist pretinde că i-ar fi trimis-o peste numai cincizeci de zile.

ului. Am adăugat, totuşi, că voi comunica din nou guvernului meu această propunere, căci consider util să avem la dispoziţie o persoană ca dînsul, care se bucură de încrederea deosebită a cercurilor conducătoare britanice şi care înţelege atît de bine punctul de vedere german.

Dr. Visser mi-a declarat că, după părerea lui, retrocedarea către Germania a fostelor sale colonii nu ar prezenta dificultăţi, dar că „forma" viitoare a unui stat politic reconstituit, ca şi statutul Cehiei, vor trebui să ţină seama de faptul că Anglia ar vrea ca semnarea păcii să nu însemne o pierdere de prestigiu pentru ea. Prin urmare, dacă poate fi util în vreun fel, Dr. Visser e dispus să plece oricînd la Londra, via Berlin, pentru a discuta acolo problema în amănunţime cu ministrul Afacerilor Externe al Reich-ului.

Deşi, aşa cum apreciez eu, propunerea Dr. Visser nu prezintă nici un interes în condiţiile actuale, consider totuşi că ar fi indicat, din punct de vedere politic, să fiu autorizat de dv. să-i adresez cîteva cuvinte de mulţumire.

Papen[1].

La data cînd îşi redacta în pripă **Memoriile,** semnatarul lor nu bănuia ce festă îi vor juca ulterior propriile sale mesaje diplomatice şi nu-şi închipuia că tocmai von Papen îl va contrazice pe von Papen, demonstrînd nu numai că nu iniţiase proiectul de curmare a războiului, ci că îl privea cu profund dispreţ, ca lipsit de orice interes şi fără sorţi de izbîndă. Aşa cum nu se aştepta ca flatantul autoportret al unui salvator neînfricat de universuri să fie infirmat de neiertătoarea caricatură a unui servil birocrat care cere voie de la şef şi pentru a spune „mulţumesc". (Trebuie să recunoaştem că, în această ultimă privinţă, succesul a fost deplin, Ribbentrop scriind cu mîna lui: „De exprimat mulţumiri personale cu primul prilej. De spus, de asemenea, Dr-ului Visser că Anglia a vrut război şi-l va avea!".)

Cine a vrut războiul şi cine „l-a avut" pînă la urmă, ştim cu toţii. Mai puţin cunoscut este însă un alt aspect, revelat de telegrama ambasadorului nazist. Dorinţa unor cercuri conducătoare britanice de a încheia pacea cu Reich-ul, în primăvara anului 1940, arăta că izbucnirea războiului nu pusese capăt vechii şi funestei uşurinţe cu care erau gata să refacă zestrea colonială a Germaniei. Iluzia în care se legănau cu privire la posibilitatea confecţionării unui prestigiu neşifonabil, ca şi alte simptome similare arătau că izbucnirea războiului nu pusese capăt funestei politici de conciliere, îndelung practicată de o parte a cercurilor conducătoare la Londra şi la Paris. Dimpotrivă, ea a continuat sub cele mai diverse forme, inclusiv (din partea extremei drepte franceze) unele acte făţişe de trădare de patrie pînă în iunie 1940, contribuind la prăbuşirea Franţei.

Despre aceasta, într-unul din numerele noastre viitoare.

---

[1] **Les Archives secrètes de Wilhelmstrasse,** vol. IX., cartea I, Paris, 1960, pp. 33-34.

cărţi sosite la redacţie

● **APĂRAREA PATRIEI, A INDEPENDENŢEI ŞI SUVERANITĂŢII NAŢIONALE.**

Editura Politică, Bucureşti, 1977, 384 pp., 8 lei: *ediţia a doua, revăzută şi adăugită, a lucrării apărute în 1975 şi care reuneşte textele cele mai semnificative ale gîndirii social-politice revoluţionare şi democratice româneşti în lupta pentru unitate şi neatîrnare.*

● **PAGINI DE EPOPEE DIN TRECUTUL DE LUPTĂ A POPORULUI ROMÂN.** *(Antologie, note, comentarii şi glosar de* **Ion Rotaru** *şi* **Florian Gheorghe).**

Editura Militară, Bucureşti, 1977, 308 pp., 12 lei: *de la Posada la revoluţia din 1848 — mari bătălii ale românilor pentru libertate şi dreptate socială, desprinse din cronicile şi documentele de epocă.*

● **Viorel Faur — RĂZBOIUL DE INDEPENDENŢĂ ŞI REVISTA „FAMILIA"** *(sub egida Comitetului de cultură şi educaţie socialistă al judeţului Bihor).*

Oradea, 1977, 164 pp.: *războiul din 1877-1878 oglindit în paginile prestigioasei reviste a românilor din Transilvania.*

● **DINICU GOLESCU — ÎNSEMNARE A CĂLĂTORIEI MELE** *(Postfaţă şi bibliografie de* **Mircea Iorgulescu).**

Editura Minerva, Bucureşti, 1977, 260 pp., 5,25 lei: *Europa anilor 1824-1826 examinată de Constantin Radovici din Goleşti, mare logofăt.*

● **Corneliu Albu — ALESANDRU PAPIU ILARIAN.**

Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977, 328 pp., 13 lei: *biografia istoricului transilvănean, revoluţionar paşoptist, evocată în revista noastră de acelaşi autor (nr. 8/1977).*

● **Petre Diaconu, Silvia Baraschi — PĂCUIUL LUI SOARE. vol. II.**

Editura Academiei, Bucureşti, 1977, 218 pp., 36 lei: *aşezarea bizantină de la Dunărea de Jos (pe teritoriul actualei comune Ostrov, jud. Constanţa), între secolele XIII şi XV (vezi şi* Magazin istoric, *nr. 11/1974).*

● **Ion Hurdubeţiu — DIE DEUTSCHEN ÜBER DIE HERKUNFT DER RUMÄNEN.**

Editura Kriterion, Bucureşti, 1977, 232 pp., 14 lei: *o analiză ştiinţifică a scrierilor semnate de istorici, filologi şi etnografi germani, care s-au ocupat de cercetarea originii poporului român.*

CELE O SUTĂ PATRUZECI DE ZILE DIN 1916

(Urmare din p. 46)

ecţiunea că anotimpul cald de la Salonic era mai suportabil decît în cea mai mare parte din colonii.

În timpul cînd, din partea Antantei, se pierdea vremea în discuţii asupra oportunităţii acţiunii pe Frontul Salonic, germanii îi înţelegeau mai bine importanţa. Un istoriograf englez [J.A. Mann] scrie: Puterile Centrale au întrebuinţat şiretlicul strategic de a continua să pretindă că vor da izbitura principală în Occident, în timp ce căutau să aibă superioritatea de oameni şi tunuri în est, spre a distrage atenţia englezilor şi francezilor şi a face minimă posibilitatea unei puternice contraofensive prin Dardanele şi nordul Peninsulei Balcanice. De aceea, răsăritenii[1] din Franţa şi Anglia nu erau ascultaţi în sfaturile de război ale Aliaţilor, deşi de partea englezilor numărau oameni politici de mîna întîia ca Asquith[2], Lloyd George[3] şi Grey[4], iar de partea francezilor Briand ş.a.

Centralii rupseră inacţiunea. Bulgarii, de conivenţă cu regele Constantin al Greciei, trecură frontiera greacă fără să tragă un glonţ de puşcă, ocupînd fortul Ruppel şi toată regiunea din stînga Strumei, aşa încît şi-au constituit o bază sigură de acţiune pentru operaţiile viitoare. Consiliul de război franco-englez se emoţionă şi, într-o şedinţă ţinută la Londra, la 9 iunie 1916, hotărî... amînarea acţiunii armatei de la Salonic pentru luna septembrie, pentru ca trupele engleze să se poată echipa pentru războiul de munte, iar armata sîrbă, refăcută în Insula Corfu, să fie transportată pe frontul de luptă. Joffre se văzu nevoit să prescrie generalului Sarrail să fie în măsură să atace numai cu trupele franceze.

De altfel, armata Sarrail era într-adevăr prea slabă pentru a întreprinde acţiuni decisive. Sarrail însuşi califica drept „bluff" operaţiile ce putea întreprinde pe Frontul de la Salonic cu o armată insuficientă ca efective şi redusă încă prin condiţiile climaterice şi igienice rele în care se găsea[5]. Era o simplă momeală pentru România.

Printre condiţiile intrării României fu şi hotărîrea ca Sarrail să întreprindă o ofensivă serioasă, fixîndu-se şi data acestei ofensive, care trebuia să preceadă pe aceea a României. Se ştie însă că, şi de data aceasta, bulgarii au luat-o înainte prin ofensiva de la Florina[6] şi au anihilat cu totul orice influenţe asupra campaniei din România. Ofensiva lui Sarrail din septembrie [1916] a condus la cucerirea Monastirului, dar, a fost, de asemenea, o acţiune tardivă, episodică şi locală. Puterile Centrale erau informate de lipsa de efective a Aliaţilor şi de atitudinea englezilor; ei ştiau că nu se poate lua aici o iniţiativă în stil mare care să ameninţe soliditatea frontului germano-bulgar din Macedonia. De aceea, ofensiva de diversiune Cordonnier[7] n-a atras nici un soldat bulgar de pe frontul dobrogean spre sectorul balcanic.

Rezultatele antagonismului dintre concepţiile oamenilor politici şi ale şefilor militari au fost că: s-a adoptat planul de război rus — cu atacarea Austro-Ungariei şi menajarea Bulgariei; s-a dat un ajutor militar insuficient la frontiera bulgară; acţiunea armatei Sarrail a fost slabă. De aceea, bulgarii n-au fost scoşi din luptă, iar România n-a fost eliberată de sarcina grea a războiului pe două fronturi, ceea ce i-ar fi dat putinţa să-şi urmărească cu energie principalul obiectiv impus de Aliaţi[8].

---

[1] Nume ce se da partizanilor acţiunii în Balcani. Abia în 1918, victoria lui Franchet d'Esperey [comandantul şef al trupelor aliate din Macedonia], care a determinat victoria finală, a arătat dreptatea „răsăritenilor".

[2] Herbert Henry Asquith, şef al Partidului Liberal — **n.r.**

[3] Om de stat englez, şeful Partidului Liberal, ministrul Armamentului; a jucat rolul preponderent în timpul tratativelor de pace de la Versailles — **n.r.**

[4] Edward Grey, ministru de Externe (1905-1916) — **n.r.**

[5] Raportul oficial al deputatului francez Bénazet constată că Sarrail dispunea, la 1 octombrie 1916, de 127 000 combatanţi, în loc de 307 000, cum i se arătase de M.C.G. francez. Încă şi din această cifră un număr important nu erau capabili să lupte din cauza bolilor. Aşa, Reg. 54 infanterie de la Kenali avea în prima linie numai 1 394 oameni, în loc de 3 000; Reg. 1 de marş din Africa, din faţa Monastirului, avea numai 1 102 oameni. Peste tot Sarrail nu putea conta decît pe 28 000-29 000 luptători infanterişti. Armata sîrbească, refăcută în Corfu, începuse să sosească, însă n-avea artilerie. Din această cauză una din condiţiile esenţiale puse de guvernul român pentru intrarea României în acţiune cădea: ofensiva convergentă împotriva Bulgariei nu se putea înfăptui. Nici ruşii nu puteau ataca de la nord, nici Sarrail nu putea ataca de la sud. La 6 august, M.C.G. francez înştiinţează pe Sarrail că misiunea sa este **de a hărţui** pe bulgari.

[6] Oraş în Grecia (Macedonia) — **n.r.**

[7] Ofensivă prevăzută a debutat la 20 august şi care a fost declanşată abia la 12 septembrie, sub comanda generalului Cordonnier, aflat în subordinele lui Sarrail: trupele aliate au ajuns, la 2 octombrie, în apropierea Monastirului pe care l-au cucerit la 19 noiembrie. Din lipsă de rezerve pentru exploatarea succesului gruparea aliată nu s-a mai clintit din loc pînă în 1918. În felul acesta, Franţa şi Anglia nu şi-au îndeplinit unul din cele mai importante angajamente pe care şi le luaseră faţă de România. Este o problemă de care revista noastră se va ocupa pe larg în numerele viitoare — **n.r.**

[8] În stabilirea planului de campanie românesc la intrarea noastră în război, un rol important l-a avut şi poziţia Rusiei. În declaraţiile pe care Briand le-a făcut în cadrul şedinţei Comitetului secret al Camerei franceze din 28 noiembrie 1916, el preciza că guvernul ţarist declarase răspicat: „Concesiunile ce facem pentru a obţine concursul României sînt limitate la condiţia că România va constitui aripa stîngă a armatelor noastre în Transilvania, în care va năvăli, chiar de la începutul operaţiilor". **(Publications des Comités secrets, séances des 28 et 29 novembre 1916, în Journal Officiel de la République Française).** Într-unul din numerele următoare, **dr. Viorica Moisuc** va prezenta cititorilor revistei noastre acest important document — **n.r.**

O PAGINĂ DIN ISTORIA PETROLULUI

RENÉ SEDILLOT

Petrolul are o istorie multimilenară. Mărturii arheologice atestă că, acum 4 000-5 000 ani, produse dense din familia hidrocarburilor — ca, de pildă, bitumul — erau cunoscute și chiar utilizate în statul sumerian și pe Valea Indusului. Herodot și Strabon menționează zone bituminoase pe Eufratul Mijlociu, izvoare de petrol pe malul stîng al Tigrului, ca și pe teritoriile Asiriei și Frigiei. Plutarh pomenește despre existența petrolului la Ecbatana (capitala Mediei) și comentează prezența acestui „ulei de piatră" în statul babilonian. Împăratul Alexandru cel Mare semnalează utilizarea asfaltului în Mesopotamia și descrie scurgerea țițeiului pe malurie Fluviului Oxus (Amu Daria). Tot în antichitate sînt pomenite „focurile veșnice" din Punjab (India) și Birmania, care probează existența unor zăcăminte de gaze naturale ca și zonele din China și Japonia, unde se găseau petrol și gaze.

Încă din mileniul III î.e.n., bitumul era utilizat ca liant în construcții. Descoperirile arheologice de la Mohenjo-Daro[1] arată că bazinul băii publice din acest oraș era căptușit cu asfalt; treptele din lemn ale aceleiași clădiri fuseseră tratate cu același material. Cronicile afirmă că pentru construcțiile babiloniene — Turnul lui Babel, zidurile cetății, palatele și grădinile suspendate ale Semiramidei — s-a folosit același liant. Orașul Ur (capitala statului sumerian) utiliza în asemenea proporții bitumul, încît arabii l-au numit mai tîrziu Mugheir — „orașul din bitum".

În țara noastră, țițeiul este cunoscut încă din perioada daco-romană. Pînă la mijlocul veacului trecut, el are însă ca pretutindeni, o utilizare redusă, fiind folosit drept combustibil. Industrializarea lui începe în 1856, prin înființarea de către Teodor Mehedințeanu a unei rafinării la Rîfov, lîngă Ploiești, aproape concomitent cu cea a lui Samuel Kier de la Pittsburgh (S.U.A.).

Pornind de la o serie de informații despre cunoașterea și utilizarea hidrocarburilor încă din zorile civilizației umane, istoricul și publicistul francez René Sedillot, cunoscut cititorilor noștri[2], prezintă în lucrarea sa Istoria petrolului **rolul din ce în ce mai important pe care din veacul trecut începe să-l joace în viața societății acest prețios lichid, fiind folosit pe scară tot mai largă atît în timp de pace, cît și în timp de război.**

Publicăm un fragment condensat din cartea Istoria petrolului, **aflată sub tipar la Editura Politică. Titlul și subtitlurile aparțin redacției** Magazin istoric.

De la taximetre la carul de asalt

În 1914, pe străzile orașelor, trăsurile sînt mult mai numeroase decît automobilele; în agricultură, unde tractoarele sînt aproape necunoscute, calul și boul lucrează mai departe pe ogoare; în uzine, la căile ferate, cărbunele și puterea aburilor domnesc ca stăpîni necontestați. În concepția tacticienilor militari, petrolul joacă încă un rol secundar, chiar și pe mare, unde navele sînt, în cea mai mare parte, tributare cărbunelui. Aviația de-abia se naște; artileria folosește mai departe caii; infanteria continuă să fie regina bătăliilor.

În astfel de condiții, a atribui petrolului și pasiunilor stîrnite de el răspunderea pentru declanșarea războiului înseamnă a-i face o prea mare onoare. Dacă acest combustibil nu e cu totul străin de teribila înfruntare, el nu joacă însă decît un rol secundar. Dar, simplu figurant la începutul războiului, el va deveni un actor cu renume în cursul desfășurării și al deznodămîntului conflagrației.

August 1914: infanteriștii care luptă la Charleroi și ulanii care pătrund pînă la cîteva leghe de Paris nu utilizează drept combustibil petrolul. El este introdus în linia de bătaie de episodul folosirii taximetrelor pe frontul de pe Marna[3].

Von Kluck, care mărșăluiește spre mare, își lasă flancul stîng al armatei descoperit în fața garnizoanei din Paris[4]. Gallieni, comandantul acesteia, intuiește vulnerabilitatea inamicului; el dispune de Divizia 7 a generalului Trentinian, recent debarcată în gara de triaj de la Noisy-le-Sec și cantonată de la Pantin pînă la Gagny. Deplasarea cavaleriei și artileriei în întîmpinarea inamicului nu ridică probleme, întrucît ambele posedă propriile lor mijloace de transport. Singura dificultate este de a aduce infanteria pe pozițiile de atac, în asemenea condiții încît ostașii să poată intra în luptă odihniți. Lipsind însă vagoanele, calea ferată nu poate fi de niciun folos. Rămîne doar șoseaua, cu condiția de a găsi vehicule cît mai rapide.

[1-4] Vezi **Magazin istoric,** nr. 12/1976; 5 și 6/1975; 1/1977.; 9/1975.

Petrolul își cucerește locul pe cîmpul de luptă. Între 22 februarie și 7 martie 1916, 3 900 autocamioane franceze transportă pe linia frontului 190 000 ostași și 22 500 tone armament

Armata franceză rechiziționa 7 000 automobile particulare (în timp ce germanii rechiziționaseră 25 000). Dar exodul guvernului către Bordeaux a redus parcul celor aflate în regiunea fortificată din jurul Parisului; se ordonă deci Prefecturii de poliție să adune toate taxiurile disponibile. Agenții opresc șoferii, ordonîndu-le să se îndrepte către Tremblay-les-Gonnese. Pînă în seara zilei de 6 septembrie sînt rechiziționate 250 taxiuri cu caroseria vopsită în roșu. În noaptea de 6 spre 7, numărul autovehiculelor se dublează prin sosirea celor mai diverse tipuri de mașini conduse de militari, urmate curînd de un nou lot de taxiuri. În cursul după-amiezii zilei de 7 septembrie, taxiurile, pînă acum staționate lîngă Danmartin, sînt readuse către Sevran-Livry. Trei batalioane sînt îmbarcate și transportate la Danmartin, în timp ce alte două se deplasează de la Gagny, în împrejurimile localității Nanteuil. La 8 septembrie, nu fără oarecare dezordine, cele cinci batalioane debarcă la Nanteuil: aproximativ 4 000 oameni, transportați în 700 mașini, completează efectivele Diviziei 7 gata să se angajeze în lupta decisivă.

S-a exagerat puțin importanța taximetrelor, va spune Gallieni, dar a fost, totuși, o idee bună. Victoria de pe Marna nu s-a întemeiat numai pe intervenția lor. Însă victoria petrolului în domeniul militar își află germenele în acest transport al unei unități combatante pe o distanță de 50 km.

Dacă folosirea automobilului apărea atunci ca o inovație, la mai puțin de doi ani, în bătălia de la Verdun, devine un mijloc clasic. Dirijarea către front a materialelor de război, a unităților de întărire și a celor de schimb, intră acum, la rîndul ei în legendă: 42 grupuri de camioane transportă, lunar, din martie pînă în mai 1916, 600 000 tone de materiale, mai mult de 400 000 soldați combatanți și aproape 250 000 răniți. Numai între 22 februarie și 7 martie 1916, 22 500 tone de mine și muniții, precum și 190 000 ostași sînt astfel transportați pe porțiunea de front Bar-le-Duc-Verdun de către 3 900 camioane, constituite în 75 secții auto.

La 15 septembrie 1916, în bătălia de pe Somme[1], în ciuda neîncrederii de moment a generalilor față de orice inovație, petrolul pune în mișcare o armă inedită. Armata 6 britanică a generalului Rawlinson aruncă în luptă o mașină blindată pe șenile, care nu este prevăzută în manualele militare. Cîntărește 30 tone, înaintează cu 4 pînă la 8 km pe oră, folosind un motor de 105 cai putere. Vehiculul este deservit de o jumătate duzină de oameni; are un blindaj de oțel de 12 mm și este dotat cu patru mitraliere și un tun de 57 mm. Replică modernă a carelor de război ale antichității, noua mașină este destinată să străpungă liniile de luptă și să semene teroare, îmbinînd puterea de foc cu lupta din mers. Denumirea sa engleză e semnificativă: **tank** = rezervor.

Studiată din 1915, experimentată pe poligonul militar de la Hatfield la 2 februarie 1916, noua armă trebuia să intre în acțiune abia după construirea unui număr suficient de mașini, capabile să provoace o străpungere a frontului. Dar, pentru a-l verifica pe teren, comandamentul englez îl angajează prematur pe frontul de pe Somme. La Flers, 49 tancuri de tip „Mark I" sprijină ofensiva; britanicii ocupă zece kilometri de tranșee, pe o adîncime de 2 kilometri. Efectul surprizei nu durează însă mult. Tancurile nu sînt puse la punct; pe de altă parte, sînt prea puține.

„Mark I" va fi construit în 150 exemplare. Urmează o serie de variante îmbunătățite: 400 „Mark IV", de 28 tone, sînt angajate la Cambrai în noiembrie 1917; tipul „Mark V", de 35 tone, obține rezultate strălucite în ofensiva finală din 1918. Tancul își cucerește locul pe cîmpul de luptă.

La rîndul lor, francezii, sub impulsul generalului Etienne, studiază și construiesc propriile lor care de luptă. Derivînd din tractorul american „Holt", tractorul „Schneider" este

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 8/1973.

experimentat pe poligonul de la Vincennes, la 21 februarie 1916, şi introdus în luptă la Berryau-Bac, la 16 aprilie 1917. Mai tîrziu, un tanc uşor, de 6 pînă la 7 tone, dotat cu un motor de 35 cai putere, avînd doi oameni la bord şi putînd înainta cu aproape 8 km pe oră, este construit în serie de Uzinele Renault. Înarmate fie cu mitraliere, fie cu un tun de 37 mm, tancurile uşoare sînt grupate în secţii, compuse din 5 maşini, şi companii, formate din 15. Acestea îşi fac apariţia la 30 martie 1918, în pădurea Villers-Cotterets. La începutul ofensivelor din 1918, care-i vor constrînge pe germani la armistiţiu, numărul tancurilor aliate este de 900; la sfîrşitul conflictului, ajung la 3 400. În acea perioadă, Franţa construieşte 600 pe lună. Renault vinde licenţa uzinelor italiene Fiat, precum şi americanilor.

În primul război mondial, germanii nu cred în tancuri. Eşecul iniţial al lui „Mark I" i-a dezorientat. De aceea, nu recurg la carele de luptă decît prea tîrziu şi atunci produc o maşină prea grea, înarmată cu un tun prea uşor.

De acum încolo, sorţii sînt hotărîţi: armatele se motorizează. Pe uscat, nici un război nu va mai putea să se lipsească de petrol.

Armatele în căutarea aurului negru

Dar nu numai pe uscat, ci şi pe apă şi în aer. La începutul conflictului, marea majoritate a navelor folosesc cărbuni: din tonajul total al flotei comerciale mondiale, doar aproximativ 4% uzează de combustibil lichid. Navele de război sînt într-o situaţie asemănătoare. Doar Anglia — datorită insistenţelor lui Fischer şi Churchill — dispune în 1914 de un divizion rapid, alcătuit din cinci bastimente de linie, ale căror cazane folosesc ţiţei: „Queen Elisabeth", „Warspite", „Barham", „Valiant" şi „Malaya". Ministrul Marinei de Război germane, amiralul von Tirpitz, n-a inclus folosirea petrolului în ambiţiosul său program de construcţii al navelor de suprafaţă. Cînd i se vorbeşte de cucerirea Bagdadului, nu-şi poate închipui că Mesopotamia ar putea, într-o bună zi, să aprovizioneze flota sa cu carburanţi. Bagdad?, spune el. Un obiectiv romantic! Rezultatul: cele două cuirasate, „Scharnhorst" şi „Gneisenau", ca şi cele două crucişătoare „Goeben" şi „Breslau", ale căror atacuri deschid ostilităţile pe mare, rămîn mari devoratoare de cărbune. Pentru a-şi face plinul cu combustibil în porturi neutre, au nevoie de 24 pînă la 36 ore. Fără această servitute, raidurile lor victorioase s-ar fi putut prelungi.

În cursul bătăliei navale din largul coastelor Jutlandei, desfăşurată în 1916, englezii şi germanii utilizează încă escadre care recurg mai mult la cărbune decît la petrol. Dar pe măsură ce lunile trec, partea ce revine cărbunelui scade, cea a petrolului creşte.

În această perioadă creşte în special numărul submarinelor, iar acestea nu pot funcţiona decît cu petrol. La începutul ostilităţilor, Germania are 28 asemenea nave înzestrate cu motoare Körting în doi timpi, în vreme ce Franţa posedă 77, iar Anglia 55. Amiralul Tirpitz şovăie încă în aprecierea eficacităţii armei submarine. Dar atunci cînd **U-9** scufundă într-o vară trei crucişătoare franceze, Berlinul se converteşte la noua credinţă: submarinele trebuie să permită Germaniei forţarea blocadei, semănînd, în acelaşi timp, teroarea pe rutele de aprovizionare ale Aliaţilor. Şantierele germane trec la fabricarea lor în serie, dotîndu-le, de astă dată, cu motoare Diesel. Sînt lansate la apă 343 unităţi, care au ca obiectiv înfometarea Angliei, fie chiar şi pe seama navigaţiei neutrilor. Pierderile germanilor sînt grele: 185 submarine, mai mult de jumătate din efectiv. Dar, la rîndul lor, Aliaţii pierd nave militare însumînd 800 000 tone şi vase comerciale cu un deplasament de 10 000 000 tone, printre care numeroase petroliere.

Ceea ce se petrece pe cer nu mai e o evoluţie, ci o revoluţie. Timide „aeroplane" îşi îndeplineră primele lor misiuni militare în conflictele locale de la începutul secolului: la 21 octombrie 1911, în cursul războiului din Libia[1], un căpitan italian făcuse o recunoaştere deasupra liniilor turceşti, zburînd pe un aparat francez, de tip „Blériot"; la 25 octombrie, un alt ofiţer italian trecuse botezul focului pe un avion „Nieuport". În august 1914, armata franceză dispune de 136 aparate, toate destinate acţiunilor de recunoaştere; germanii n-au nici ei mai multe. Viteza avioanelor variază între 15 şi 100 km pe oră. În ajunul bătăliei de pe Marna, Gallieni nu găseşte, pentru a supraveghea mişcările inamicului, decît 5 avioane capabile să se menţină în aer.

Dar în cursul războiului, dotată cu aparate din ce în ce mai rapide şi mai lesne de mînuit, capabile să transporte încărcături din ce în ce mai grele, aviaţia cucereşte un rol de prim plan. În misiunile de observaţie, vînătoare şi bombardament, îşi dispută acum supremaţia modelele germane „Fockker" şi „Gotha", cu cele franceze „Spad", „Farman" şi „Bréguet",

[1] Între 29 septembrie 1911 şi 18 octombrie 1912 are loc războiul italo-turc; Italia, învingătoare, obţine Tripolitania, Cirenaica şi Insulele Dodecanez — **n.r.**

În septembrie 1916, petrolul pune în mişcare o inedită şi puternică armă de luptă — tancul

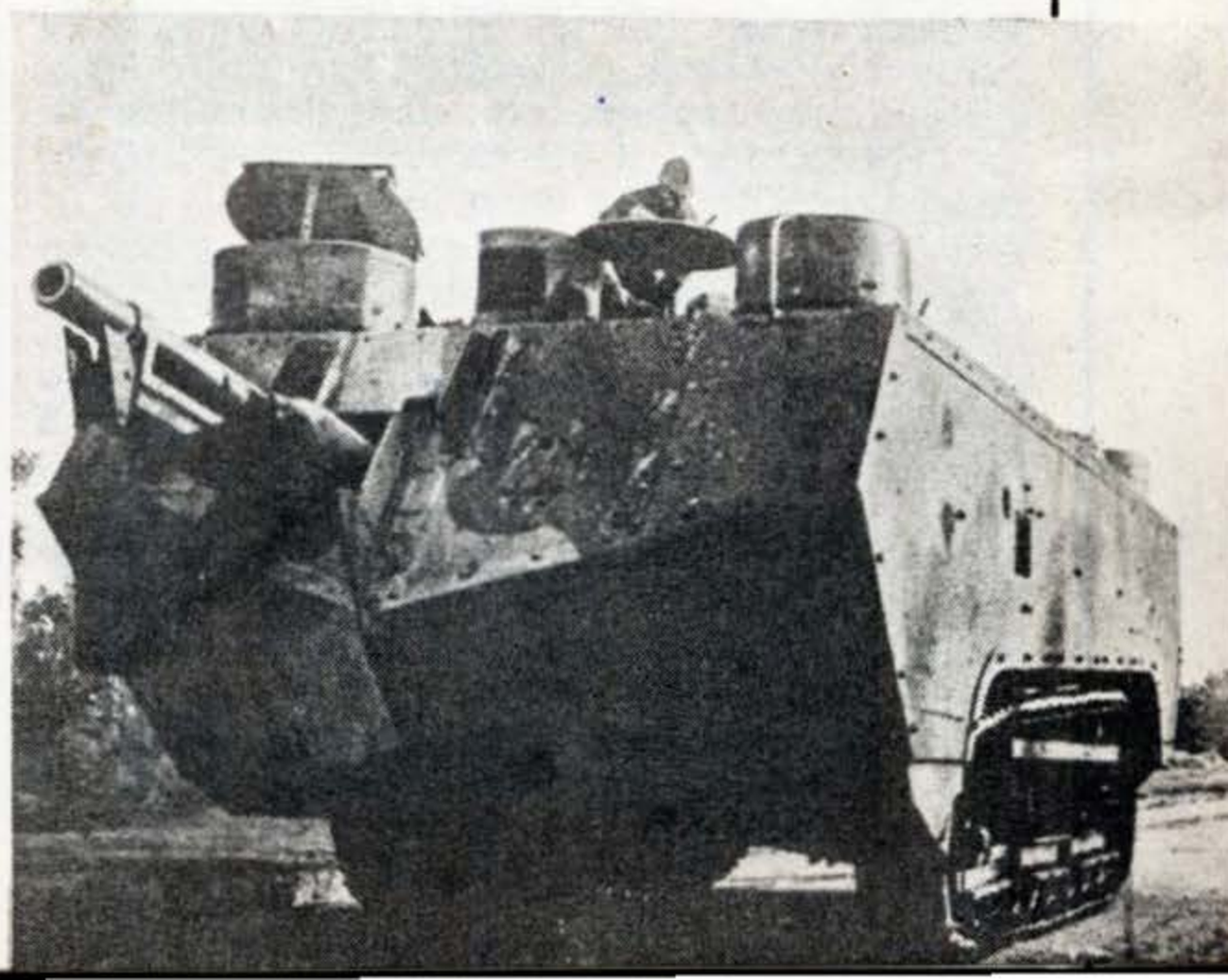

Pe frontul aerian, folosirea pe scară largă a prețiosului combustibil determină, de asemenea, o adevărată revoluție

cu modelele „Caproni" — italian și „Handley Page" — britanic. La Verdun, germanii asaltează cerul cu 180 aparate. Englezii răspund prin crearea lui Royal Air Force. Francezii formează o primă divizie aeriană, cu un efectiv de 600 avioane. Americanii sînt sprijiniți în bătălia de la Saint-Mihiel de 1 500 aparate. Curînd, efectivele aeriene ajung la ordinul miilor. În noiembrie 1918, Aliații, stăpîni ai cerului, pot ridica în luptă 6 900 aparate: 3 600 ale francezilor (care construiesc 700 lunar), 1 760 engleze, 740 americane și 800 italiene. Triumful aripilor, triumful petrolului.

Războiul îl consumă sub toate formele: benzină și păcură, pe uscat; țiței pe mare, kerosen în aer. Izbînda în conflict depinde de puterea armatelor, iar acestea își măresc forța de șoc în cazul în care sînt alimentate cu carburanți. Pentru beligeranți, problema este să și-l procure. De unde, și cum?

Pe teatrul principal de operații, adică în Europa Occidentală, nu se află aproape nici o sursă de petrol. Nici Anglia, nici Franța, nici Italia, nici Germania nu dispun de o producție petrolieră capabilă să facă față nevoilor atît de mult sporite de război. Chiar dacă posedă surse petroliere în afara teritoriului lor — cum este cazul Angliei, stăpîna petrolului din Persia — trebuie să-l aducă în țară; totodată, să-l împiedice pe adversar să facă la fel.

Puterile Centrale nu sînt chiar cu totul lipsite de petrol. Dar combustibilul extras de la Pechelbronn (60 mii tone anual), din Westphalia (150 mii tone) și din Galiția (150 mii tone), este puțin. Intrînd în război de partea lor, Turcia le oferă accesul spre Eufrat. Dar forajele din Mesopotamia încă n-au început.

Invadarea României, în 1916, ameliorează aprovizionarea cu petrol a armatelor germane. Dar românii, în retragere, distrug 1 677 sonde, 26 rafinării și 827 000 tone de produse aflate în stoc. Cu toate că rafinăria „Steaua Română" se mai află în stare de funcțiune, producția românească scade vertiginos de la 1 673 000 tone în 1915 la 724 000 în 1917.

În timp ce Germania înfruntă greutăți atît de mari pentru a-și asigura aprovizionarea, Anglia și Franța nu reușesc nici ele să-și satisfacă nevoile de petrol fără dificultăți. Britanicii se întrec pe ei înșiși în a menține în funcțiune și a extinde instalațiile din Orientul Mijlociu. Trupe venite din India debarcă la extremitatea Golfului Persic, în noiembrie 1914, înaintînd în direcția Basra. Obiectivul: asigurarea securității cîmpurilor petrolifere, rafinăriilor și conductelor și pregătirea planurilor în vederea unei avansări ulterioare către Bagdad. Deși înaintarea lor în Mesopotamia este oprită, rămîn stăpînii rafinăriei de la Abadan și triplează producția de petrol persan: flota lor va putea să-și procure carburantul.

Dispunînd de drepturi suverane asupra companiei „Anglo-Persian", Amiralitatea se află în cu totul alte raporturi cu „Royal Dutch-Shell". Cu acest trust trebuie să se ducă negocieri. Pe un ton impertinent, unul din administratorii lui „Royal Dutch-Shell", Waley Cohen, întreabă: „Ce ar face Amiralitatea dacă «Royal Dutch» ar refuza să-i vîndă măcar o picătură de petrol?" Răspunsul amiralului Sir Reginald Hale: „Ei bine! Se va găsi întotdeauna pe stradă un felinar pentru a-l spînzura pe Waley Cohen". Readusă la simțămîntul răspunderilor sale, compania va participa la aprovizionarea cu petrol a Angliei.

Clemenceau lansează un S.O.S.

Francezii au griji și mai mari: la declanșarea războiului, rezervele lor (77 500 tone), nu depășesc, după estimația Statului major, consumul pe patru luni. Franța importa atunci cea mai mare parte din petrol (87%) din Statele Unite, Mexic și Trinidad. La începutul ostilităților, rafinăriile semnalează posibilitățile de achiziționare din Sumatra și Borneo; se hotărăște aducerea de acolo a tuturor cantităților disponibile. Dar, în cursul bătăliei de la Verdun, armata franceză consumă 50 000 tone de petrol pe lună, pe cînd importurile nu ating decît 30 000. Navele petroliere care transportă țițeiul provenind din Orient sau din Statele Unite sînt, la fiecare traversare, ținta submarinelor germane. Din cele 17 vase-cisternă franceze, 8 sînt scufundate sau scoase din funcțiune. Pentru a diminua pierderile, petrolierele sînt grupate în convoaie; această metodă încetinește însă viteza,

reducînd de la 8 la 5 numărul anual al traversărilor peste Atlantic. În fața riscurilor tot mai mari, furnizorii devin din ce în ce mai zgîrciți. Zadarnic încearcă să-i convingă misiunea condusă de André Tardieu. Proprietarii rafinăriilor din Franța se văd siliți să-l pună în gardă pe ministrul Aprovizionării: dacă Statele Unite nu-și sporesc livrările expediate peste ocean, pe data de 1 martie 1918 rezervele franceze de petrol vor ajunge la zero.

Clemenceau se neliniștește. La 15 decembrie 1917, opt luni după intrarea Statelor Unite în război, adresează președintelui Wilson, într-un mesaj personal, un apel trădînd o vie îngrijorare. În momentul decisiv al acestui război, arată el, armatele franceze nu trebuie să fie expuse lipsei de benzină necesară camioanelor auto, aviației și artileriei de campanie tractată. Orice diminuări în aprovizionarea cu benzină ar produce paralizarea bruscă a armatelor noastre și ar putea să ne împingă la o pace inacceptabilă pentru Aliați. Rezervele minime ale Franței ar trebui să se situeze la 44 000 tone. În fapt, ele au ajuns la 28 000 tone, fiind amenințate să se epuizeze, dacă Statele Unite nu vor lua imediat măsuri excepționale. Ele pot și trebuie întreprinse fără o zi întîrziere, pentru salvarea cauzei comune a tuturor Aliaților; se cere o singură condiție: președintele Wilson să obțină de la companiile americane un tonaj suplimentar permanent de 100 mii tone, în vase-cisternă, necesar armatei și populației din Franța. Dacă Aliații nu vor să piardă războiul, trebuie ca la ora supremă a asaltului german, Franța combatantă să aibă benzină, tot atît de necesară, în bătăliile de mîine, ca și sîngele.

Totuși, același Clemenceau, cîndva, în cursul unei dezbateri în Senat, a declarat candid: „Cînd am nevoie de petrol mă duc la băcanul meu". În 1917, cînd vrea petrol, „băcanul" este american.

Președintele Wilson îl înțelege pe Clemenceau. Intervenind pe **lîngă** compania „Standard", care pînă atunci nu a desfășurat prea mult zel, obține petrolierele cerute. La rîndul lor, escadrele de război britanice protejează convoaiele, forțînd blocada submarină germană.

În ceea ce privește producția, războiul are efecte diametral opuse: stimulează extracția acolo unde nu se abate direct urgia conflictului și o îngreunează sau o blochează unde cîmpul de luptă tinde să se confunde cu zonele petrolifere.

Departe de teatrele de operații, sub presiunea Aliaților, Lumea Nouă extrage din puțurile sale cît poate mai mult petrol. În Statele Unite, producția trece de la 33 milioane tone în 1913, la 35 în 1914, 47 în 1918, 62 în 1920: în șapte ani, aproape se dublează. California, care se află în fruntea statelor americane producătoare pînă în 1914, cedează poziția zonei Mid-Continent, care se întinde din nord-estul statului Kansas pînă în estul statului Texas, de-a curmezișul statului Oklahoma.

Pe ansamblu, la scara întregii lumi, progresul exploatărilor noi compensează din plin scăderea producției în unele zone aflate în declin; războiul o propulsează de la 44 milioane tone în 1910 la 100 milioane în 1920. Într-un deceniu, creșterea este de 130%.

Victoria a revenit acelora care au putut dispune de-a lungul întregului conflict de carburanții necesari. Germania, deși a beneficiat de zăcămintele de la Pechelbronn, din România, din Galiția, a dus o mare lipsă de petrol. Aliații, în pofida atacurilor submarinelor germane, l-au obținut, în cele din urmă, în cantități suficiente. În 1917, Puterile Centrale dispuneau, cu greu, de 2 milioane tone, față de cele 68 ale Antantei. „Am navigat către victorie pe un val de petrol", poate să spună, în 1918, lordul Curzon, membru al Cabinetului de război britanic. „Am cîștigat războiul pe o mare de petrol", atestă, la rîndul lui, Clemenceau.

Poate că afirmațiile acestea sînt puțin forțate. Dacă petrolul n-a fost răspunzător de declanșarea războiului, cu atît mai mult el nu a constituit factorul determinant al victoriei. Mai exact, acest combustibil s-a integrat în întregul complex de „combatanți" care se numesc: cărbune, oțel, aur, credite, și, mai ales, ostași și comandanți.

În românește de Sergiu STANCIU

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

(Urmare din p. 51)

lor. Urmează povestirea luptei cu ciconii ce locuiau mai spre uscat și care, alarmați de fugari, veniseră în număr mare să ia parte la bătălie. Poetul recunoaște destoinicia lor în lupta călare și, la nevoie, ca pedestrași. După o zi de grele înfruntări, spre seară, aheii au fost învinși și au fost fugăriți pe propriile corăbii.

Din cel de-al doilea pasaj, intercalat în binecunoscutele aventuri din țara ciclopilor, aflăm că, la Ismaros, unul dintre oamenii de vază era Maron, fiul lui Evantes, preot al lui Apollon și care pare să fie primul preot trac înregistrat de izvoare. Judecînd după darurile pe care le primise Ulysse de la el, șapte talanți de aur în obiecte frumos lucrate, un vas de argint și douăsprezece chiupuri cu vin negru, curat, dulce, înmiresmat și foarte tare, putem reține că Maron va fi fost un om foarte bogat. Vinul pare să le fi plăcut grecilor, fiindu-le, totodată, și de mare folos, căci cu ajutorul lui au reușit să scape de ciclopul Polifem, pe care l-au îmbătat din trei cupe cu prețiosul lichid. Din informațiile păstrate la Herodot și Strabon, rezultă că pe teritoriul Ciconiei se stabiliseră, între timp, mai multe colonii grecești.

Este foarte probabil ca în uniunea tribală a ciconilor să se fi produs anumite mutații odată cu migrațiile bitinilor[1] și ale altor triburi. Atunci și o parte dintre ciconi au părăsit Europa, stabilindu-se pe țărmul din Asia Mică al Bosforului trac, unde a existat o regiune cu numele de Ciconion. Tot ciconilor le-a aparținut și marea cîmpie Doriscos, tăiată de apele Hebrului, unde perșii, încă din vremea lui Darius, înălțaseră o așezare regală purtînd același nume. Acolo, Xerxes își trăsese corăbiile la mal și își numărase ostașii. Guvernatorul persan Mascames, fiul lui Megadostes, a rămas în funcție și după înfrîngerea lui Xerxes — cînd grecii i-au înlăturat, rînd pe rînd, pe ceilalți guvernatori instalați în Tracia și în Hellespont — și a primit daruri de la regele persan Artaxerxe I, din dinastia Ahemenizilor, a cărui domnie a început în 465 î.e.n. Nu este exclus ca dispariția de pe scena istoriei a ciconilor și a Ciconiei — țară importantă în vremurile oglindite de epopeile homerice, poate și în epoca post-homerică — să fie pusă în legătură cu lichidarea, în cele din urmă, a guvernatorului persan.

Gh. POENARU BORDEA

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1977.

poșta mi

CÎND CĂPITANUL ÎNSEAMNĂ GENERAL...

MOISE PUESCU, *din* Cluj-Napoca, *ne scrie pe marginea articolului* Baba Novac și minunații săi haiduci. *publicat în nr. 5/1975:* „Pe Calea Turzii din orașul nostru se află două monumente evocînd amintirea acestui brav oștean al lui Mihai Viteazul. Pe unul din zidurile Turnului Croitorilor o placă comemorativă este dedicată «generalului Baba Novac». Lîngă turnul amintit, un alt monument, construit în 1975, poartă o inscripție în care se vorbește de «Baba Novac, căpitan al lui Mihai Viteazul». Deci, ce grad a avut Baba Novac?" — *se întreabă și ne întreabă cititorul nostru clujean. Baba Novac nu a avut un grad militar: în sensul modern al cuvîntului. Era căpitanul (comandantul) unei puternice și viteze cete de haiduci. Datorită calităților sale de oștean, a fost numit însă de contemporanii săi* „strălucit general de cavalerie, de o mare îndrăzneală și cu o lăudabilă experiență", *iar N. Bălcescu îl socotea unul dintre* „generalii cei mai vestiți ce au comandat armatele românești".

Deși diferă între ele, cele două inscripții sînt, așadar, la fel de corecte.

DE PE FRONTUL MĂRĂȘTILOR

Colonelul în rezervă GR. NICOLESCU, *din* Tîrgu Jiu, *participant la luptele din vara anului 1917 de pe frontul Mărășților ca locotenent, comandant al Companiei 9 din Regimentul 18 Gorj, ne trimite cîteva însemnări din acele zile eroice. Am reținut următorul fragment:* „În noaptea de 10 spre 11 iulie 1917, la ora unu, șirurile de grupe ale regimentului au început să urce dealul repede al Mărășților, agățîndu-se de crengile și rădăcinile copacilor, pînă au ajuns la 10-15 m de rețelele inamicului [...]. Se aștepta din oră în oră declanșarea asaltului. O rachetă albă s-a înălțat în văzduh, după care gornistul Batalionului 3, dintr-o groapă de obuz, a sunat atacul. În strigăte de ura ne-am ridicat de la pămînt și am înaintat trăgînd din mers și aruncînd grenade. Lîngă tranșeele inamicului a început lupta la baionetă. [...] În acea primă etapă a atacului, Regimentul 18 Gorj a capturat 383 prizonieri, 4 tunuri-obuziere, 9 mortiere, 3 mitraliere și o mare cantitate de muniții și alte materiale".

EROI GORJENI

O evocare a faptelor de arme săvîrșite de partizanii de sub conducerea lui Victor Popescu (Magazin istoric, *nr. 7/1977*), *în primăvara anului 1917, am primit și din partea învățătorului pensionar* ADRIAN EM. POPESCU, *din* com. Covrigi, jud. Gorj, *care ne-a trimis și lista completă a celor condamnați la moarte și executați de germani, la 10 iunie 1917: Constantin Cojocaru, notar, com. Negomir; Petre Vîlceanu, primar; Ion Brăescu, notar; Ion Novocea, din com. Bolboși; Ion Marcu, din com. Dragotești; Mihail Cernăianu, din com. Horăști; Ilie Giumanca; Tudor Ungureanu; Stancu Croitoru, din com. Grozești și învățătorul Nicolae D. Popescu, din com. Covrigi, a cărui soție, Domnica N. Popescu, arestată și ea, a murit la puțin timp după eliberarea din închisoare. Ca urmare a torturilor la care au fost supuși în timpul arestării, și-au pierdut viața Nicolae Bejenaru și Ion Ispas, din com Coșeni și Pătru Șoșoi, din com. Slivilești. În încleștările cu inamicul au murit cu arma în mînă Ion Prunescu și Gheorghe Ioana.*

DELFINI REGALI

ION RADOMIR, *din* Drobeta-Turnu Severin, *întîlnind în mai multe articole din revista noastră termenul de Delfin, acordat în Franța moștenitorului tronului, dorește să cunoască proveniența acestei denumiri.*

Numele de Delfin (în franceză, Dauphin) este legat de istoria vechii provincii Dauphiné, din sud-estul Franței, pe a cărei emblemă figurează doi delfini. Sînt cunoscute trei dinastii de delfini: conții d'Alban, de Burgundia și de la Tour-du-Pin. Printr-un tratat semnat în 1343 și confirmat în 1349, contele Humbert II a cedat provincia regelui Filip de Valois, cu condiția ca, pe viitor, moștenitorul tronului să poarte titlul de Delfin.

APĂRĂTORII PODULUI DE LA HERLEC

„În noaptea de 8-9 noiembrie 1877, în luptele pentru cucerirea Rahovei, inamicul încerca o breșă prin trecerea podului de la Herlec, singura posibilitate de a ieși din încercuire. Pentru stăvilirea acestei încercări a fost trimis căpitanul Merișescu, care se afla la comanda Batalionului 1 din Regimentul 1 dorobanți. Rezistînd eroic atacului celor peste 2 000 otomani, ostașii români au obținut o strălucită victorie. În semn de cinstire a vitejiei apărătorilor podului, domnitorul Carol a adresat o scrisoare căpitanului Merișescu. Documentul este inedit și se află în colecțiile Muzeului de

Căpitane,

Batalionul tău din Regimentul 1 de Dorobanți a dat pustiu cea mai mare vitejie înaintea Rahovei. Cu brațul tău comandant, Maiorul este eșit rănit, D-ta ai continuat acele fapte care au desfășurat un neînfricoșat curaj la apărarea podului de la Herlec.

Te însărcinez a multumi viteaziilor Dorobanți în numele Țerei și în numele Meu și a le împărți din partea Mea crucile Sale Imperiatorului Rusiei și Crucea de Stat George, cîte două de fie care companie, și 24 de Medalii de argint de „Virtute Militară" din partea Mea,

cîte șase de fie care companie.

Îți spun a dorii satisfacțiunea Mea și a răsplăti bravura și inteligența solidă ce ai arătat pretutindeni, Eu te numesc Maior și îți confesez Medallia „Virtute Militară".

Rămîi

Al Tău Binevoitor Domn

Al Românilor Împărat

Scriau, 1 Noembrie 1877.

istorie din orașul nostru", *ne scrie profesorul* DUMITRU HUȚAN, *muzeograf principal, din* Focșani, *care ne-a pus la dispoziție și facsimilul scrisorii, reprodus alăturat*

MONUMENT RESTAURAT

Locotenent-colonelul GH. PUȘCAȘU, *din* București, *ne scrie:* „În vara anului 1916 se dezvelea în București un monument închinat *«Eroilor căzuți pe cîmpul de onoare 1877-1878»* și realizat de sculptorul O. Han, pe atunci soldat în Regimentul 1 Ilfov 21. Trecerea timpului

poșta mi

lăsase urme și pe acest omagiu în granit, singurul din Capitală, adus eroilor independenței. Recent, el a fost restaurat, pe baza proiectului întocmit de arhitectul Sorin Stinghie și cu asistența semnatarului acestor rînduri. Monumentul arată ca în imaginea de mai jos și se află pe strada Ștefan Furtună, la întretăierea cu strada Făgăraș".

MULȚUMIRI

Din corespondența sosită pe adresa revistei noastre, am reținut propunerile, sugestiile, completările și informațiile cuprinse în scrisorile următorilor cititori, cărora le mulțumim: IOAN DRĂGAN, *din* satul Girișul Nou, jud. Bihor; GHEORGHIȚĂ MACEDON, *din* com. Dipșa, jud. Bistrița Năsăud; *elevul* CORNELIU D. BOZIAN, *din* Botoșani *(felicitări pentru interesul acordat lecturilor istorice)*; MARIN ION GICĂ, *din* Focșani *(publicația respectivă o avem și noi)*; ARSENI NECULA, com. Moara Vlăsiei, jud. Ilfov.

Scrisorile semnate Fr. Gaștoni — Roman, „Un intelectual focșănean" (?!), David Octavian — București le-am socotit anonime, expeditorii lor omițînd (dintr-o „modestie" cu care nu sîntem de acord) să ne indice adresele complete.

Nicolae MINEI

CERERI ȘI OFERTE

LIVIU GHEORGHE PERIAN, com. Șugag, jud. Alba, *solicită: nr. 1-6/1967; 2,3/1968; 2/1970; 1,4,5,8/1971.*
ION BRĂTULEA, str. Parîngului, nr. 30, Bl. A8, ap. 48, Lupeni, jud. Hunedoara, *solicită: nr. 1-9/1967; 1-12/1968; 1-12/1969; 1-12/1970; 1-11/1971.*
CIOBOTARU ȘTEFAN, str. Mărăței, nr. 4, Bl. B5, ap. 31, Piatra Neamț, *oferă colecția completă.*
GH. POPA, str. C. Dobrogeanu-Gherea, Bl. 30, ap. 12, Roman, *oferă colecția 1968-1971.*
BRAȘOVEANU AUREL, Intrarea Drăgușa, nr. 8, București, *solicită: nr. 1-3/1967; 4,5,6/1970; 1,8-11/1971; 2,4,6-8/1972; 6/1973; 7/1974; oferă: nr. 5,7,8, 12/1973; 2,3,10/1974; 3-10/1975.*
ALEX. POROJAN, Șos. Giurgiului, nr. 117, Bl. 4, ap. 191, București, *solicită: nr. 4/1974; oferă: nr. 1/1967.*
T. PREDEȚEANU, Drumul Taberei, nr. 97, Bl TD 12, ap. 51, București, *oferă: nr. 12/1972; 4-12/1975; 1-11/1976.*
IOANIDIS MIHAIL, str. 13 Septembrie, nr. 25, București, *oferă colecția completă.*
DUMITRU ELENA, str. Valea Oltului, nr. 16, Bl. A 28, ap. 7, București, *oferă colecția 1968-1975.*
TACIT CORNELIU, str. N. Bălcescu, nr. 48, Bl 2, sc. B, ap. 17, Cîmpina, jud. Prahova, *oferă: nr. 6,7,8/1967; 1-12/1968; 1-12/1969; 1-11/1970; 11/1971.*
STROE DUMITRU, str. Griviței, Bl. F2, ap. 109, Tîrgu Jiu, *oferă colecția completă.*

«1947 CÎȘTIGĂTORI»

(Urmare din p. 8)

Patrulei Maria — *Rm. Vîlcea;* Palagheanu Maria — *Timișoara;* Simionescu Ion — *Ursei, DB;* Șuteu Dorina — *Aiud, AB;* Iordăchescu David — *Rm. Vîlcea;* Gavrilescu Aurel — *Pitești;* Supială Ion — *Ursei, DB;* Gheorghe Bogza — *Pîngărați, NT;* Pălămidă Mircea — *Mălini, SV;* Simionescu Alexandru — *B;* Avramescu C-tin — *Rădești, AG;* Avramescu Valeriu — *Rădești, AG;* Jianu Nicolae — *Tg. Jiu;* Miță Gh. — *Scrioașlea, TR;* Cazacu Elena — *BR;* Cazacu Gheorghe — *BR;* Cazacu Radu — *GL;* Podaru Nic. — *CT;* Malciu Ion — *TL;* Malciu Marin — *TL;* Grigoraș Alexandru — *BT;* Prohib C-tin — *Tecuci, GL;* Prohib Veronica — *Tecuci, GL;* Olariu Matronica — *Mediaș, SB;* Iancu Ioana — *Ploiești;* Moisei Marcel — *GL;* Pescaru Elena — *Reghin, MS;* Stănilă Ana — *Timișoara;* Ursu Ștefan — *Bistrița, BN;* Rusescu Ion — *B;* Vasile Onofrei — *Ploiești; Dron C-tin — Ploiești;* Ipate Ioan — *Ioneasa, SV;* Petcu Nicolae — *B;* Postelnicu Florea — *B;* Moldovan Iulia — *Valea Viilor, SB;* Brașoveanu Gh. — *B;* Traian Ionescu — *Sinaia;* Ioniță Marian — *Ploiești;* Plai Cristian — *Alexandria, TR;* Croitoru Nicolae — *B;* Plai Corina — *Alexandria, TR;* Ciocîrlan Georgeta — *Drobeta — Turnu Severin;* Hândorean Ileana — *B;* Ortansa Miclescu — *B;* Tănăsescu Temistocle — *CT;* Tudorache Marian — *B;* Ciolcan Romanița — *B;* Motioc Ioan — *Turda;* Dăscălița Tamara — *Alba Iulia;* Veszprèmi Iosif — *Turda;* Belloiu D-tru — *B;* Zamfir Viorel — *SV;* Teodorescu Ion — *Oradea;* Delci Gh. — *B;* Mihai Dandera — *B;* Teodorescu M. Ileana — *B;* Todor Serghei — *B;* Hândorean Ion — *B;* Bărboi C-tin — *Tg. Jiu;* Bărboi Lucia — *Tg. Jiu;* Bratu Marin — *Tg. Jiu;* Begu Liana — *Timișoara;* Bărboi Nicolae — *Tg. Jiu;* Mihai Roma — *Victoria, BV;* Pîntece Ion — *B;* Pîntece Mihai — *B;* Dorobanțu Emilia — *B;* Alexandriu Zinaida — *B;* Petrescu Iulian — *B;* Clocotici Elena — *Dcahlsao, SV;* Ailincăi Gheorghe — *SV;* Tusinschi Angela — *Pitești;* Teodorian C-tin — *Caracal;* Deac Vasile — *Turda.*

TALON DE PARTICIPARE

CONCURS 1977

CONTENTS (Romanian History) **D.BERINDEI** A Draft Constitution in 1822 • **C.C.GIURESCU** Malva, Celei, Cozial — Disputed Settlements • Foreign Historians at Independence Centennial • **N.G. MUNTEANU** The Socialist Activist Călin Ottoi (1886-1917) • **P. BINDER** Passes in the Romanian Carpathians • **G. BALTAG** The House of Dracula's Father in Sighişoara • **L. DEMÉNY** The Big Uprising of the Szeklers (16th century) • **C. POPIŞTEANU** Encounters with Portuguese Historians • **S. IOSIPESCU** The Mavrocordat Family • **C. KIRIŢESCU** Romania and the Allies in the First World War • **M. MOLDOVEANU** Poland's Treasures Travel Through Romania • **G. POENARU BORDEA** Thracian Peoples and Tribes • **The Decades of the Republic,** a New Contest for Our Readers

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **D. BERINDEI** Un projet de Constitution de 1822 • **C.C. GIURESCU** Malva, Celei, Cozial — emplacements controversés • Historiens étrangers au Centennaire de l'Indépendance • **N. G. MUNTEANU** Le militant socialiste Ottoi Călin (1886-1917) • **P. BINDER** Cols et défilés dans les Carpates roumaines • **G. BALTAG** La Maison du père de Dracula à Sighişoara • **L. DEMÉNY** Le grand soulèvement des Szeklers XVIe siècle) • **C. POPIŞTEANU** Chez les historiens du Portugal • **S. IOSIPESCU** La Famille Mavrocordat • **C. KIRIŢESCU** La Roumanie et les Alliés dans la première guerre mondiale • **M. MOLDOVEANU** Les trésors de la Pologne de passage en Roumanie • **G. POENARU BORDEA** Peuples et tribus thraces • **Les Décénnies de la République,** un nouveau concours pour nos lecteures

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **Д. БЕРИНДЕЙ** Проект конституции:1822г. • **К.К. ДЖУРЕСКУ** Малва, Челей, Козиал — спорные местности • Иностранные историки, участвующие на празднике столетия Независимости • **Н.Г. МУНТЯНУ** Оттой Кэлин (1886-1917), социалистический деятель • **П. БИНДЕР** Теснины в румынских Карпатах • **Г. БАЛТАГ** Дом отца Дракулы в Сигишоаре • **Л. ДЕМЕНИ** Восстание секлеров (XVI в.) • **К. ПОПИШТЯНУ** Дома у португальских историков • **С. ИОСИПЕСКУ** Семья Мавракордат • **К. КИРИЦЕСКУ** Румыния и союзники во время первой мировой войны • **М. МОЛДОВЯНУ** Польские казны проходят по Румынии • **Г. ПОЕНАРУ БОРДЯ** Фракийские племена • **Десятилетия Республики** — новый конкурс для наших читателей

INHALT (Rumänische Geschichte) **D. BERINDEI** Ein Konstitutionsentwurf in 1822 • **C.C. GIURESCU** Malva, Celei, Cozial — kontroversierte Ortschaften • Ausländische Historiker bei der Hundertjahrfeier der Unabhängigkeit • **N. G. MUNTEANU** Ein Kämpfer für Sozialism: Ottoi Călin (1886-1917) • **P. BINDER** Pässe und Engpässe in den rumänischen Karpaten • **G. BALTAG** Draculas Vaters Schässburger Haus • **L. DEMÉNY** Der Szekler grosses Erheben zum Kampfe (XVI. Jhdt.) • **C. POPIŞTEANU** Besuch bei portugiesischen Historikern • **S. IOSIPESCU** Die Familie Mavrocordat • **C. KIRIŢESCU** Rumänien und die Antante im ersten Weltkrieg • **M. MOLDOVEANU** Die Schätze Polens überqueren Rumänien • **G. POENARU BORDEA** Thrakische Stämme und Geschlechter • **Jahrzehnte der Republik** — ein neuer Wettbewerb für unsere Leser

SUMARIO (Historia rumana) **D. BERINDEI** Un proyecto de Constitución en 1822 • **C.C. GIURESCU:** Malva, Celei, Cozial — localidades controversas • Historiadores extranjeros en el Centenario de la Independencia • **N.G. MUNTEANU** El militante socialista Ottoi Călin (1886-1917) • **P. BINDER** Pasos y desfiladeros en los Cárpatos rumanos • **G. BALTAG** La casa del padre de Drácula de Sighişoara • **L. DEMÉNY:** El gran levantamiento de los szeklers (siglo XVI) • **C. POPIŞTEANU** En casa de los historiadores portugueses • **S. IOSIPESCU:** La Familia Mavrocordat • **C. KIRIŢESCU** Rumania y los Aliados en la primera guerra mundial • **M. MOLDOVEANU** Los tesoros de Polonia passan por Rumania • **G. POENARU BORDEA** Pueblos y tribus tracios • Un nuevo concurso para nuestros lectores

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, Bucureşti, strada 13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Vasile Şimandan, Marian Ştefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACŢIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Constanţa Avram, Ana-Maria Şerbănescu

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali, difuzorii din întreprindri, instituţii şi de la sate. Preţul unui număr de 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scinteii" — Bucureşti

42 427

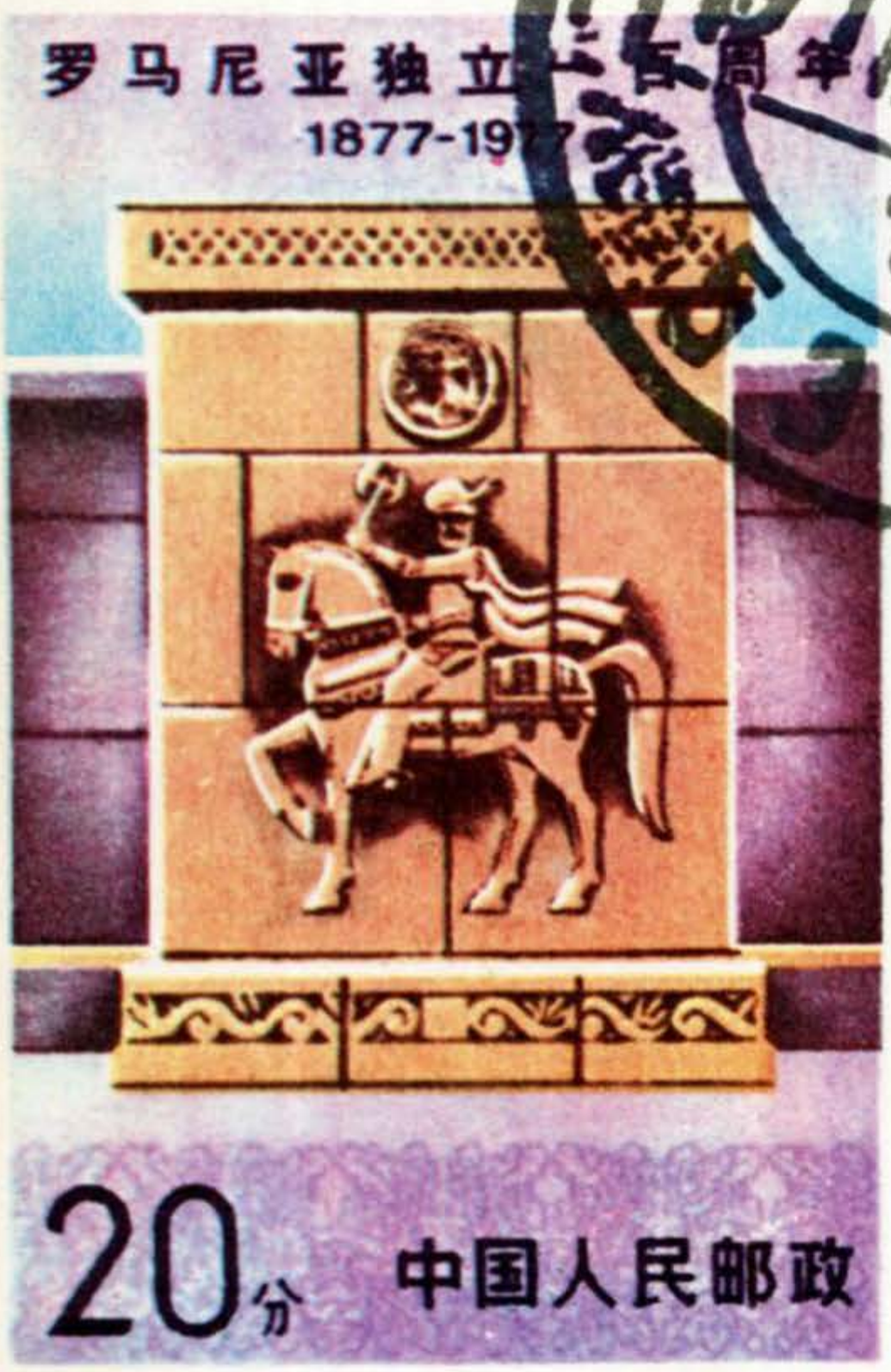

Ca un omagiu
adus poporului român
și luptei sale
pentru neatîrnare,
Republica Populară Chineză
a emis o serie
de trei timbre,
purtînd inscripția:
„Centenarul independenței
României 1877 – 1977".
Emisiunea face parte
din manifestările prin care,
marele popor chinez
a marcat aniversarea
gloriosului moment
din istoria poporului nostru.